İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE'DE RESTORASYON SÜRECİNİN HARİTALANMASI VE PROJE, İHALE VE UYGULAMA AŞAMALARINDA KARŞILAŞILAN SORUNLARIN BELİRLENMESİ ÜZERİNE SAHA ÇALIŞMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ömer Faruk SERT

İnşaat Mühendisliği Anabilim Dalı

Yapı İşletmesi Programı

HAZİRAN 2012

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE'DE RESTORASYON SÜRECİNİN HARİTALANMASI VE PROJE, İHALE VE UYGULAMA AŞAMALARINDA KARŞILAŞILAN SORUNLARIN BELİRLENMESİ ÜZERİNE SAHA ÇALIŞMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ömer Faruk SERT
501101163

İnşaat Mühendisliği Anabilim Dalı

Yapı İşletmesi Programı

Tez Danışmanı: Öğr.Gör.Dr. Murat KURUOĞLU

HAZİRAN 2012

İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü'nün 501101163 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi **Ömer Faruk SERT**, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı **"TÜRKİYE'DE RESTORASYON SÜRECİNİN HARİTALANMASI VE PROJE, İHALE VE UYGULAMA AŞAMALARINDA KARŞILAŞILAN SORUNLARIN BELİRLENMESİ ÜZERİNE SAHA ÇALIŞMASI"** başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Öğr.Gör.Dr. Murat KURUOĞLU**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Doç.Dr. M. Uğur MÜNGEN**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Yrd.Doç.Dr. Ümit IŞIKDAĞ
Beykent Üniversitesi

Teslim Tarihi : **04 Mayıs 2012**
Savunma Tarihi : **08 Haziran 2012**

ÖNSÖZ

Tez çalışması sürecinde yardımlarını ve desteğini esirgemeyen Sayın Hocam Dr. Murat KURUOĞLU'na, verdikleri eğitimle yüksek lisans tezimi yapmamda büyük katkısı olan Yapı İşletmesi Anabilim Dalı öğretim üyelerine sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmalarımda büyük yardımlarını gördüğüm mesai arkadaşlarım İstanbul Vakıflar 1. Bölge Müdürlüğü çalışanlarına ve çalışma sırasında emeği geçen adını anmadığım herkese çok teşekkür ederim.

Ayrıca, tezimin başlangıcından bitişine dek geçen sürede büyük destek ve yardımlarını gördüğüm eşim Mukaddes Sert'e sonsuz şükranlarımı sunarım.

Haziran 2012

Ömer Faruk Sert
İnşaat Mühendisi

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ ..... **v**
İÇİNDEKİLER ..... **vii**
KISALTMALAR ..... **ix**
ŞEKİL LİSTESİ ..... **xi**
ÖZET ..... **xiii**
SUMMARY ..... **xv**
1. GİRİŞ **1**
1.1 Tezin Amacı 3
1.2 Literatür Araştırması 3
2.RESTORASYON **5**
2.1 Restorasyon nedir? 5
2.2 Korunacak Değerler Ve Değerlendirme Ölçütleri 6
2.2.1 Koruma nedir 6
2.2.2 Neyi korumalıyız 8
2.2.2.1 Taşınır Kültür Varlıkları 9
2.2.2.2 Taşınmaz Kültür Varlıkları 9
2.2.3 Koruma ölçütleri 11
2.2.3.1 Tarihî belge ölçütü 11
2.2.3.2 Zaman ölçütü 12
2.2.3.3 Estetik değer ölçütü 12
2.2.4 Taşınmaz kültür varlıklarının değerlendirilmesi 13
3. RESTORASYON ÖNCESİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR VE RESTORASYON PROJESİNİN HAZIRLANMASI **17**
3.1 Araştırma 17
3.1.1 Tarihi ve arkeolojik araştırmalar 18
3.1.2 Sanat tarihi araştırmaları 18
3.1.3 Teknik araştırmalar 19
3.1.4 Kültür varlıklarının yasal statüsü 19
3.2 Rölöve 19
3.3 Restitüsyon 20
3.4 Restorasyon Projesi 21
4. YASAL DÜZENLEMELER VE RESTORASYON ÇALIŞMALARINDA YETKİLİ KURULUŞLAR **25**
4.1 Yasal Düzenlemeler 25
4.2 Restorasyon Çalışmalarında Yetkili Kuruluşlar 26
4.2.1 Kültür ve tabiat varlıklarını koruma yüksek kurulu ve koruma bölge kurulları 26
4.2.2 Rölöve ve anıtlar teknik müdürlükleri 28
4.2.3 Vakıflar genel müdürlüğü 29
4.2.4 Koruma uygulama ve denetim büroları (KUDEB) 30
4.2.5 Milli saraylar daire başkanlığı 32

5. RESTORASYON SÜRECİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLARIN TESPİT ÇALIŞMASI VE SÜRECİN HARİTALANMASI 35
5.1 İhale Usulü Seçiminden Kaynaklanan Sorunlar 36
5.2 Koruma Yüksek Kurullarının Yapısından Kaynaklanan Sorunlar 39
5.3 Restorasyon Öncesi Yetersiz Hazırlanan Projelerden Kaynaklanan Sorunlar . 45
5.4 Eski Eser Restorasyonunda Kullanılan Malzemelerin Temininden Kaynaklanan Sorunlar 46
5.5 Eski Eser Birim Fiyatlardaki Yetersizliklerden Kaynaklanan Sorunlar 47
5.6 Restorasyon Uygulamalarında Çalışan Kalifiye Eleman Eksikliğinden Kaynaklanan Sorunlar 48
5.7 Kurumlar Arası Koordinasyondan Kaynaklanan Sorunlar 50
5.8 Restorasyon Öncesinde Kamulaştırma Sürecinde Yaşanan Sorunlar 50
5.9 Restorasyon Sürecinin Haritalanması Ve Bir Örnek 53
5.9.1 Restorasyon süreç haritası 54
5.9.2 Restorasyon sürecine bir örnek: Arap Camii 57
6. RESTORASYON SÜRECİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLARIN TESPİTİNE AİT ANKET ÇALIŞMASI 63
6.1 İhale Usulü Seçiminden Kaynaklanan Sorunlar 64
6.2 Koruma Yüksek Kurullarının Yapısından Kaynaklanan Sorunlar 67
6.3 Restorasyon Öncesi Yetersiz Hazırlanan Projelerden Kaynaklanan Sorunlar . 73
6.4 Eski Eser Restorasyonunda Kullanılan Malzemelerin Temininden Kaynaklanan Sorunlar 76
6.5 Eski Eser Birim Fiyatlardaki Yetersizliklerden Kaynaklanan Sorunlar 77
6.6 Restorasyon Uygulamalarında Çalışan Kalifiye Eleman Eksikliğinden Kaynaklanan Sorunlar 80
6.7 Kurumlar Arası Koordinasyondan Kaynaklanan Sorunlar 84
6.8 Restorasyon Öncesinde Kamulaştırma Sürecinde Yaşanan Sorunlar 85
6.9 Anket Verilerinin Değerlendirilmesi 87
7. SONUÇ VE ÖNERİLER 91
KAYNAKLAR 95
EKLER 97
ÖZGEÇMİŞ 121

KISALTMALAR

KUDEB **:** Koruma Uygulama ve Denetim Müdürlüğü
KTVK **:** Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu
TBMM **:** Türkiye Büyük Millet Meclisi
AKB : Avrupa Kültür Başkenti
STK : Sivil Toplum Kuruluşu

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1: Restorasyon öncesi yapılan çalışmalar....17
Şekil 2: Restorasyon Süreç Haritası Elamanları....53
Şekil 3: Restorasyon Süreç Haritası....54
Şekil 4: İdareler ihalelere yeteri kadar hazırlanmadan çıkmaktadır....64
Şekil 5: Restorasyon ihaleleri, belli istekliler arasında ihale usulü ile yapılmalıdır...65
Şekil 6: Restorasyon ihaleleri, açık ihale usulü ile yapılmalıdır....65
Şekil 7: İdareler ihaleleri genelde yılsonuna doğru çıkmakta, bu da yükleniciyi, restorasyonu uygun olmayan iklim koşullarında yapmaya zorlamaktadır.....66
Şekil 8: Koruma Kurullarının sayısı yeterlidir.....67
Şekil 9: Koruma Kurullarının sayısının artması kurullarda yaşanan yoğunluğa çözüm olabilir....67
Şekil 10: Koruma Kurullarının toplanma sıklığını yeterlidir....68
Şekil 11: Koruma Kurulu gündemine giren konu bir defada sonuçlanmaktadır....68
Şekil 12: Koruma Kurullarında yeterli sayıda raportör bulunmaktadır....69
Şekil 13: Koruma Kurulu raportörleri görevli oldukları konu hakkında yeteri kadar çalışma yapamamaktadır....69
Şekil 14: Koruma Kurulu raportörleri yeterli donanıma sahiptir....70
Şekil 15: Koruma Kurulu üyeleri restorasyon konusunda yetkindir....70
Şekil 16: Koruma Kurulu üyeleri sorumlu oldukları bölgeyi yeteri kadar tanımaktadır....71
Şekil 17: Koruma Kuruluna gelen projelerin onaylanması uzun zaman almaktadır..71
Şekil 18: Koruma Kurulu kararları bazen politik çıkarlar doğrultusunda alınmaktadır....72
Şekil 19: Koruma Kurulları kendi içlerinde çelişkili kararlar alabilmektedir....72
Şekil 20: Restorasyon projeleri genelde yetersiz hazırlanmaktadır....73
Şekil 21: Restorasyon projelerinin genelde yetersiz hazırlanmasının nedeni teknik personelin bilgi eksikliğine bağlıdır....74
Şekil 22: Restorasyon projelerinin genelde yetersiz hazırlanmasının nedeni işin müteahhit tarafından düşük bedel ile alınmasına bağlıdır.....74
Şekil 23: Restorasyon projelerinin yetersiz hazırlanması uygulama aşamasında maliyetin artmasına neden olmaktadır....75
Şekil 24: Restorasyon projelerinin yetersiz hazırlanması uygulama aşamasında işin süresinin uzamasına neden olmaktadır....75
Şekil 25: Restorasyon sırasında kullanılan malzemelerin temininde zorluk çekilmektedir....76
Şekil 26: Günümüz malzemelerinin içeriği restorasyonda kullanılacak olan geleneksel malzeme içeriği ile uyuşmamaktadır....76
Şekil 27: Restorasyonda kullanılacak olan doğal kaynaklı malzemeler bazen istenen kalitede çıkmamakta, bu da uygulamada sorunlar yaşatmaktadır....77
Şekil 28:Birim fiyat tarifleri ve analizleri güncel restorasyon uygulamaları ile uyum sağlamaktadır....77

Şekil 29: Birim fiyat tariflerinde ve analizlerinde doğru ve güncel malzeme kullanılmaktadır 78
Şekil 30: Birim fiyat analizlerinde malzeme bedelleri piyasa koşulları ile uyumludur 78
Şekil 31: Birim fiyat analizlerinde işcilik bedelleri piyasa koşulları ile uyumludur .. 79
Şekil 32: Tezyini çıtalı çok müzeyyen klasik ahşap tavan veya göbek yapılması imalat aşamaları 79
Şekil 32 devam: Tezyini çıtalı çok müzeyyen klasik ahşap tavan veya göbek yapılması imalat aşamaları 80
Şekil 33: Restorasyon uygulamalarında kalifiye eleman bulmakta zorluk çekilmektedir 80
Şekil 34: Kalifiye eleman istihdam etmenin maliyeti yüksektir 81
Şekil 35: Restorasyon uygulamalarında bulmakta zorluk çekilen kalifiye elemanlar 81
Şekil 36: Restorasyon firmaların bünyesinde kalifiye eleman bulundurma zorunluluğu getirilmelidir 82
Şekil 37: Restorasyon denetimiyle yükümlü kamu kurumlarında uluslararası normlara uygun periyodik olarak kurum içi eğitim verilmesi gereklidir 82
Şekil 38: Üniversiteler veya mimarlar odası tarafından sertifika programları yapılmalıdır 83
Şekil 39: Üniversiteler bünyesinde restorasyon ile ilgili kurulan kürsülerin sayısı ve bölümlere alınacak öğrencilerin sayısı artırılmalıdır 83
Şekil 40: Yüklenici, kontrollük teşkilatı ve akademik çevreler arasında verimli bir işbirliğinin olması gereklidir 84
Şekil 41: Kurullar arasında iletişimin sağlanması ile her kuruldan benzer konular hakkında farklı kararlar çıkmasının önüne geçilebilir 85
Şekil 42: Restorasyon öncesinde yaşanan kamulaştırma sorunu mali kaynakların yetersizliğinden kaynaklanmaktadır 85
Şekil 43: Restorasyon öncesinde yaşanan kamulaştırma sorunu adli ve idari yargı mekanizmasından kaynaklanmaktadır. 86
Şekil 44: İdarelerde kamulaştırma işleminin yürütülmesini sağlayacak yetişmiş personel ve teknik altyapı eksikliği vardır 86

TÜRKİYE'DE RESTORASYON SÜRECİNİN HARİTALANMASI VE PROJE, İHALE VE UYGULAMA AŞAMALARINDA KARŞILAŞILAN SORUNLARIN BELİRLENMESİ ÜZERİNE SAHA ÇALIŞMASI

ÖZET

Türkiye'de Restorasyon Sürecinin Haritalanması Ve Proje, İhale Ve Uygulama Aşamalarında Karşılaşılan Sorunların Belirlenmesi Üzerine Saha Çalışması adlı tezin yazım süreci boyunca, bu konuda karşılaşılan sorunların açığa kavuşturulması ve bu sorunlara getirilebilecek çözüm alternatiflerinin tartışılması amaçlanmıştır.

Her kültür varlığı zaman içerisinde tahrip olmaya mahkûmdur. Bilinçsiz kullanım, art niyetli kullanım ve doğal şartlar sonucunda, her tarihi eser bozulmaya yüz tutmakta ve olumsuzlukların ağırlaşması ile de ortadan kaybolmaya kadar giden bir yolculuğa çıkmaktadır.

Geçmişten günümüze değin süre gelen tarihin yaşatılması için, onun belgesi niteliğinde olan ve tarihe tanıklık eden eserlerin onarımı ve korunması gerekmektedir. İşte burada restorasyonun önemi ortaya çıkmaktadır. Restorasyon bir mimari eseri, bir tablo veya bir heykel gibi herhangi bir sanat eserini, zamanla veya başka bir nedenle zarar görmüş, bozulmuş kısımlarını aslına uygun olarak, asli malzemeden, asli yapım tekniğinden ve özgünlüğünden faydalanarak, mümkün olduğu kadar az müdahale ile koruyarak onarılmasıdır.

Yeterli ön araştırma yapılmadan onarıma geçilmesi uygulamalarda sorunlara neden olabilmektedir. Bundan dolayı restorasyon çalışmalarına başlamadan önce eser fotoğraf, video gibi tekniklerle ayrıntılı olarak belgelenmeli, ölçekli çizimleri yapılmalı, tarihçesi, estetik özellikleri ve değeri, teknik özellikleri ve yasal statüsü incelenmelidir. Ön araştırmalar tamamlandıktan sonra rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri hazırlanıp ve uygulama aşamasına geçilmelidir.

Restorasyon süreci, restorasyon projelerinin doğru hazırlanabilmesi için yeterli ön araştırma ile başlar, projelerin çizimi ve uygulama aşaması ile devam eder. Fakat inşaat projelerinde olduğu gibi restorasyon projelerinde de bir çok sorun ile karşılaşılmaktadır. Restorasyon sürecinde, proje, ihale ve uygulama aşamalarında pek çok sorun ile karşılaşılmaktadır. Restorasyon sürecinin anlaşılması açısından restorasyon süreç haritası çıkarıldıktan sonra karşılaşılan bu sorunlar literatür taraması ve restorasyon projelerini yürüten yükleniciler ile yüz yüze yapılan görüşmeler sonucu belirlenmiştir.

Restorasyon sürecinde karşılaşılan bu sorunlar, ihale usulü seçiminden kaynaklanan, koruma yüksek kurullarının yapısından kaynaklanan, restorasyon öncesi yetersiz hazırlanan projelerden kaynaklanan, eski eser restorasyonunda kullanılan malzemelerin temininden kaynaklanan, eski eser birim fiyatlardaki yetersizliklerden kaynaklanan, restorasyon uygulamalarında çalışan kalifiye eleman eksikliğinden kaynaklanan, kurumlar arası koordinasyondan kaynaklanan ve restorasyon öncesinde kamulaştırma sürecinde yaşanan sorunlar olarak sınıflandırtmıştır.

Tespit edilen bu sorunlar üzerine bir anket düzenlenmiş ve anket katılımcıların Türkiye'nin çeşitli illerinde çalışan, restorasyon konusunda uzman mimar, inşaat mühendisi, restoratör ve sanat tarihçilerinin olduğu 48 kişilik örneklem grubuna uygulanmıştır.

Anket sonucunda uygulama aşamasında karşılaşılabilecek sorunların en aza indirgenmesi için restorasyon projelerinin hazırlanması aşamasında daha detaylı çalışma yapılması gerektiği, koruma kurullarının hem sayısının hem de verimliliğinin artırılması gerektiği, eski eser birim fiyat tariflerinin ve analizlerinin biran önce güncellenmesi gerektiği, eski eser uygulama projelerinde çalışacak kalifiye eleman ihtiyacının giderilmesi gerektiği, kurumlar arsında koordinasyonun sağlanması gerektiği ve restorasyon öncesinde yaşanan kamulaştırma sorununun mevzuat değişikliği ile giderilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

MAPPING OF THE RESTORATION PROCESS IN TURKEY AND FIELD STUDY ON DETERMINATION OF THE PROBLEMS ENCOUNTERED IN THE PROJECT, TENDER AND IMPLEMENTATION PHASES OF THE RESTORATION PROCESS

SUMMARY

During the writing process of the thesis named "Mapping of the restoration process in turkey and field study on determination of the problems encountered in the project, tender and implementation phases of the restoration process", it was aimed that the problems encountered in this issue be clarified and that possible solution alternatives to these problems be discussed.

Every cultural asset is doomed to fall into ruins in the course of time. As the result of unconscious use, malevolent use and natural conditions, all historical works tend to deteriorate and, with the worsening of unfavorable conditions, they set out on a journey leading to their disappearance.

To keep alive the history, which has survived until today, the works serving as certificates for and standing witnesses to history need to be repaired and preserved. This is where the significance of restoration comes in. Restoration is the repair of any art work, such as an architectural piece, a painting or a sculpture, any part of which has been damaged or deteriorated in the course of time or due to any other reason, by using original materials and techniques with the least intervention possible and remaining faithful to their original form.

As the processes continue on the restoration of our real cultural proporties that we have inherited from our past, in the context of preserving the essense of the property, it is our national duty to transfer the property to the coming generations without making any structural changes in addition to keeping the appearance as it is. However, during the restoration processes to preserve the property, there are many problems faced from the tender phase to the application step.

Restoration requires specialty. Its goal is to preserve both the aesthetic and the historical values of the cultural property and reveal it. Renovation abides to the reliable documents that it bases itself upon with the unique materials. When the suppositions start, the renovation must stop; any additions that need to be made must be differentiated from the artitechtural compositions and it must carry the mark of the day. Before beginning any kind of renovations and after one, both archeological and historical examination of the cultural property must be made.

Proceeding with the repair without adequate preliminary research may cause problems in the implementation. Therefore, before starting restoration works, the historical pieces should be documented in detail with techniques such as photographs and videos, their scaled drawings should be made, and their history, aesthetic features and values, technical features and legal statutes should be reviewed.

Following the preliminary research, the survey works are proceeded with. Survey is the expression by scaled drawings of the current condition of interior and exterior architecture of a building, its original decoration, load bearing system and construction materials for the close analysis, documentation, evaluation in terms of architectural history and development of restoration projects of a structure, urban fabric or archeological ruins.

Survey works are followed by restitution works. Restitution is the expression, with plans, cross sections and axonometric drawings or models, of the conditions in their first design or on a certain date, of any changed, partly collapsed or destroyed element, structure or settlement by benefiting from archive records, marks on the structure and documents such as drawings or pictures of the structure or settlement.

Survey and restitution works are followed by the development of restoration project. The restoration project is the determination of the required interventions after inspecting and determining the reasons for deterioration of the historical structure to stop the deterioration and to make possible that the structural failures be remedied, if any. As the work is carried out on a structure which deserves to be preserved, realizing the repair with the least intervention to the original fabric, taking great care that the construction techniques be similar to/in accordance with that of the original, keeping the interior arrangement of the structure unchanged, and maintaining the integration of space are the main rules to be taken into consideration. After survey, restitution and project development works comes the implementation phase.

Moving on to the restoration without adequate preliminary research and planning will likely end up with wrong results. The loss in historical pieces is irreversible and there is a race against time that is in question. Just as it is wrong to leave a historical building collapse, the application of faulty restoration leads to irreversible destruction as well.

Restoration process starts with adequate preliminary research for restoration projects to be prepared correctly, and continues with the development and implementation phases of the project. However, many problems are encountered in restoration projects as in the construction projects. In the restoration process, there are so many problems encountered in the project, tender and implementation phases. In order to make the restoration process understandable a process map was created and the procedures to be followed were explained. The restoration process was explained in details on a sample to make the process map be comprehended more clearly.

In line with the aim of the thesis, the factors that would affect the process and the cost before and during the restoration applications were determined and efforts were shown in finding solutions to these. The problems encountered in the restoration process were tried to be determined by scanning the articles on the issue, by following organized seminars and printed media, and particularly by monitoring on site applications where the restoration took place actually.

As the result of researches, it was seen that there were many problems from the tender process of restoration to its implementation phase. These problems start upon the giving of restoration decision. These problems encountered in the restoration process were brought together under eight titles being categorized as problems resulting from the selection of tender method, the structure of higher boards of preservation, the projects developed inadequately before the restoration, the supply of the materials used in the restoration of relics, the inadequacies in the unit prices of

relics, the shortage of qualified personnel working in restoration applications, the coordination among institutions and the condemnation process before the restoration.

A need arose for a survey work to probe deeper into the problems relating to the restoration process, which were brought together under eight titles, by taking the opinions of people who are experts on restoration. The 41-question survey, which was drawn up upon these problems determined, was applied to a 48-people sampling group consisting of architects, civil engineers, restaurateurs and art historians working in various provinces of Turkey who are experts on restoration. It was intended that the opinions of the experts, who participated in this survey drawn up following literature research and on site works, be found on the problems experienced during the restoration process.

As a result of the conveys made, in order to minimize the problems that may be faced during the application phase, the following have been concluded: that the tender documents be prepared fully and correctly before the restoration is offered to the tender and the right form of tender is selected; more detail studies be made during the preparation phases of the restoration projects; it is a need to work with professional project owners and changes and improvements be made on the legistlation to form adequate study and examination conditions; the number of the preservation boards, the frequency of their meetings and efficincy be increased; the number of the staff working in preservation boards be increased and their knowledge on the issue become sufficient; it is needed to carry the concept of preservation out of the field of bureaucracy; in order not have problem in supplying the traditional materials used in application projects of the restorations, the private sector must be motivated to produce them; current workmanship and supply costs in unit price trends and analysis be reformulated according to the market conditions; it is needed to scan/overview once again the contradictory expressions in the unit price trends; the number of qualified staff that are experts in their fields and who are crucial in restoration works and the number of chairs related to the cases and the number of student that will be admitted to the faculties be increased; certification programs on the subject of restoration be offered either/both by the universities or the Chamber of Architects; the public institutions responsible for the supervision of the restorations train staff within the instituitons; it is a need that the contractor companies employ staff that are equipped with certificates and experiences that are abiding in domestic and international contexts and are qualified; it is a must that during the period of restoration there is cooperation between arhitect, supervision and academic parties to provide supplies, technical labor and to create a data-base; it is a need to distribute autority and responsibilities in a fair way; in order to overcome the publicising problem faced before the restoration, the physical and humane capacities of the administrations be increased and changes and improvements be made on the legistlation to open the path also for the instituitons, for fast and active publicising.

1. GİRİŞ

Türkiye'de restorasyon sürecinin haritalanması ve proje, ihale ve uygulama aşamalarında karşılaşılan sorunların belirlenmesi üzerine saha çalışması başlıklı bu çalışmanın amacı ülkemizde yapılan mimari restorasyon çalışmalarında ilgili kurum ve kuruluşların restorasyon projelerinin ihale aşamalarından başlayarak restorasyon uygulama aşamalarına kadar karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri ortaya koymaktır.

Restorasyon, en geniş anlamıyla "aslını bozmadan onarmak"tır. Arkeolojik veya sanat değeri taşıyan bir eserin özgünlüğüne zarar vermeden gelecek kuşaklara aktarmak için yapılan zorunlu müdahalelerin tümüdür (C.Brandi ve diğ., 1963).Ünlü sanat tarihçimiz Celal Esad Arseven, restorasyonu "sanatça tamir" olarak tanımlamaktadır. Bu da normal tamir işleriyle restorasyonu birbirinden ayırt etmek açısından önemlidir. Nitekim, Venedik Tüzüğü'nün 9'ncu maddesinde de belirtildiği gibi, normal bir tamirden çok farklı olan restorasyon büyük bir bilgi birikimi ve uzmanlık işidir.

Geçmişten bize miras kalan taşınmaz kültür varlıklarımızın restorasyonuna yönelik işlemler yapılırken; eserin özünü korumak bağlamında, görünümün yanı sıra yapısal herhangi bir değişikliğe uğratmadan gelecek nesillere güvenle devretmek hepimizin üzerine düşen ulusal bir görevdir. Ancak, koruma konusunda yürütülen restorasyon çalışmalarında ihale aşamasından uygulama aşamasına kadar birçok sorunla karşılaşılmaktadır.

İkinci bölümde, restorasyon sürecinde yaşanan sorunların daha net anlaşılabilmesi adına restorasyon ve korumanın tanımı yapılmıştır. Korunacak değerlerin hangi ölçütlere göre belirlendiği açıklanmıştır. Daha sonra korunacak değerler olan taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarının tanımları yapılmış ve örnekler verilmiştir.

Üçüncü bölümde, restorasyon öncesinde yapılan çalışmalar ve restorasyon projesinin hazırlanması konuları ele alınmıştır. Restorasyon projelerinin çizimine başlanmadan

önce yapılan tarihi ve arkeolojik, sanat tarihi, teknik ve kültür varlığının yasal statü araştırmalarından söz edilmiştir. Daha sonra sırasıyla rölöve çalışmaları, restitüsyon ve restorasyon projelerinin hazırlanması anlatılmıştır.

Dördüncü bölümde, yasal düzenlemeler ve restorasyon çalışmalarında yetkili kuruluşlardan bahsedilmiştir. Yasal düzenlemelerin tarihi süreci incelenip Osmanlı dönemi, cumhuriyet dönemi ve şimdiki dönemde geçerli yasalar ele alınmıştır. Daha sonra restorasyon konusunda yetkili olan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve Koruma Bölge Kurulları, Rölöve ve Anıtlar Teknik Müdürlükleri, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Koruma Uygulama ve Denetim Büroları (KUDEB), Milli Saraylar Daire Başkanlığı'nın restorasyon sürecindeki fonksiyonları belirtilmiştir.

Beşinci bölümde, restorasyon sürecinin daha net anlaşılması ve kurumların bu süreç içinde nerelerde bulunduğunun daha net algılanabilmesi için restorasyon süreç haritası çıkarılmıştır. Süreç haritası açıklandıktan sonra işleyişin net kavranabilmesi adına bir örnek verilmiştir.

Altıncı bölümde, literatür araştırmaları ve sahadan alınan bilgiler doğrultusunda restorasyon sürecinde yaşanan sorunlar belirlenmiştir. Bu sorunlar eski eser restorasyonunda kullanılan malzemelerin temininden kaynaklanan, eski eser birim fiyatlardaki yetersizliklerden kaynaklanan, restorasyon uygulamalarında çalışan kalifiye eleman eksikliğinden kaynaklanan, kurumlar arası koordinasyondan kaynaklanan ve restorasyon öncesinde kamulaştırma sürecinde yaşanan sorunlar olarak sınıflandırtmıştır.

Yedinci bölümde, literatür araştırmaları ve sahadan alınan bilgiler doğrultusunda restorasyon sürecinde yaşanan sorunlar ankete dökülmüştür. Anket 48 katılımcıyla yüz yüze görüşülerek doldurulmuştur. Katılımcıların tamamı restorasyon konusunda uzman mimar, inşaat mühendisi, restoratör ve sanat tarihçilerinden oluşmaktadır. Anket verileri sonucu elde edilen bilgiler yazıya dökülerek yorumlanmıştır.

Sekizinci ve son bölümde ise tez çalışması sonucu elde edilen bulgular ışığında restorasyon sürecinde yaşanan sorunlar hakkında genel değerlendirmeler yapılarak öneriler sunulmuştur.

1.1 Tezin Amacı

Tez kapsamında, restorasyon sürecinin proje, ihale ve uygulama aşamalarında karşılaşılan sorunlar tespit edilmiş ve çözüm önerileri sunulmaya çalışılmıştır. Yürütülen çalısmalar ve elde edilen deneyimler doğrultusunda, restorasryon yapacaklara yol gösterilmesi amacıyla restorasyon süreç haritası oluşturulmuş ve bu süreç haritası örnek bir restorasyon proje süreiyle açıklanmıştır. Verilen bu örnek çalışmayla bütün teorik yapının pratik uygulama içerisinde özümsenmesi ve restoasryon sürecinde yaşanan sorunların daha net algılanması amaçlanmıstır.

1.2 Literatür Araştırması

Çalışma yöntemi içerisinde öncelikli olarak literatür araştırmaları yapılıp uluslararası kaynaklardan ulaşılan yazılı ve görsel veriler incelenerek elde edilen bilgiler, gerçek saha uygulamaları içerisinde bütünleştirilmiştir. Literatür araştırmalarının özümsenmesiyle birlikte restorasyon süreci hakkındaki teorik ve pratik bilgi birikimleri oluşturulmuştur. Sonrasında restorasyon konusunda ilgililere yol gösterebilmek için özgün bir uygulama süreç haritası tasarlanmış, tasarlanan bu süreç haritasında sırasıyla hangi aşamaların gerçekleştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Sürecin işleyişinin kolaylıkla özümsenebilmesi için restorasyon süreç haritası, örnek bir proje üzerinden uygulamalı olarak anlatılmıştır. Çalışmanın sonunda araştırmalar doğrultusunda elde edilen veriler ışığında tespit edilen restorasyon sürecinde yaşanan sorunlar üzerine 41 sorudan oluşan bir anket düzenlenmiş ve anket katılımcıların Türkiye'nin çeşitli illerinde çalışan, restorasyon konusunda uzman mimar, inşaat mühendisi, restoratör ve sanat tarihçilerinin olduğu 48 kişilik örneklem grubuna uygulanmıştır.

2.RESTORASYON

2.1 Restorasyon nedir?

Yapının korunmuşluk durumu, yaşı, tarihi belge ve estetik değeri her seferinde ayrı ayrı değerlendirilerek, yapılacak müdahalenin kapsam ve sınırını belirlemek şartıyla;
- olabildiğince fazla özgün malzeme ve tarihsel otantikliği koruyarak,
-yapının üzerindeki bütün tarihsel dönem eklerine eşit saygı gösterilerek,
- gerçek ve yeterli belgelere dayanarak,
- okunabilirliğini sağlamak için
eksik kısımların farklı oranlarda bütünlenmesi kapsamında yapılacak müdahalelerdir.

Bu müdahaleler yapının yaşı artıkça, azalan bir oranda gerçekleştirilir. Arkeolojik alanlarda bu bütünleme "anastilosis" ile sınırlıdır. Anastilosis: Dağılmış özgün elemanların minimum yeni birleştirici malzeme ve eleman kullanılarak bir araya getirilmesidir. Ortaçağ sonrası yapılarda yapıya sınırlı bir müdahale yapılabilirken; 19. ve 20. yy yapılarında büyük ölçüde bütünleme yapılabilir.

Diğer bir tanımla restorasyon, kazılar sonucu ortaya çıkan ya da hala ayakta olan antik yapıların, gelecek kuşaklara taşınmasını sağlamak amacıyla, özgün yapılarını korumak ilkesiyle yapılan onarım çalışmaları olarak tanımlanmaktadır. (Ahunbay, 2007)

Restorasyon, geçmişte çoğunlukla yapının işlevsel değerini ve yaşamını sürdürmesi için bir gereklilik olmuştur. Bu ilke günümüzde de geçerliliğini korumakla birlikte, ilk işlevini yitirmiş yapılar da kültürel mirasın geleceğe aktarılması için önemli bir görev olarak restorasyonun kapsamı alanına girmiştir. Geçmişte onarımın amacı yapıyı ayakta tutmak, yıkılan kısımları yeniden yaparak biçimsel bütünlüğünü korumak, değişen isteklere göre yeni eklerle işlerliğini sağlamak iken, günümüzde anıtlar ve tarihi çevre belirli bir dönemin kentsel ve mimari düzenini, yapım tekniklerini, sosyal yaşamını açıklayan bir belge olarak da değerlendirilmektedir. (Ahunbay, 2007)

Venedik Tüzüğüne göre Restorasyon uzmanlık gerektiren bir iştir. Amacı, kültür varlığının estetik ve tarihi değerini korumak ve ortaya çıkarmaktır. Onarım kendine temel olarak aldığı özgün malzeme ile güvenilir belgelere saygıyla bağlıdır. Faraziyenin başladığı yerde onarım durmalıdır; yapılması gerekli her-hangi bir eklemenin mimari kompozisyon-dan farkı anlaşılabilmeli ve gününün damgasını taşımalıdır. Herhangi bir onarım işine başlamadan önce ve bittikten sonra, kültür varlığının arkeolojik ve tarihi bir incelemesi yapılmalıdır.

2.2 Korunacak Değerler Ve Değerlendirme Ölçütleri

Tarihi çevreler yerleşim bölgelerini tarih öncesinden günümüze kadar geçen zaman sürecinde yaşamış insan topluluklarının ortaya koyduğu medeniyetlerinin birikimleri ve ürünleridir. Kentler bu değerleriyle kendi kimliklerini kazanırlar. Geçmişin bu değerli tanıklarına, öncelikle tarihsel ve duygusal değerleri göz önüne alınarak, saygı göstermek gerekir. Tarihi çevreler, insanlığın ortak malı olarak kabul edilmektedirler.

Günümüzde yaşanan çarpık kentleşme ile giderek artan niteliksiz yapılaşmalar sonucu fiziksel çevreler vedolayısıyla tarihi çevreler de olumsuz yönde değişmektedirler. Yok olan tarihi değerler ve kültürel çevre tahribi beraberinde korumanın önemini gündeme getirmiştir

2.2.1 Koruma nedir

Koruma kavramı eski çağlardan beri süregelmiş bir olgudur. Binlerce yıllık uygarlık tarihi içinde insanın doğrudan veya doğa ile birlikte yarattığı ve bizim bugün "kültürel ve doğal" miras olarak adlandırdığımız değerlerin korunması, çağımızda insanlığın ortak sorunu olarak kabul edilen ve üzerinde önemle durulan bir olgudur. Bu olgu, tüm dünyada amaçları , yöntemleri, ve uygulamaları ile giderek büyümekte ve gelişmektedir. "Koruma" sözcüğü, "Geliştirme" ve "Değerlendirme" sözcükleriyle bütünleştirilmiş, bu konuda uzmanlık alanları ortaya çıkmış, ölçütler saptanmış, yasal düzenlemeler ve örgütler gerçekleştirilmiştir.

Koruma anlayışında ortaya çıkan korumanın kapsamı çok geniştir. Arkeolojik sit koruması, doğal çevre koruması, vb. farklı alanlarda koruma eyleminin etkinliği görmekteyiz.

"Koruma düşüncesi, insanoğlunun kültürel varlığının, tarihin ve yasamın sürekliliğinde yarattığı maddi kültür kalıntılarını, yasam sürecinde, toplumunu ve insanlığı boyutsuzlaştırmamak amacıyla yeni yarattığı mekansal-maddi ürünler ile uyumlu kılarak , toplumsal, kültürel devamlılığın sağlanması için giriştiği çabaların tümüdür" (Aysu,1977).

Korumanın amacı , belli bir dönemin belli bir yasam biçiminin ,belirli bir kültürel birikimin ister korunduğu çağda olsun ister daha sonraki çağlar için olsun gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamaktır.

İnsanların yasamaya başladıkları ve yerleşmede düzeni düşünmeye başladıkları devirden bu yana eski yapı ve anıtlarını koruma kaygısını sürdürdükleri çeşitli belge ve bulgularda görülmektedir. "Özellikle ilkel toplumlarda, geçmişin temsilcileri olmaktan çok birer simge olarak kabul edilmiş, bunların korunması, davranışında da devrin toplumsal yapısının ve sanat akımlarının izleri bulunmuştur" (Erder, 1975).

Toplumların çeşitli zaman dilimlerinde sahip oldukları, toplumsal, ekonomik, kültürel ve doğal koşullarına göre yarattığı değerlerin insanlığa aktarılması amacı ile ortaya çıkan koruma olgusu, günümüzde ulusal boyuttan, uluslar arası boyuta taşınmıştır. Kültür varlıklarının korunması uygarlık tarihinin başlangıcına kadar uzanan bir olgudur. Önceleri dini nedenlerle başlayan koruma, giderek egemenliklerin simgesi olma niteliği kazanmış, toplumlara egemen olan kişi ve sınıflar, yaptırdıkları kalıcı ve anıtsal yapılarla güçlerini geniş toplum katlarına kabul ettirme amacına yönelmiştir. Sonraları giderek egemenliğe ağırlığını koyan burjuvazi ise çok daha akılcı bir yol izlemiş, yarattığı kültürün taşınmaz belgelerini korumak için yasalar çıkartmış, bununla beraber koruma bilincini topluma asılama yollarını öğretim sistemi içinde çözümlemeye ve koruma ölçeği konusunda arzuladığı şartları oluşturmaya çalışmıştır. Batı toplumlarında, koruma politikaları 1940 yıllarına kadar tek yapı ölçeğinde etkinliğini sürdürmüş ancak II. Dünya Savası'nın yıkıntılarından çıkan Avrupa'da özellikle halktan gelen üst düzey bürokratlar ve düşünürler tarafından koruma olayına toplumcu görüş boyutları getirmiştir.

“ Korumada var olan belli bir sınıfın yarattığı sosyal, ekonomik ve kültürel düzeyinin belgesi olan tek yapı koruma kabulü, yerini tüm toplumun geçmişte yarattığı kültürel değerlerin yansıması ve belgesi olan kent ölçeğinde korumaya bırakmış ve bu kabul korumanın içeriğine çok önemli bir değişim getirmiştir” (Yıldız Teknik Üniversitesi., 1990).

Günümüzde koruma kavramının içeriği giderek genişleyerek tarih ve kültür varlıklarının korunmasından kentsel gelişme sürecinde kentin içinde kalan tarih ve kültür varlıklarının topluca bulunduğu alanların korunması kadar kentin içinde var olan ve çevresini saran doğal değerlerin korunmasını da kapsayacak şekilde genişlemiştir.

2.2.2 Neyi korumalıyız

Venedik tüzüğünün 1. maddesine göre (1964), tarihi anıt kavramının kapsamı sadece bir mimari eseri içine almaz, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de içerir. Bu kavram yalnız büyük bir sanat eserini değil, ayrıca zamanla kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de kapsar.

UNESCO’nun 1976 tarihli genel kurul toplantısında; “Her tarihi alan ve çevresi, özel karakteri ve dengesi, onu oluşturan parçaların birbirleriyle kaynaşmasına bağlı olan ve yapılar, mekansal organizasyon ve çevresi kadar insan faaliyetlerini de içeren bir bütün olarak görülmelidir.” ifadesine yer verilmiştir (Ahunbay, 2007)

Bu bütünü Zeren (1981), belgesel değeri, tarihsel değeri, arkeolojik değeri, estetik değeri, mimari değeri,kentsel görünüm değeri ve doğal görünüm değeri gibi kültürel değer taşıyan, merak, hayranlık ve övünç gibi duygusal değerler uyandıran ve işlevsel, ekonomik, sosyal ve siyasal olarak kullanım değeri olan tüm varlıklar olarak yorumlamaktadır.

Ülkemizde geçerli olan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nda (T.C. Resmi Gazete, 18113), korunacak bu varlıklar; estetik ve bilimsel açıdan değer taşıyan jeolojik oluşum, bitki, su öğesi, yabanıl yaşam bölgeleri, tarihi bahçeleri de “tabiat varlıkları” olarak içine alan “kültür ve tabiat varlıkları” şeklinde tanımlanmaktadır

Korunacak değerler "taşınır" ve "taşınmaz" kültür varlıkları olarak iki ana bölümde incelenmektedir.

2.2.2.1 Taşınır Kültür Varlıkları

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun Korunması Gerekli Taşınır Kültür ve Tabiat Varlıkları baslıklı üçüncü bölümünün 23. maddesi su şekildedir.

Madde 23 – Korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıkları şunlardır:

a) (Değişik: 17/6/1987 – 3386/9 md.) Jeolojik, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait, jeoloji, antropoloji, prehistorya, arkeoloji ve sanat tarihi açılarından belge değeri taşıyan ve ait oldukları dönemin sosyal, kültürel, teknik ve ilmi özellikleri ile seviyesini yansıtan her türlü kültür ve tabiat varlıkları; koruyucu ve vurucu silahlar, putlar, cam eşyalar, süs eşyaları, yüzük tasları, küpeler, iğneler, askılar, mühürler, bilezik ve benzerleri, maskeler, taçlar, deri, bez, papirüs, parsümen veya maden üzerine yazılı veya tasvirli belgeler, tartı araçları, sikkeler, damgalı veya yazılı levhalar, yazma veya tezhipli kitaplar, minyatürler, sanat değerine haiz gravür, yağlıboya veya suluboya tablolar, muhallefat, nisanlar, madalyalar, çini, toprak, cam, ağaç, kumaş ve benzeri taşınır eşyalar ve bunların parçaları,

Halkın sosyal hayatını yansıtan, insan yapısı araç ve gereçler dâhil, bilim, din ve mihaniki sanatlarla ilgili etnografik nitelikteki kültür varlıkları.

Halkın sosyal hayatını yansıtan, insan yapısı araç ve gereçler dâhil, bilim, din ve mihaniki sanatlarla ilgili etnografik nitelikteki kültür varlıkları.

b) Milli tarihimizdeki önemleri sebebiyle, Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyetinin kurulusuna ait tarihi değer taşıyan belge ve eşyalar, Mustafa Kemal ATATÜRK'e ait zati eşya, evrak, kitap, yazı ve benzeri taşınırlar.

2.2.2.2 Taşınmaz Kültür Varlıkları

2863 sayılı Kültür ve Tabiat varlıklarını Koruma Kanununun "Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları" baslıklı ikinci bölümünde 6. maddede

korunması gereken taşınmaz nitelikteki kültür ve tabiat varlıkları tanımlanmış ve bu varlıklar örnekleme suretiyle tek tek sayılmıştır.

Madde 6 – Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları şunlardır:

a) Korunması gerekli tabiat varlıkları ile 19 uncu yüzyıl sonuna kadar yapılmış taşınmazlar,
b) Belirlenen tarihten sonra yapılmış olup önem ve özellikleri bakımından Kültür ve Turizm Bakanlığınca korunmalarında gerek görülen taşınmazlar,
c) Sit alanı içinde bulunan taşınmaz kültür varlıkları,
d) Milli tarihimizdeki önlemleri sebebiyle zaman kavramı ve tescil söz konusu olmaksızın Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyetinin kurulusunda büyük tarihi olaylara sahne olmuş binalar ve tespit edilecek alanlar ile Mustafa Kemal ATATÜRK tarafından kullanılmış evler.

Ancak, Koruma Kurullarınca mimari, tarihi, estetik, arkeolojik ve diğer önem ve özellikleri bakımından korunması gerekli bulunmadığı karar altına alınan taşınmazlar, korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı sayılmazlar.

Kaya mezarlıkları, yazılı, resimli ve kabartmalı kayalar, resimli mağaralar, höyükler, tümülüsler, ören yerleri, akropol ve nekropoller; kale, hisar, burç, sur, tarihi kışla, tabya ve istihkâmlar ile bunlarda bulunan sabit silahlar; harabeler, kervansaraylar, han, hamam ve medreseler; kümbet, türbe ve kitabeler, köprüler, su kemerleri, su yolları, sarnıç ve kuyular; tarihi yol kalıntıları, mesafe tasları, eski sınırları belirten delikli taslar, dikili taslar; sunaklar, tersaneler, rıhtımlar; tarihi saraylar, köşkler, evler, yalılar ve konaklar; camiler, mescitler, musallalar, namazgâhlar; çeşme ve sebiller; imarethane, darphane, şifahane, muvakkithane, simkeshane, tekke ve zaviyeler; mezarlıklar, hazireler, arastalar, bedestenler, kapalı çarsılar, sandukalar, siteler, sinagoglar, bazilikalar, kiliseler, manastırlar; külliyeler, eski anıt ve duvar kalıntıları; freskler, kabartmalar, mozaikler, peri bacaları ve benzeri taşınmazlar; taşınmaz kültür varlığı örneklerindendir.

Maddenin altıncı fıkrasında ise “Tarihi mağaralar, kaya sığınakları; özellik gösteren ağaç ve ağaç toplulukları ile benzerleri; taşınmaz tabiat varlığı örneklerindendir.” denilmek suretiyle tabiat varlıklarına örnekler verilmiştir.

2.2.3 Koruma ölçütleri

Geçmişten kalan izlerin tümünün gelecek kuşaklara aktarılması olası değildir. Ülkelerin ekonomik kaynakları, böyle bir çabayı desteklemek için yeterli olamamaktadır. Çağdaş kentleşme sorunları, bakımsızlık, malzemenin yıpranması, doğal afetler, yeni yapılanma baskıları sonucu tarihi yapıların sayısı sürekli olarak azalmaktadır. Bu nedenle, uygulamada öncelikle korunması gerekli, vazgeçilmez, ya da korunması rastlantılara bırakılamayacak anıtların seçimine yardımcı olabilecek ölçütlerden yararlanılmaktadır. Koruma kararı bir yapının veya yapı kümelerinin.

- Tarihi belge niteliği
- Eskilik özelliği
- Estetik değer

yönlerinden sahip olduğu öneme bağlı olarak alınmaktadır. Bir yapı, ya da yerleşme bu özelliklerden bir veya daha fazlasına sahip olduğunda, korunması için ilk adım olan tescil kararı alınabilmektedir.

2.2.3.1 Tarihî belge ölçütü

Bir yapı veya yapılar grubu tarihi belge niteliğine, Tarihi bir olayla veya kişiyle ilişkisi ve Tarihi bir süreci yansıtmasından dolayı sahip olabilir. Sivas Kongresi'nin yapıldığı bina, içinde geçen tarihi olaydan ötürü özel bir anlam taşımakta ve o olayı hatırlatan eşyasıyla bir müze olarak korunmaktadır. Atatürk'ün içinde doğduğu ev bir Türk evi olarak taşıdığı önemden çok, Atatürk'le olan ilişkisi dolayısıyla koruma kapsamına alınmıştır. Opus reticulatum tekniğinde bir duvar parçası. Roma dönemi yapım tekniği, künk ve küplerle hafifletilmiş bir tonoz örtü düzeni olan bir Ortaçağ yapısı, o dönemde kullanılan strüktür düzenlen konusunda; malakâri bir sıva, Klasik Osmanlı dönemi bezemesi hakkında belge değerine sahip, korunması gerekli ayrıntılardır.

Özel bir toplum yapısını veya yaşam biçimini yansıtan, teknik gelişimin izlerini taşıyan yapı ve yerler, bu özellikleriyle korunmalıdırlar. Örneğin bugün terk edilmiş bir teknolojiyle baskı yapan matbaalar, darphaneler, zeytinyağı üreten yağhaneler, un ve yel değirmenleri, tabakhane, sabunhane, şaraphane ve ipek fabrikaları, üretim teknikleri ve yapı tipleri açısından belge niteliği taşımaktadırlar.

Toplumların değişik kesimlerinin yaşam biçimi ve yerleşme düzenini yansıtan köy, kasaba, mahalleler, şehircilik tarihi belgeleridir. Günümüzde sürdürülmeyen bir yaşam düzeninin gereksinimleri sonunda ortaya çıkmış olan bu yerleşmeler, yöresel yapı malzemesi geleneklerinin ve iklim koşullarının olanak ve sınırlamalarıyla biçimlendirilen konutlarının yanı sıra, ticari etkinliğin ve el sanatlarının yoğunlaştığı çarşı bölgelerinin doku, kütle, mekân özellikleriyle de belge olarak saklanmaları amacıyla koruma altına alınırlar. (Ahunbay, 2007)

2.2.3.2 Zaman ölçütü

Bir yapının yapımından ne kadar sonra eski eser olarak nitelendirilebileceği konusundaki görüşler ülkeden ülkeye değişmektedir. Hollanda'da 50 yıldan eski yapılar koruma kapsamına alınmaktadır. Fransa'da ünlü mimar Le Corbusier'nin Villa Savoye'u (yapım tarihi: 1929-30) anıt olarak tescil edilmiştir. Türkiye'de su anda geçerli olan 2863 sayılı yasanın 6. maddesine göre 1900 tarihinden önce yapılmış olan binalar koruma kapsamındadır; 20. yüzyıl yapılarının koruma kapsamına alınmaları için ise önemli bir mimarın eseri, bir mimari akımın temsilcisi, bir yapı dizisinin parçası olmak gibi özel nitelikler taşımaları gerekmektedir.

Zamanın yıpratıcı etkisinden ve İnsanların yaptıkları hasarlardan zarar görmeden günümüze ulaşabilen anıt ve kalıntıların sayısı oldukça azdır. Bu nedenle çok eski tarihlerden kalan yapılar 'ender'likleri dolayısıyla da korunmak istenirler.

Günümüze yakın zamanlara gelindikçe korunacak değerlerin seçiminde daha titiz davranılması doğaldır. Bununla birlikte, kesin zaman sınırları koymak (19. yüzyıl sonuna kadar yapılan binalar gibi) yerine, farklı bir sanat anlayışı, yaşam biçimi, sosyal yapı, teknik düzey ve ünlü bir sanatçının, akımın ürünü olan yapı ve çevrelerin korunmasını ilke olarak benimsemek daha doğru bir yaklaşımdır.(Ahunbay, 2007)

2.2.3.3 Estetik değer ölçütü

Güzel olma Özelliği, yapı ve çevrelerin korunması konusundaki istekleri güçlendiren önemli bir etkendir. Ancak 'güzel" yargısının nesnel olmayışı, kişiden kişiye, toplumdan topluma ve zamana bağlı olarak değişmesi, tartışmalara neden

olabilmektedir. Eğitim düzeyi yüksek toplumlarda, anonim bir estetik yargı bulunması ve buna dayanarak "güzel" kararı alınması daha kolay olabilir.

Korunacak değerde olması gereken güzellik hakkında bilinçli bir toplumsal beğeni olmadığında, bu konuda alınacak kararın, toplum adına, sanat tarihçileri ve estetik uzmanlarının görüşleri ile yönlendirilmesi söz konusudur. Örneğin Türkiye'de halk genellikle eski bir evi korunmaya değer görmemekte ve güzelliği konusunda her zaman tescil İşlemini yapanlarla aynı kanıya sahip olmamaktadır.(Ahunbay, 2007)

Harap bir yapının İlk tasarımındaki güzelliğini görmek ve onu kendi dönemi içinde değerlendirebilmek yetkisi bu konuda birikim sahibi olan arkeolog ve sanat ve mimarlık tarihçilerine aittir. (Ahunbay, 2007)

2.2.4 Taşınmaz kültür varlıklarının değerlendirilmesi

Taşınmaz kültür ve doğa varlıklarının (anıtlar ve sitler) saptanarak ulusal kültür varlıkları kütüğüne geçirilmesi işlemine "tescil" denilmektedir. Bu işlemle korunması gerekli kültür varlığı yasal güvence altına alınmakta; dokunulmazlık sınırları tanımlanarak özgün niteliklerini hangi ölçüde sürdüreceği belirlenmektedir. Tescille birlikte yapılan veya onu izleyen "değerlendirme" kültür varlığının estetik, tarihi ve diğer özelliklerinin yoğunluğuyla yakından ilgilidir. (Ahunbay, 2007)

Anıtın önemi, evrensel veya yöresel değer taşıması, ona yapılabilecek müdahalelerin ölçüsünü belirler. Dünya mimari mirasının bir öğesi olan, insanlık tarihi için önem taşıyan anıtların aynen korunmasına özen gösterilmesi gerekir; buna karşılık yalnız bulunduğu çevre için anlam taşıyan yapıların onarımlarında daha serbestçe davranılmasına izin verilebilir. (Ahunbay, 2007)

Birçok ülkede anıtlar önemlerine göre sınıflandırılmış ve her grup için uygun müdahale sınırları tanımlanmıştır. Ülkemizde bir tarihi yapının taşıdığı değer ve hangi anıt grubu içinde yer alacağı, ilgili bilim dallarının (arkeoloji, tarih, sanat ve mimarlık tarihi, mimari tasarım, restorasyon, şehircilik vb.) uzmanlarından oluşan bilimsel kurullar tarafından tartışılarak kararlaştırılmaktadır. Ülkelerin eğitim düzeyi, toplumsal ve ekonomik yapısı, kurulların oluşumu bu kararları etkilemektedir. Bazı ülkelerde çok sayıda yapı koruma kapsamına alınırken, kimi ülkede anıtlar gerçekte hak ettiklerinin altında bir statüyle değerlendirildiklerinden zarar görmektedir.

Türkiye'deki değerlendirme sistemi değişen yasalarla birlikte zaman içinde değişime uğramıştır; bu konuda uzmanlar arasında tam bir düşünce birliğine ulaşılmış değildir. Tartışmaların daha sağlıklı kararların alınmasına uygun ortam hazırlayacağını ve ulusal bilinçlenme düzeyinin yükselmesiyle bunun gerçekleşebileceğini umut ediyoruz. Şu anda geçerli olan değerlendirme düzeni Türkiye'de kültür ve doğa varlıkları ile ilgili bilimsel ilkeleri saptayan *"Taşınmaz Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'*nun 28.2.1995'de aldığı kararla belirlenmiştir. Bu karara göre, taşınmaz kültür varlıkları iki bölümde incelenmektedir:

1. Grup yapılar:

Evrensel, ulusal ya da yöresel düzeyde mimari değere sahip; "tarihi, anı ve estetik nitelikleriyle korunması zorunlu" yapılardır. Antik yapılar (Aspendos Tiyatrosu. Ayasofya); Ortaçağ yapıları (Erzurum Çifte Minareli Medrese, Kayseri Döner Kümbet), dini ve askeri mimarlık örnekleri (Sûleymaniye Camii, Yedikule Hisarı Taşkışla), su yapıları (Taksim Maksemi. III. Ahmet Çeşmesi), saraylar (Edirne Cihannüma Kasrı, Topkapı Sarayı), plan düzeni, strüktürü bezemesi ve malzemesiyle korunması gereken konutlar bu küme içinde yer almaktadır.

2. Grup yapılar:

Kentsel çevreyi oluşturan, yöreye karakter veren, geleneksel yapım tekniğiyle yapılmış binalar bu gruba girmektedir. Ufak iç değişikliklerle yeni bir kullanıma uyarlanacak binalar (eski fabrikalar, depolar, çağdaş isteklere göre yeniden düzenlenecek 19. yüzyıl konut, han ve apartmanları) bu kapsamda yer almaktadır.

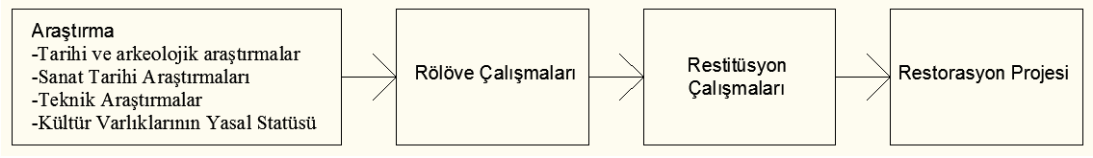
Anıtların, kültür varlıklarının korunmasında asıl olan onların genel görünümleriyle olduğu kadar özgün tarihi dokularıyla da yaşatılmalıdır. Derecelendirme bu açıdan çok önem taşımaktadır. 1. grup yapılar aynen korunabilmektedirler. 2. grup yapılarda çoğu kez ancak cepheler korunmaktadır. Plan özellikleri çoğunlukla değişime uğramaktadır. Türkiye'de tescil çalışmaları çok geciktiği için birçok tarihi kentimizde tarihi çevre büyük ölçüde koruma perspektifi olmayan İmar planlarıyla yenilenmiş ve tarihi dokudan geriye kalanlar, özellikle konutlar, bozulmuş, ölçeği değişmiş dokular la kuşatılmışlardır. Bu alanlarda ancak çok önemli sivil yapıların aynen, kendi gabarisinde korunması söz konusu olabilmektedir. Kısmen bozulmuş tarihi dokuyu yoğun yeni yapılanma taleplerine karşı korumak, ancak yoğun kamu oyu

desteği ekonomik yardım ve iyi planlama ile başarılabilir. Yanında 6 ya da 8 katlı apartmanlar yükselmiş iki katlı bir ahşap evin korunabilmesi, imar planlarının çevreye tanımış olduğu haklar nedeniyle çoğu kez olanaksızdır. Bu durumda, binanın üstüne ek katlar yapılmasına izin verilmekte, ya da tarihi yapı fotoğrafla belgelendikten sonra yıkılmaktadır. (Ahunbay, 2007)

Anıtların değerlerinin altında sınıflandırılması; yani aslında iç ve dış düzeniyle korunması gereken bir yapının, yıkılıp, iç düzeni değiştirilerek yeniden yapılmasına olanak veren bir düzenin egemen olması sonucu kültür varlığı erozyonu hızlanmıştır. Restorasyonlar gerçek anlamda tarihi yaşatmak, özgün malzemeyi, yapım tekniğini, strüktürü bozmamak, dokuya sadık kalmak yerine, yenilemeler şeklinde yapılmaktadır. Son olarak 1995'de gözden geçirilen değerlendirme düzeni ile anıtlara yapılacak müdahaleler "bakım" ve "onarım" başlıkları altında toplanmıştır. Türkiye'de 1970'lerde kentsel koruma ile ilgili yasal düzenlemenin getirilmesine karşın, koruma için gerekli kaynakların ayrılmaması, kültür varlığı sahiplerine teknik yardım sağlanmaması, bu alandaki uygulamaların koruma eğitimi almamış kişiler tarafından yürütülmesi, denetimin gerçek anlamda yapılmaması sonucu istenilen hedefe ulaşılamamıştır. Bu gibi konuların ülkenin ekonomik sıkıntıları ve uzman kadro istihdamı gibi sorunlarıyla iç içe olduğu kuşkusuzdur.

3. RESTORASYON ÖNCESİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR VE RESTORASYON PROJESİNİN HAZIRLANMASI

Yeterli ön araştırma yapılmadan onarıma geçilmesi uygulamalarda sorunlara neden olabilmektedir. Bundan dolayı restorasyon çalışmalarına başlamadan önce eser fotoğraf, video gibi tekniklerle ayrıntılı olarak belgelenmeli, ölçekli çizimleri yapılmalı, tarihçesi, estetik özellikleri ve değeri, teknik özellikleri ve yasal statüsü incelenmelidir. Ön araştırmalar tamamlandıktan sonra rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri hazırlanıp ve uygulama aşamasına geçilmelidir.

Şekil 1: Restorasyon öncesi yapılan çalışmalar

3.1 Araştırma

Restorasyon çalışmalarına başlamadan önce kültür varlığı, fotoğraf, video vb. tekniklerle ayrıntılı olarak belgelenir, ölçekli çizimleri yapılır, tarihçesi, estetik özellikleri ve değeri, teknik özellikleri, (yapım teknikleri, malzeme ve taşıyıcı sistemi) yasal statüsü, incelenir.

Çoğu kez rölöve ile birlikte yürütülen araştırmalar kültür varlığının iyice tanınmasına olanak verir. Mimar çeşitli kaynaklardan derlediği bilgiler ışığında yapılacak restorasyonu yönlendirecek temel veriler elde eder. Sorunları çözmek için mevcut olasılıkları gözden geçirir; olumlu ve olumsuz yönlerini tartışarak, en az müdahaleyle en iyi korumayı sağlayacak yöntemi seçmeye çalışır. Yeterli ön araştırma yapılmadan uygulamaya geçilemez. (Ahunbay, 2007)

3.1.1 Tarihi ve arkeolojik araştırmalar

Yapının yapım tarihi bilinmiyorsa tarihlendirme, binanın üslup, yapım tekniği, plan, cephe düzeni gibi özelliklerine bakılarak yaklaşık olarak yapılabilir. Mimarlık tarihi kitaplarından ve çeşitli kaynaklardan yararlanılarak üzerinde çalışılan eserin aynı dönemde yapılmış diğer yapılar hakkında bilgi sağlanır, karşılaştırmalı bir değerlendirmeye gidilebilir.

Yapının zaman içinde geçirdiği deprem, yangın ve onarımları saptamak, ilk durumunu anlayabilmek için tarih kitaplarına ve arşivlere bakmak gerekir. Bazı kültür varlıkları, mimari dönemler ve üsluplar üzerine, ayrıntılı araştırmalar mevcuttur. Belirli yapı tipleriyle ilgili eserlere dayanarak bugün değişikliğe uğramış yapıların eski durumları saptanabilir.

Eski dergi, gazete ve filmler kentsel çevre ile ilgili zengin açıklama ve görsel malzeme sunan değerli kaynaklardır.

Eski fotoğraflar tarihi binaların ve kentlerin geçmişteki durumlarını anlamak için en sık başvurulan belgelerdir. Bu teknik olanağın ortaya çıkışından önceki döneme ait minyatürler, gravürler, eskizler, suluboya resimler, yağlıboya tablolar da kentsel doku ve mimari karakter, meydan ve sokak oluşumları, binaların cephelerinde kullanılan renkler, çatı biçimleri ile genel görünümü etkileyen ağaç türleri hakkında fikir verirler.Eski haritalar da kültür varlığı ve çevresindeki sokak dokusu ve yapılar hakkında ayrıntılı bilgi sunarlar. (Ahunbay, 2007)

Uzun süre ihmal edilen, üzerinde ağaçlar büyümüş, içi toprak ve yıkıntı ile dolmuş binalarda duvarları ve döşeme seviyesini ortaya çıkarmak için moloz kaldırılır. Arkeolojik veriler barındıran dolguların temizliği bilimsel kazı şeklinde, uzman gözetiminde yapılır. Kazı buluntuları ile yangın, yıkım, yeniden yerleşmeye ait değişik tabakalar fotoğraf ve ölçekli çizimlerle belgelenir. (Ahunbay, 2007)

3.1.2 Sanat tarihi araştırmaları

Kültür varlığının tasarımında etkili olan estetik anlayışın, mimari tasarım ilkelerinin irdelenmesi, yapıldığı dönemin sanat akımlarının belirlenmesi, ait olduğu yapı tipinin tanınması ve tipolojik olarak değerlendirilmesi konuları yapının sanat değerinin ortaya çıkarılması açısından gereklidir. Yapının bezeme programı içinde yer alan

çini, duvar resmi, ahşap işçiliği, bezeme ve benzeri sanat değeri taşıyan ayrıntıların nitelikleri ve bu niteliklerin dönemleri için taşıdıkları önem araştırılır.

Bir eserin aynı dönemin benzer yapıtlarıyla üslup ve tipoloji açısından karşılaştırılarak, çağının mimarlığı içindeki yerinin belirlenmesi de önemlidir. Bu ayrıntılı çalışmalarda binanın yapıldığı dönem üzerinde çalışan, o alanda uzman sanat/mimarlık tarihçilerinin birikimlerine başvurmak gerekir. (Ahunbay, 2007)

3.1.3 Teknik araştırmalar

Restore edilecek binanın durumunun incelenmesi, hasar nedenlerinin araştırılması ve teşhis edilmesi disiplinler arası araştırmalar gerektirebilir. Onarımı yürütecek mimar nemden kaynaklanan çeşitli sorunları, farklı oturma, ezilme, çatlama gibi taşıyıcı sistem aksaklıklarını, malzemedeki bozulmaları, yanlış onarımların neden olduğu hasarları teşhis etmek ve çözümleyebilmek için yapı fiziği, zemin ve strüktür mühendisliği, kimya, malzeme bilimi uzmanlık alanlarından yardım alınır. (Ahunbay, 2007)

3.1.4 Kültür varlıklarının yasal statüsü

Onarılması istenen yapının koruma derecesi ona yapılacak müdahalenin sınırlarını da tanımlar. Eğer çalışmaya başlanırken onarılacak binanın koruma gurubu bilinmiyorsa, 1/500 ölçekli kadastral durumu, 1/50 ölçekli rölövesi ve fotoğraflarını içeren bir dosya, kültür varlığın bağlı olduğu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kuruluna sunularak statüsünün saptanması istenir. Restorasyon çalışmasına başlamadan önce bu görevi üstlenen mimarın ilgili koruma kurulunun dosyasında bulunan eski fotoğraf ve rölöveleri, restorasyon projelerini ve kararları inceleyerek geçmişteki işlem ve kararlar hakkında bilgi edinmelidir. (Ahunbay, 2007)

3.2 Rölöve

Rölöve, bir yapının, kent dokusunun veya arkeolojik kalıntının yakından incelenmesi, belgelenmesi, mimarlık tarihi açısından değerlendirilmesi ve restorasyon projeleri hazırlanabilmesi için binanın iç ve dış mimarisine, özgün dekorasyonuna ve taşıyıcı sistemi ile yapı malzemelerine ait mevcut durumunun ölçekli çizimlerle anlatımıdır. (Ahunbay, 2007)

Rölöveler yapıyı ve konstrüksiyonu tam olarak anlatacak şekilde plan, kesit ve görünüşleri kapsamalıdır. Yapıya ait iç ve dış fotoğraflar, çekildikleri yer ve yönleri plan üzerine işaretlenir. Rölövelerde malzeme türleri ve mimari bileşenlerin korunma durumları açıklamalarla belirtilir. Bezemelerle ilgili fotoğraf ve ayrıntılı çizimler dosyada yer alır.

Tarih kitaplarından, arşiv belgelerinden, özel monografilerden ve gözlemlerden yararlanılarak derlenen bilgiler ışığında tarihi yapının dokusunun daha iyi kavranıp anlaşılması mümkün olur. Binanın daha önce yapılmış rölöveleri, eski fotoğrafları, yöreyle ilgili hava fotoğrafları, haritalar, kent planları, gravürler, yapıyla ilgili vakfiye ve vakfa ait gelir gider kayıt defterleri, onarım keşifleri veya onarım harcamalarının kaydedildiği defterler, gezginlerin notlarında yer alan gözlemler de sağladıkları bilgilerle bazı karmaşık noktaların çözümlenebilmesine olanak sağlarlar. Bozulma süreçlerinin ve malzemelerin incelenmesi sonrasında derlenen bilgilerle yapılacak restorasyonu yönlendirecek temel veriler derlenmiş olur.

Bu bilgiler ışığında onarım olasılıkları tartışılır ve çabalar binalar mümkün olduğu kadar yıkılmadan ve en az müdahaleyle koruma ilkesine uygun öneri geliştirme üzerinde yoğunlaşır.

Rölövenin yapılış amacı onun çizim tekniğini, çalışma ölçeğini etkiler. Bir sokak üzerinde yer alan binaların genel görünümünü, plan ve kütle özelliklerini anlatacak bir rölövenin 1/200 ölçekli olması yeterlidir. 1/100 ölçekteki bir rölöve çalışması yeniden kullanım projeleri için uygun olabilir. Restorasyona yönelik rölöveler ise 1/50 ölçekli olur ve 1/20 ve daha büyük ölçekli plan, kesit ve görünüşlerle desteklenir. (Ahunbay, 2007)

3.3 Restitüsyon

Sonradan değişikliğe uğramış, kısmen yıkılmış ya da yok olmuş öğelerin, yapıların veya yerleşmelerin ilk tasarımlarındaki ya da belirli bir tarihteki durumlarının, arşiv kayıtlarından, yapı üzerindeki izlerden, yapıya, yerleşmeye ait çizim fotoğraf gibi belgelerden yararlanılarak plan, kesit, görünüş ve aksonometrik çizimlerle ya da maketle anlatımına restitüsyon denir.

Bu bilimsel ve zorunlu bir çalışmadır. Parçaların tekrar birleştirilmeleri söz konusu olmasa da bu şekildeki restitüsyon çalışmaları, bir eserin özgün tasarımını açıklamak, tarihi gelişimini irdelemek, kalıntıların daha iyi kavranabilmesini sağlamak için yapılır. (Ahunbay, 2007)

Restitüsyon projesi hazırlanırken, yapı üzerindeki izlerden, korunmuş kısımlardan, benzer yapılardan yararlanılarak, yıkılmış, boyutu değiştirilmiş veya içi doldurulmuş açıklıkların, pencere veya kapıların çizimlerle yeniden eski düzeninde ifade edilmesi mümkün olur.

İncelenen bina birden fazla onarım geçirmişse, bu evrelere ait izler, veriler değerlendirilerek, ilk tasarım ve onu izleyen dönemler 1. Dönem restitüsyonu, 2. Dönem restitüsyonu şeklinde adlandırılabilir.

Yapı hakkında mimari konumu, kontür ve gabarisi v.b. gibi özgün şeklini tanımlamaya veri oluşturacak temel bilgilerin sağlanamaması durumunda, restitüsyon çalışmalarının çizim veya maket olarak kalması, (gelecek kuşakları yanıltıcı ve gerçeğine aykırı bir bina yaratmamak için) uygulamaya konulmaması gerekir. (Ahunbay, 2007)

3.4 Restorasyon Projesi

Tarihi yapının bozulma nedenleri araştırıldıktan ve teşhis edildikten sonra, bozulmanın durdurulması ve eğer varsa strüktürel aksaklıkların giderilebilmesi için gerekli müdahalelerin belirlenmesidir. Korunmaya değer bir yapı üzerinde çalışıldığından, onarımın özgün dokuya en az müdahale ile gerçekleştirilmesi, yapım tekniklerinin eskisine benzer/uyumlu olmasına dikkat edilmesi, yapının iç düzenlemesinin değiştirilmemesi, mekan bütünlüğünün zedelenmemesi göz önünde tutulması gereken başlıca kurallardır. (Ahunbay, 2007)

Uygulamanın doğru yürütülebilmesi amacıyla her öğe için seçilen müdahale biçiminin paftalar üzerinde (plan-kesit-görünüşler) açıkça belirtilmesi gerekir. Grup koşullarına uygun olarak hazırlanan 1/50 ölçekli proje 1/20 sistem detayları ve gerekli nokta detayları uygulamada kullanılacak malzeme ve tekniklerin belirtildiği raporla birlikte kurula sunulur.

Paftalarda çalışmanın yapıldığı tarih ve projenin oluşumuna katkıda bulunan mimar ve diğer uzmanlık dallarına ait kişilerin adları yer almalıdır. Önerilen müdahaleler restorasyon paftalarına bir lejantla işlenir. Yapının onarım sonrasında alacağı durumu daha iyi açıklamak ve çevresiyle ilişkisini göstermek amacıyla, restorasyon projesine ek olarak normal ve aksonometrik perspektifler ile maketlerden yararlanılır.

Restorasyon projesi genellikle, yalnız strüktürün sağlamlaştırılması ve uygulanacak teknolojilerin belirtilmesiyle kalmaz, tarihi yapının yeniden kullanılmasıyla ilgili önerileri de içerir. Verilmesi istenen işlevin yapıya uyarlanabilirliği araştırılır ve yeniden kullanım projesinin eserin kütlesel ve mekansal özelliklerini bozacak ekler, değişimler getirmemesine dikkat edilir. Restorasyonda önemli olan yapının korunmasıdır, yeniden kullanım bir araçtır. (Venedik Tüzüğü Madde:5)

Yeni işlev verilen binalarda çağdaş kullanımla ilgili servis mekanlarının bina içine yerleştirilmesi, yapının deprem koşullarına uygun hale getirilmesi, yangına karşı önlem alınması, sakatların binaya girebilmeleri için engellerin kaldırılması gibi konular proje aşamasında çözülmelidir.

Restorasyon uygulamalarına geçmeden önce yapılan araştırmalar ve belgeleme çalışmaları (yapının tarihi, estetik ve teknik yönden incelenmesi, rölövesinin hazırlanması ve bozulmalarının saptanması) binanın ayrıntılı olarak tanınmasını sağlar. Ön araştırmalar sonunda elde edilen bilgiler hasar nedenlerini ortadan kaldıracak veya etkilerini azaltacak koruma tekniklerinin seçilerek uygulanmasına temel oluşturur. Onarımlarda geleneksel tekniklerin yanı sıra, çağdaş teknolojiden de yararlanılmaktadır.

Günümüzde anıtların korunmasındaki temel yaklaşım sürekli bakımlarının sağlanmasıdır. Birçok ülkede tarihi yapılar yıllık ve beş yıllık programlar çerçevesinde incelenir ve saptanan hasarlara göre gerekli bakım ve onarımları yapılır; böylece yüksek maliyetli müdahalelere gerek kalmadan korunmaları sağlanır. Birdenbire ortaya çıkan yangın, deprem, toprak kayması gibi felaketler ise büyük ölçekli müdahaleler yapılmasını gerektirebilir.

Anıtların onarımları için genel olarak sağlamlaştırma, bütünleme, yenileme, yeniden yapma (Rekonstrüksiyon), temizleme ve taşıma, tekniklerinden yararlanılır. çoğu kez

bir anıtın restorasyonu için yukarıda sıralanan tekniklerden birkaçı bir arada uygulanır.

Bilimsel restorasyonda olabildiğince az müdahaleyle, anıtın tarihi belge ve estetik değerinin korunması amaçlanır. Onarım sırasında yapılan müdahalelerin derecesi, sağlamlaştırmadan yeniden yapıma doğru artar. Koruma açısından en uygunu, sağlamlaştırmayla yetinmektir. Ancak anıttaki hasar derecesi arttıkça, müdahalenin kapsamı genişler; tarihi yapıya ekler getiren, dokusunu değiştiren tekniklerin (örneğin: bütünleme, yenileme) uygulanması zorunlu olabilir.

4. YASAL DÜZENLEMELER VE RESTORASYON ÇALIŞMALARINDA YETKİLİ KURULUŞLAR

4.1 Yasal Düzenlemeler

Yasalar, kurumlaşma ve eğitim korumanın dayandığı üç ayak olarak tanımlanabilir. Bunlardan biri eksik olduğunda başarıya ulaşmak zorlaşmaktadır. Ülkemizde koruma için yasal zemin uzun süre önce hazırlanmışsa da, onarımlara maddi kaynak ve teknik destek sağlanması, uygulamaların geleneksel yapı sanatlarında bilgili ustalar eliyle gerçekleştirilmesi gibi konulardaki eksiklikler süregeldiğinden, koruma uygulamalarında istenen düzeye ulaşılamamıştır. (Ahunbay, 2007)

Geçmişi binlerce yıla dayanan uygarlık tarihimiz içinde, doğrudan veya doğa ile birlikte yaratılmış olan bu değerler, çeşitli nedenlerle ve giderek artan bir hızla yok olma sürecine girmiştir. Bu nedenle, söz konusu değerlerin korunarak gelecek kuşaklara aktarılabilmesi amacıyla yasalar çıkarılmış ve konu ile ilgili kurumlar oluşturulmuştur.

Ülkemizde kültür ve tabiat varlıklarının korunabilmesi amacıyla, 5226 sayılı yasa ile değişik 2863 sayılı yasa gereğince KTVK Yüksek Kurulu ve Koruma Bölge Kurulları bünyesinde gerekli düzenlemeler yapılmış olup; anılan yasa kapsamında çıkarılan yönetmelik, yönerge ve ilke kararları doğrultusunda faaliyetler sürdürülmektedir.

Yurdumuzdaki kültür varlıklarının korunması amacına yönelik ilk düzenlemenin, gerçek anlamda 1906 tarihinde yürürlüğe konulan "Asar-ı Atika Nizamnamesi" ile başladığı kabul edilmektedir. 1914 yılında çıkarılan "Muhafaza-i Abidat Nizamnamesi " ile de taşınmaz kültür varlıklarının korunması amaçlanmıştır.

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde, 1931 yılında eski eserlerin korunma önlemlerinin belirlenmesi amacıyla bir komisyon kurulmuştur. Korumanın çevre boyutunun gündeme gelmesi ise, 1944 yılında "Eski Eserler ve Müzeler Birinci Danışma Komisyonu"nun toplanmasıyla olmuştur. Bu sayede kültür varlıklarıyla

ilgili yeni tanımlar getirilirken, tespit ve tescil işlemlerinin önemi belirlenmiş ve kent ve kasabalardaki imar etkinliklerinin koruma ile ilgili olması gerektiği vurgulanmıştır.

1951 yılında bir yasa ile kurulan "Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu", koruma ile ilgili ilkeleri ve müdahale biçimlerini belirlemek, proje bazında karar vermek gibi çağdaş görevler üstlenmiş, ülkemizin yapılaşma ve kentleşme süreci içinde tarihsel ve geleneksel çevrenin korunması sorunlarının çözümünde etkin önlemler alınmıştır.

1973 yılında, kültür ve tabiat varlıklarının korunması, bakımı ve değerlendirilmesine ilişkin çağdaş kavram ve yaklaşımları içeren "Eski Eserler Yasası" çıkarılmış, taşınmaz kültür varlıklarının korunmasında tek yapı ölçeğinin yanı sıra, bu yapıların bir arada oluşturdukları çevrenin bir bütün olarak korunması ve yaşatılması gereği ortaya konmuştur. 1983 yılında çıkarılan "2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu" ve bu kanundaki bazı değişikliklere ilişkin 1987 yılında çıkarılan 3386 sayılı Kanun ile de, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarıyla ilgili tanımlar geliştirilmiş, karar ve denetim mekanizması olarak koruma kurulları oluşturulmuştur.
Kültür ve tabiat varlıklarının korunmaları için alınan önlemlerin zaman içinde çağın gereğine uygun hale getirilebilmesi için geliştirilen yeni stratejilerin bir sonucu olarak, mevcut yasa, yönetmelik ve ilke kararlarının daha da etkinleştirilebilmesi için 3386 sayılı Kanunla değişik 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 27.07.2004 gün 25535 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 5226 sayılı Kanunla yeniden düzenlenmiştir. İlk maddesinde belirtildiğine göre, yeni yasanın amacı: "…korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili tanımlamaları belirlemek, yapılacak işlem ve faaliyetleri düzenlemek, bu konuda gerekli ilke ve uygulama kararlarını alacak teşkilatın kuruluş ve görevlerini tespit etmektir."

4.2 Restorasyon Çalışmalarında Yetkili Kuruluşlar

4.2.1 Kültür ve tabiat varlıklarını koruma yüksek kurulu ve koruma bölge kurulları

Osmanlı İmparatorluğu döneminde Maarif Vekaleti içinde yapılandırılan Kültür Hizmetleri Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte 11 kişilik İcra Vekilleri Heyeti

içindeki Maarif Vekaleti içinde bir birim olarak hizmet görmüştür. Daha sonra Kültür Bakanlığı olarak ayrı bir Bakanlık çatısı altında hizmet görmüştür. 16.04.2003 tarih ve 4848 sayılı kanun ile Kültür Bakanlığı ve Turizm Bakanlığı birleştirilerek Kültür ve Turizm Bakanlığı adı altında yeni bakanlığa dönüştürülmüştür. (www.kultur.gov.tr)

Kültür ve Tabiat Varlıkları ile ilgili hizmetlerin bilimsel esaslara göre yürütülmesini sağlamak üzere Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı olarak Ankara'da bir yüksek kurul ve başlıca kentlerde Koruma Bölge Kurulları oluşturulmuştur.

Vakıflara ait yapılar ve Camiler hariç ülkemizdeki tüm tescilli kamu yapıları Kültür Bakanlığının denetimine verilmiştir. Kaleler, Müzeler ve kamuya ait diğer tescilli yapılar Kültür Bakanlığına ait olup Milli Saraylar bunun dışında tutulmuştur.

Kanun hükmüne göre Koruma Yüksek Kurulu'nun tanımı şu şekilde ifade bulmaktadır.

Yurt içinde bulunan ve bu Kanun kapsamına giren korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili hizmetlerin bilimsel esaslara göre yürütülmesini sağlamak üzere, Bakanlığa bağlı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu" ile Bakanlıkça belirlenecek bölgelerde "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları" kurulur.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun görev ve yetkileri şunlardır;

a) Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve restorasyonuyla ilgili islerde uygulanacak ilkeleri belirlemek,
b) Koruma bölge kurulları arasında gerekli koordinasyonu sağlamak,
c) Uygulamada dogan genel sorunları degerlendirerek görüs vermek suretiyle, Bakanlıga yardımcı olmak.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu Bakanlık Müsteşarı, Başbakanlık Müsteşar Yardımcısı, (Bakanlığın ilgili Müsteşar Yardımcısı), Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü, Turizm Genel Müdürü, Bayındırlık ve İskân Bakanlığının İlgili Genel Müdürü veya Yardımcısı, Orman Genel Müdürü veya Yardımcısı, Vakıflar Genel Müdürü veya Yardımcısı, Koruma bölge kurulları

başkanlarından Bakanlıkça seçilecek altı üye. Maden İşleri Genel Müdürü veya Yardımcısı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürü veya Yardımcısından oluşmaktadır.

Koruma Yüksek Kurulunun başkanı, Bakanlık Müsteşarıdır. Müsteşar bulunmadığı zaman yardımcısı Kurula başkanlık eder.

Koruma Bölge Kurulları, 2863 sayılı yasa kapsamına giren korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarıyla ilgili hizmetlerin bilimsel esaslara göre yürütülmesini sağlamak üzere İstanbul, İzmir, Adana, Antalya, Çanakkale, Nevşehir, Diyarbakır, Edirne, Erzurum, Eskişehir, Kayseri, Konya, Muğla, Sivas, Trabzon, Van illerinde kurulan müdürlüklerce desteklenen oluşumlardır. Görev Yetkileri Yasada Şu şekilde tanımlanmıştır:

a) Bakanlıkça tespit edilen veya ettirilen korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının tescilini yapmak,
b) Korunması gerekli kültür varlıklarının gruplandırılmasını yapmak,
c) Sit alanlarının tescilinden itibaren üç ay içinde geçiş dönemi yapı şartlarını belirlemek,
d) Koruma amaçlı imar planları ile bunların her türlü değişikliklerini inceleyip karar almak,
e) Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının koruma alanlarının tespitini yapmak,
f) Korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarından özelliklerini kaybetmiş olanlarının tescil kaydını kaldırmak,
g) Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ve koruma alanları ile sit alanlarına ilişkin uygulamaya yönelik kararlar almak.

4.2.2 Rölöve ve anıtlar teknik müdürlükleri

Kültür ve Turizm Bakanlığının örgütlenmesi içinde Rölöve ve Anıtlar Teknik Müdürlükleri önemli görevler üstlenmektedir. Bulundukları bölgenin Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı müze, anıt, arkeolojik sitelerle ilgili bakım onarım işleri bu müdürlük tarafından yürütülmektedir.

Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü Röleve ve Anıtlar Müdürlüklerinin Çalışmaları Hakkında Yönergeye göre görevleri:

1-Bakanlığa tahsisli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile müzelerin bakım, onarım, inşaat, restorasyon, restütisyon, çevre düzenleme ve teşhir-tanzimi işlerinin yürütülmesine ait her türlü etüt, proje ve uygulama hizmetlerini yapmak ve/veya yaptırmak,

2-Bakanlıkça onaylanmış yatırım programındaki işlerin ihale dosyalarını düzenleyerek Genel Müdürlüğün onayına sunmak, onayı alınan işlerin ihalelerini yapmak, yapılan ihaleleri (Emanet İşleri Genel Müdürlüğün , emanet sınırını aşan işlerin Bakanlığın) onayına sunmak, kontrollük hizmetlerini yürütmek, nakliyeler, keşif özetlerini düzenlemek ve onaylamak, geçici ve kesin kabul heyetlerini oluşturmak, kabul raporlarını düzenlemek ve onaylamak. Sözleşme dosyasına göre iş başında bulundurulması gereken teknik eleman bildirileri ile iş programlarını incelemek ve onaylamak. Özel imalat ve nakliyelerle ilgili yeni fiyat tutanaklarını ve hakedişleri düzenlemek ve onaylamak üzere Genel Müdürlüğe sunmak. İhale edilerek yaptırılan işler ile emanet usulüne göre yaptırılan işerin yılı içinde müteahhit ve taşeronlara ait kıymetlendirme raporlarını Genel Müdürlüğe göndermek. Genel müdürlükçe verilecek iş bitirme ve iş denetleme belgelerine esas olacak bilgi ve belgelerde kontrollük hizmetlerini içeren listeleri düzenleyerek Genel Müdürlüğün onayına sunmak.

3-Görev alanları içine giren hizmetlerle ilgili harcamalara ilişkin idari ve mali işleri yürütmek, mahsup ve tahakkuklara ilişkin Bakanlıkça verilen yetki çerçevesinde İta Amiri görevini yapmak.

4-Görev alanına giren illerle ilgili bir sonraki yılın yatırım programı tekliflerini düzenleyerek Nisan ve Mayıs ayları içinde Genel Müdürlüğe sunmak.

5-Her mali yıl içinde yapılan çalışmaları mali yılın bitiminde detaylı olarak düzenleyip Genel Müdürlüğe sunmak.

6-Bakanlık ve Genel Müdürlükçe verilen emirler doğrultusunda diğer hizmetleri yapmak.

4.2.3 Vakıflar genel müdürlüğü

Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra 2 Mayıs 1920 yılında TBMM tarafından "Büyük Millet Meclisi İcra Vekillerinin Suret-i İntihabına Dair Kanun" çıkartılarak 11 kişilik İcra Vekilleri Heyetine Şer'iyye ve Evkaf Vekaleti de alınarak vakıf işleri bu Vekâlet tarafından yürütülmüştür. Şer'iyye ve Evkaf Vekaleti'nin 3 Mart 1924'te

kaldırılmasıyla görevleri Başbakanlığa bağlı Vakıflar Genel Müdürlüğüne devredilmiştir.

Vakıflar genel müdürlüğü, yurt içi ve yurt dışındaki taşınabilir ve taşınmaz kültür varlıklarının tescili, muhafazası, onarımı ve yaşatılması işlerini yürütmektedir. Tarihi eserlerin bakım, onarım, korunması işleri 25 bölge müdürlüğü ile yürütülmektedir.
VGM'den sorumlu Devlet Bakanlarının ve Vakıflar Genel Müdürlerinin bütçe görüşmelerindeki ve brifing notlarındaki görüşlerinde ifade ettikleri biçimiyle Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün görevi; Eski eserlerin envanterinin çıkarılması, onarımı ve restorasyonu, restore et-işlet-devret ve diğer modeller çerçevesinde vakıf taşınmazlarının değerlendirilmesi, eski eserlerin çevresinin açılması için kamulaştırma, bu işlerin denetim, kontrollük, proje, fizibilite, etüt ile korunmanın gerektirdiği tüm çalışmaları yapmaktır.

5737 sayılı vakıflar kanuna göre Vakıflar Genel Müdürlüğün görevleri;

a) Mazbut vakıfların vakfiyelerinde veya vakfiye yerine geçen hüccet, berat, ferman gibi belgelerinde yazılı hayrî, sosyal, kültürel ve ekonomik şart ve hizmetleri yerine getirmek.
b) Vakfiyelerde öngörülen hizmetlerin en iyi şekilde yerine getirilebilmesini sağlamak amacıyla Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait paralar ile malları değerlendirmek, daha fazla gelir getirici yatırımlara tahsis etmek.
c) Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait paralar ile işletmeler kurma, kurulmuş şirketlere iştirak etme, bunların sermaye artışları hususlarında karar vermek.
d) Yurt içi ve yurt dışındaki vakıflara ait vakıf kültür varlıklarını ihya etmek.
e) Mülhak, cemaat ve yeni vakıflar ile esnaf vakıflarının denetimini yapmak.
f) Vakıflarla ilgili konularda; araştırma, geliştirme, eğitim, kültür ve yayın faaliyetlerinde bulunmak, ulusal ve uluslararası koordinasyonu sağlamak.
g) Vakıf kültür varlıklarından oluşan koleksiyonlar meydana getirmek; müze, kütüphane ve kültür merkezleri kurmak.
h) Bu Kanun ve diğer kanunlar ile Genel Müdürlüğe verilen görevleri yapmak.

4.2.4 Koruma uygulama ve denetim büroları (KUDEB)

İl özel idareleri, büyükşehir belediyeleri ve bakanlıkça izin verilen belediyeler bünyesinde, korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarıyla ilgili işlemleri

ve uygulamaları yürütmek, denetimlerini yapmak üzere koruma, uygulama ve denetim büroları kurulması 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 10-11 ve 57. maddelerine dayanılarak hazırlanan yönetmeliklerle hükme bağlanmıştır. Koruma Uygulama ve Denetim Büroları 11 Haziran 2005 tarihinde bir yönetmelik çıkartılarak kuruluş ve işleyiş esasları ayrıntıya kavuşturulmuştur.

KUDEB'ler, il özel idarelerinde imar ile ilgili daire başkanlığı veya müdürlük, Büyükşehir belediyelerinde imar daire başkanlığı ve diğer belediyelerde imar müdürlüğü bünyesinde görev yapar.

Koruma Uygulama ve Denetim Büroları, korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili işlemleri ve uygulamaları yürütmek ve en önemlisi denetimlerini yapmak üzere kurulmuştur. Restorasyon uygulamalarının sürekli denetimi ve tarihi yapıların korunması için kullanıcıya verilecek hizmetler, KUDEB'lerin görev alanını oluşturmaktadır.

Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının Yapı Esasları Ve Denetimine Dair Yönetmeliğine göre KUDEB'lerin görevleri;

a) Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında yapılacak olan tadilat ve tamirat uygulamaları öncesinde yapıyı incelemek ve yapılacak onarıma ilişkin koşulların belirtildiği onarım ön izin belgesini düzenlemek,
b) Taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları, bunların koruma alanları ve sit alanlarında, tadilat ve tamiratların; özgün biçim ve malzemeye uygun olarak gerçekleştirilmesini denetlemek, uygun bulunanlara onarım uygunluk belgesi düzenlemek,
c) Tadilat ve tamirat kapsamında başlanılan onarımlarda esaslı onarım gereğinin saptanması durumunda onarımı durdurarak konuyu belgeleriyle Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'ne iletmek,
d) Taşınmaz kültür ve tabiat varlığı parseline bitişik parsellerde ve koruma alanlarında yer alan ve yürürlükteki yasal düzenlemelere göre ruhsatı bulunan tescilsiz taşınmazlardaki tadilat ve tamirat uygulamalarına, varsa koruma amaçlı imar planı koşulları da dikkate alınarak izin vermek ve denetlemek,
e) Koruma bölge kurulları tarafından uygun görülen koruma amaçlı imar planlarının plan hükümleri çerçevesinde uygulanmasını denetleme

f) Koruma Bölge Kurulları tarafından onaylanmış rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerine ilişkin uygulamaları denetlemek, projesine uygun tamamlanan uygulamalar için kullanma izin belgesi düzenlemek,
g) Taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile bunların korunma alanlarında Koruma Yüksek Kurulunun ilke kararları, koruma bölge kurulu kararlarına aykırı ve ruhsatsız olarak yapılan inşaatlar ile koruma amaçlı imar planlarında, plana; sitlerde, sit şartlarına aykırı olarak inşa edilen yapılar hakkında imar mevzuatına göre gerekli işlemleri yapmak, uygulamayı durdurarak konuyu belgeleriyle Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'ne iletmek,
h) Tescilli kültür varlıklarının mail-i inhidam olmaları halinde can ve mal güvenliğinin sağlanması için gerekli işlemleri yaparak durumu Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'ne iletmek,
i) Maliki bulunduğu taşınmaz kültür varlığının onarımını gerçekleştiremeyecek durumda olan maliklere ilgili idarelerce yapılacak mali yardımlar ile ilgili düzenlemeleri gerçekleştirmek,
j) Maliki bulunduğu taşınmaz kültür varlığının onarımını gerçekleştiremeyecek durumda olan maliklere ilgili idarelerce yapılacak teknik eleman yardımında doğrudan görev almak ya da bu görevi üstlenenleri denetlemek,
k) (30.03.2006 tarih ve 26124 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan "Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları, Proje Büroları ile Eğitim Birimlerinin Kuruluş, İzin, Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik" ile yürürlükten kaldırılmıştır.)
l) 21/7/1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile 3/5/1985 tarihli ve 3194 sayılı İmar Kanununa aykırı uygulamaların tespiti halinde ilgili idareye bildirimde bulunmak.

4.2.5 Milli saraylar daire başkanlığı

Milli Saraylar Daire Başkanlığı, TBMM Genel Sekreterliği bünyesinde yer alan bir birim olarak kendisine bağlı saray, köşk, kasır, müze ve tarihi fabrikaların uluslararası müzecilik ve konservasyon standartlarına uygun olarak idaresi, bakımı, onarımı, restorasyonu ve müze olarak işletilmesi ile görevlidir. Cumhuriyetin ilanından 4 ay sonra, 3 Mart 1924 yılında çıkartılan 431 sayılı yasa ile Halifelik kaldırılmış, padişahın sarayları ve her türlü emlaki ile mefruşatı bu Yasa'nın 8,9,10 uncu maddeleri ile millete devredilmiştir. 18 Ocak 1925 tarihli Bakanlar Kurulu

Kararnamesi ile Dolmabahçe ve Beylerbeyi Sarayları ile Milli Saraylar adı altında korunmak üzere kurulacak Milli Saraylar Müdürlüğü yönetimine bırakılmıştır. Topkapı Sarayı Müze olarak kullanıldığı için bunun dışında tutulmuştur. Topkapı Sarayı dışında ki Tüm Saraylar Bugün Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin denetimindedir. Aynı yıl içinde Yıldız-Şale, Aynalıkavak ve Küçüksu Kasrı, 1981 'de Maslak Kasırları bu Müdürlüğe bağlanmıştır. 2919 sayılı TBMM Genel Sekreterliği Teşkilat Yasası ile Daire Başkanlığı konumuna getirilen Milli Saraylar Daire Başkanlığı'na 1998 yılında Florya Atatürk Deniz Köşkü, 1991 yılında Filizli Köşk, 1994 yılında Yıldız Porselen ve Hereke İpekli dokuma halı fabrikaları bağlanmıştır. Milli Saraylar bünyesinde, zaman içerisindeki katılımlarla beraber bugün iki saray, iki köşk, sekiz kasır, üç müze ve iki fabrika yer almaktadır.

İçlerindeki tarihi objelerle beraber bütün bu yapıların, kültürel ve tarihi arka planlarına sadık kalarak korunması ve restore edilmeleri, milli kültürümüzün değerli unsurları olarak yerli ve yabancı ziyaretçiler tarafından modern müzecilik anlayışı içinde ziyaret edilmelerinin sağlanması Milli Saraylar Daire Başkanlığı'nın temel işlevidir.

5. RESTORASYON SÜRECİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLARIN TESPİT ÇALIŞMASI VE SÜRECİN HARİTALANMASI

Dünyada ve ülkemizde özellikle son elli yılda hız kazanan modernleşme ve değişen yaşam tarzı bir çok olumsuz etkiyi de beraberinde getirmiştir. Bu gelişim sonucunda pek çok ülkedeki şehir yapısı tahrip olmuş ve tarihi binalar tehdit altında kalmıştır. (İstanbul Ticaret Odası İstanbul, 2007)

Kültürel varlığımız ve milli servetimiz açısından önemi tartışılmaz derecede açık olan tarihi binaların korunması ile ilgili sorunlar ve çözüm önerileri oldukça karmaşık bir yapıdadır. Tarihi binaların bulundukları yerde muhafaza edilmesi mecburiyeti, koruma ve restorasyonun önemini büyük ölçüde arttırmaktadır. Bina restorasyonları çok ciddi teknik hazırlık, izin prosedürü ve büyük bütçeler gerektirmektedir. Eski eser binaların genellikle şehirlerde bulunması nedeniyle, restorasyon ve şehir planlamasının birbiriyle uyumlu hazırlanması mecburiyeti de soruna ayrı bir boyut kazandırmaktadır. (İstanbul Ticaret Odası İstanbul, 2007)

Yeterli ön araştırma ve planlama yapılmadan restorasyona geçilmesi halinde ise, büyük bir ihtimalle hatalı sonuçlar elde edilecektir. Tarihi eserlerdeki kaybın geri dönüşü yoktur ve zamana karşı bir yarış söz konusudur. Bir tarihi binanın yıkılmaya terk edilmesi ne kadar yanlış ise, hatalı restorasyon uygulanması da geri dönülmez tahribata yol açmaktadır.

Tezin amacı doğrultusunda restorasyon uygulamaları öncesinde ve sırasında süreci ve maliyeti etkileyecek etkenler belirlenerek bunlara çözüm bulunmaya çalışılmıştır. Restorasyon sürecinde yaşanan sorunlar, konu hakkında yazılmış makalelerin taranması, düzenlenen seminerlerin ve basılı yayınların takibi, bilhassa restorasyonun bilfiil gerçekleştirildiği saha uygulamalarının gözlemlenmesi ile belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmalar sonucunda restorasyon ihale sürecinden uygulama aşamasına kadar bir çok sorunun varlığı görülmüştür. Bu sorunlar eserin restorasyon kararının verilmesi ile başlamaktadır. Restorasyon sürecinde karşılaşılan bu sorunlar,

- İhale usulü seçiminden kaynaklanan,
- Koruma yüksek kurullarının yapısından kaynaklanan,
- Restorasyon öncesi yetersiz hazırlanan projelerden kaynaklanan,
- Eski eser restorasyonunda kullanılan malzemelerin temininden kaynaklanan,
- Eski eser birim fiyatlardaki yetersizliklerden kaynaklanan,
- Restorasyon uygulamalarında çalışan kalifiye eleman eksikliğinden kaynaklanan,
- Kurumlar arası koordinasyondan kaynaklanan
- Restorasyon öncesinde kamulaştırma sürecinden kaynaklanan sorunlar olmak üzere sınıflandırılarak sekiz başlık altında toplanmıştır.

5.1 İhale Usulü Seçiminden Kaynaklanan Sorunlar

Proje ve uygulamanın başında çok sayıda statik ve malzemeye ilişkin analiz yapılarak raporlar hazırlanmaktadır. Yapının özelliğine göre hazırlanan projelerin onayından sonra uygun ihale yöntemiyle ihale yapılarak eser yükleniciye teslim edilmektedir**.** İşte en büyük sıkıntı bu ihale noktasında yaşanmaktadır. İhaleler ya açık ihale usulü yada davetiye usulü ile yapılmaktadır. Açık ihale usulü ile yapılan işlerde karşılaşılan en önemli problem, bir şekilde iş bitirmeyi elde eden firmaların ihalelere girmesi ve çok aşırı (%40-%50 lere varan) kırılımlarla işi almalarıdır. Böyle durumlarda idareler herhangi bir şaibenin olmaması için aşırı düşük teklif veren kişilere de bu eseleri teslim edilebilmektedir. Bu durumda eserin riske atılması söz konusu olmaktadır. Bu durum işin normal şartlarda ve kalitede tamamlanması konusunda sıkıntılara, kimi zaman işin tasfiye esilmesine neden olmaktadır. Bunun yanında idareler davetiye usulü ile yapılan işlerde çeşitli suçlamalarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu ihale türünde davet edilen firmalar belli olmaktadır. Süleymaniye Camii bu restorasyonu bu örneklerinden biridir. Süleymaniye Camii ve bunun gibi anıt eserlerimizin restorasyonunda çok titiz olunması gerekmektedir. Gerçekten, bu çok özellikli eserlerimizin davetiye usulü ile yapılması bir zorunluluktur. Seçici olmak eserin onarımı için gereklidir. Fakat bu ihalelerde, idareler çeşitli sıkıntılar yaşamaktadırlar. Bir başka örnekte, bu durum çok açık görülmektedir. Açık ihale ile

yapılan Nur-u Osmaniye Camii'nin ihalesine tekliflerin alınmasını takiben henüz teklifler açılmadan, zarflar incelenmeden, herhangi bir işleme girmeden kurum hakkında 4 adet şikayet mektubu gönderilmiştir. Böyle bir süreçte, idarelerin objektif karar alma sürecine etki yapmak için firmalar ve müteahhitler arasında böyle bir baskı oluşturma gayretleri olduğu çok net görülmektedir. Bunun sonucunda süregelen soruşturma işlemi eserin onarımını geciktirirken, İdarelerde streslere neden olmaktadır. Bu stresler, teknik elemanların ihale komisyonlarında yer almak istememeleri, kontrollük hizmetlerini yürütmek istememeleri gibi sorunlara, iş performanslarının düşmesine neden olmaktadır. İdarelerin ise dün ve bugün olduğu gibi yarın da yeni stresleri bilerek eserin korunması adına işe devam etmesi gerekmektedir. Hukuki mevzuat hükümleri bellidir ve işler bu doğrultuda yapılmaktadır. Bu durumda eserin onarımına başlanamaması, işin durması sonucu oluşmaktadır. Sonuç olarak, idarelerin, ihale mevzuatı noktasında şaibe altında bırakılması şeklindeki yaklaşımlar, personelin çalışma motivasyonunu son derece kötü etkileyerek iş performansını aşağıya çekmekte, esere yapılması gereken müdahaleleri geciktirmektedir. Bu konuda bir çözüm, idarelerin bu çok özellikli eserleri davetiye usulü ile yapmaları noktasında özendirilmeleri, cesaretlendirilmeleri ve teşvik edilmeleri gerektiği yönündedir. Söz konusu davetiye usulü ile yapılan işlemler, öngörülen kriterler çerçevesinde başarısı ispatlamış firmaların davet edilmeleri ile yapılmaktadır. Burada, aralarından birisini seçme yolu ile değil, onların kendi ararında yarışması yoluyla karar verilmekte olup idare hakkında art niyetli düşünülmemelidir. (İstanbul Ticaret Odası İstanbul, 20011)

Devletin kasası, yıpranan, hatta yer yer dökülen bu yapıları, onarmaya yetmemektedir. Devlet de tarihi eserlerin restorasyonu için ihale formülünü devreye sokmaktadır. Projesinden uygulamasına anıtın restorasyonuna ait hemen hemen her şey, ihaleyle müteahhidin ellerine bırakılmaktadır. İhaleleri, en düşük fiyat veren firma kazanmakta, sorunda da burada başlamaktadır.

İhaleyi alan müteahhit, herhangi bir bina yapar gibi restorasyon yapmakta, daha çok para kazanmak için ucuz malzeme kullanıp restorasyon uzmanı bulundurmayıp kalifiye eleman yerine gündelikçi inşaat işçisi çalıştırmaktadır. Restorasyon, uzun ve zahmet gerektiren bir iştir. Ancak devlet, altı ay ya da bir yıl sonra 'iş tamamlansın' istemekte ve şartnameyi buna göre hazırlamaktadır. Devletin ihale mantığı, müteahhidin kar hırsı tarihin önüne geçmektedir. Akademisyenler ihale yöntemini

doğru bulmamakta, işin uzmanı akademisyenler ihale yönteminin doğru olmadığını savunmaktadır. İhale yöntemine karşı çıkan İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nden Afife Batur, "devlet restorasyonu herhangi bir inşaatmış gibi algılıyor ve ihaleye çıkıyor. Önce proje sonra uygulama en düşük verene gidiyor. Böyle olunca da sorunlar kaçınılmaz oluyor" diyor. İhale yöntemine karşı çıkan bir başka akademisyen de Prof. Dr. Doğan Kuban. restorasyona adi inşaat gibi bakıldığını ve müteahitlerin yüksek miktarlarda para kırdığını söylüyor. Kuban, "sanat eserini koruma en rafine kültürdür. Ona duyarlı insanlar olacak, imkanlar olacak, uzman ve para bulunacak" diyor. Prof. Dr. Zeynep Ahunbay ise, siyasilerin işi aceleye getirmesinin sebebinin oy kaygısı olduğunu belirtiyor. Ahunbay, "belli bir işin belli bir süresi vardır. Ama siyasiler, benim dönemimde bitsin ki benim başarım sayılsın diye bakıyor. Sekiz ay gibi üç ay gibi gülünç süreler veriyorlar" sözleriyle ihale yöntemini eleştirmektedir.

Örneğin İtalya'da restorasyon, hem devlet hem de sanat ve tarih çevrelerince ince elenip sık dokunan bir konudur. Hemen hallolacak bir iş olarak görülmediği gibi, restorasyonu üstlenecek firmalar da sıkı bir araştırma sürecinden geçmektedir. Devlet, onarıma talip firmaların beş yıllık siciline bakmaktadır. Başarılı bulunmayan firmalar ihaleye katılamamaktadır. Ayrıca şirketin restorasyon çalışanlarının mutlaka Ravenna, Roma ya da Floransa'daki üç uzmanlık okulundan mezun olması gerekmektedir. İhalelerse, kapalı zarf usulüyle yapılmakta, en uygun projeyi hazırlayan firma ihaleyi kazanmaktadır. Restorasyon boyunca kültür bakanlığına bağlı sorumlu danışmanlar çalışmaların kalitesini denetlemektedir.

Diğer yandan müteahhitler yetersiz hazırlık yapılarak çıkılan ihalelerinden şikâyetçi olabilmektedir. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dekanı Prof. Dr. İlgi Yüce Aşkun yapılan bir ihaleyi şu sözlerle açıklamaktadır. “Topkapı sarayı Proje Çizim ihalesi için iki büro katıldı. Topkapı Sarayı'nın Harem Dairesi 21 bin metrekare ve orası için yapılan keşifte proje bedeli 295 bin Türk Lirasıydı. 10 ay da işin süresi olarak belirlenmişti. 10 ayda 4 duvarı nakışlı olan her bir mekânın rölövesinin çizilmesi gerekmekteydi. Bu iş için bir büroda çalışacak en az 10 kişi gerekmekte olup o çalışanların sigortası ile maaşı 2500 - 3000 TL civarıdır. 295 bin liranın % 35, 40 oranında vergisinin ödendiği de düşünüldüğünde işi alacak firmanın işten ne kazanabileceğini düşünmek gerekmektedir. 10 ayda yapıldığını düşünelim, o

kadar fazla kişi de çalıştırdığınızı düşünelim, ama mümkün değil, bu fiyatlarla ve bu sürelerle olması." (İstanbul Ticaret Odası İstanbul, 2007)

Bir diğer husus restorasyon uygulama ihalelerin idarelerce uygun zamanda yapılması gerektiğidir. Bilindiği üzere yılsonu yaklaşınca bütün ihaleler artar. Kamu ihale mevzuatının, taşınmaz kültür varlıkları restorasyonu uygulamalarında nitelik, özgünlük ve kaliteyi ön plana çıkaracak şekilde açılımının yapılması gerekir. Onarım ve restorasyonlarla ilgili ödeneklerin zamanında temin edilerek, çalışmaların gerektirdiği özenden dolayı, uygulamaların aceleye getirilmeden uygun iklim koşullarında yapılması sağlanmalıdır.

5.2 Koruma Yüksek Kurullarının Yapısından Kaynaklanan Sorunlar

Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunmasıyla ilgili olarak politika ve karar üreten iki ana birimden ilki Kültür Bakanlığı adına görev yapan Koruma Yüksek Kurulları, ikincisi Koruma Bölge Kurullarıdır. 5226 Sayılı ve 14.7.2004 Tarihli "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanuna" göre Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu İle Koruma Bölge Kurullarının "Yurt içinde bulunan ve bu Kanun kapsamına giren korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili hizmetlerin bilimsel esaslara göre yürütülmesini sağlamak üzere korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve restorasyonuyla ilgili işlerde uygulanacak ilkeleri belirlemek, Koruma bölge kurulları arasında gerekli koordinasyonu sağlamak ve uygulamada doğan genel sorunları değerlendirerek görüş vermek suretiyle Bakanlığa yardımcı olmak" görev ve yetkileriyle kurulduğu belirtilmiştir (Kültür Bakanlığı, 2008).

Yüksek Kurulun asıl görevi, koruma politikasını saptamak ve bu politikayı gerçekleştirecek ilkeleri ortaya koymaktır. Koruma Bölge Kurulları ise bu doğrultuda karar üretmek durumunda olan kuruluşlardır. Yüksek Kurul, Bakanlık tarafından gerekli görülerek olağanüstü toplantıya çağrılmadıkça yılda en az iki kez toplanmaktadır. Bugünkü durumda bürokratik niteliği ağır basan Yüksek Kurulun koruma politikalarını oluştururken, sayısal çokluğu dikkat çekici olan ilke kararları ve diğer yasal düzenlemelerden aynı hızla yararlanması oldukça zordur. Bu durum Yüksek Kurul üyelerinin bilgi, bilinç ve deneyimlerinin üst düzeyde olmasını

gerektirmekte, dolayısıyla alınan kararlarda güven sorunu yaratabilmektedir (Örnek, 1996).

Kurullara gelen müracaatlar kurul müdürünce konuyla ilgili bir veya daha fazla kurul görevlisine aktarılmaktadır. Raportör adı ile anılan kişiler belirlenmemiş bir süre içinde konuyla ilgili incelemelerini yaparlar ve müdürlüğe teslim ederler. Daha sonra müdür bunları yörelerine dikkat ederek gündeme alır. "…Toplantıda, konu raportörlerce kurul üyelerine sunulur. Raportör kendi fikrini de söylemektedir. Şayet toplantıda, konuda uzmanlaşmış üye yok ise raportör etkin duruma geçmeye baslar. Zaten raportörlerin, ülke genelinde pek çoğunun genç kişilerden oluşması bu tarzı körüklemektedir. Kurul üyelerinin bazı durumda ülkedeki genel eğilime göre "ısrarcı" bir tutum içine girmeleri raportörlere de yansımıştır. Bu nedenle toplantılarda bazı kişilerin kendilerini "kanıtlama" eğilimine girmeleri, konuya zaman zaman bilimsel ve yapıcı yanaşamamanın nedeni olmaktadır" (Atay, 2001). Korumanın göreceliği içinde, yasal tanımlardaki zafiyetle bağlı olarak bazı durumlarda yanlış kararlar da alınabilmektedir. Konuyu inceleyen, ilgili raporu hazırlayan ve sunan raportörlere bu nedenle çok is düşer görülmektedir. Ancak, gerek tecrübesizlik ve gerekse yaptıkları isin kesin kararlılık getirmesinin verdiği psikoloji içinde kişilerle olan iliksilerinde gereksiz bir sertlik içinde girmektedirler. Bu bazen konularda yeterli düzeye erişemediklerinin kanıtı olarak belirmektedir. "…Gereğinden fazla sayıda konuyu kısa sürede çözme eğiliminin de buna eklenmesi sonucunda üçüncü kişilerin taşınmazları üzerinde karar verme durumunda kalmaları, yapılan isleri olduğundan fazla önemsemelerine neden olmaktadır. Gerçekte olması gereken devamlı statüde çalışan uzman veya bilim adamlarına asitse etmeleridir" (Atay, 2001).

Sayıları arttıkça giderek birbirinden kopuk, zaman zaman çelişkili, bilimdışı görüşlerin ağır bastığı kurumlara dönüşen Koruma Bölge Kurullarının oluşumunun yeniden gözden geçirilmesi kaçınılmazdır. Bu durum kurul toplantılarında; koruma politikalarını saptayan Yüksek Kurul kararları yönünde kararlar verilip verilmediğinin denetlenmesini kaçınılmaz hale getirmektedir (Özden, 2003).

Koruma kurullarının içinde bulunduğu durumu Yıldız Teknik Üniversitesi İİBF Öğretim Üyesi Prof. Dr. Murat Demircioğlu'nun başından geçen şu olay daha net açıklayacaktır. "99 yılında Vakıflar Bölge Müdürlüğünün ihalesine girdim ve

Kuzguncuk'ta bir yer kiraladım. Kira sözleşmesi yapıldı. Eski eser, Boğaziçi görünüm alam içinde. Sözleşmeye göre, ki bu uzun süreç bir sözleşme değildi, yıllık sözleşmeler yapılıyor, içinizde vakıflardan kiralayan varsa bu işi bilecektir. Küsülü Sokak'ta, ihaleye girdim, ihaleyi de kazandım, hatta kimse de bakmadı, çünkü metruk bir binaydı. Abdullağa vakfına kayıtlı bir yer. Ondan sonra işlemlere başladık. 99 dan 2003 yılına kadar Anıtlar Kurulundan dosyam, üçüncü kuruldan çıktı. Ki o dönemde Yıldız Teknik Üniversitesinde İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dekanıydım, sağ olsun kuruldaki mimar arkadaşlarımın da katkıları oldu, bu katkılara rağmen 3.5 yıl sürdü. Ondan sonra dosyam Boğaziçi İmar Müdürlüğüne gitti, yok dediler burada bir problem var. Bunun imar durumunda sorun var, eski eser kararına karşın. Boğaziçi İmar Müdürlüğü bunu Anakent belediyesine gönderdi, tam seçimlere denk geldi. Seçimler geçti, ondan sonra da encümenin oluşması beklendi, encümenden karar çıktı ve dosya Başbakanlığa gönderildi. Ben tabii teknik bir uzman değilim, neden gönderildi bilemiyorum. Başbakanlıkta yüksek bir kurul varmış, o kumla gitti. Yıl 2007 ama ben hala vakfa kirasını ödüyorum. Her ay, gidiyorum kirasını ödüyorum, büyük bir umutla. Tabii bu arada ciddi bir masraf yaptım, planlarım, projelerini çıkarttım, v.s. Amacım da çok açık ve iyi niyetli, yulardır biriktirdiğim bir para ile böyle bir binada yaşamak, duyduğum bir özlem gereği, eski eserde kalmak. Ondan sonra da ben öldükten sonra da zaten vakfın mülkiyetinde, vakfa kalacak. Yani biriktirdiğim 150 bin bir parayı da vakfetmiş olmayı düşünüyordum. Bu çok iyi niyetli, yenilenmesi için uğraştığım bina benim malım da değil. Sayın Başbakan biliyorsunuz bürokrasiye çok karşı. Bunu açık açık söylüyor ama 4 yıldır dosyam gelmedi. 2007 oldu, geçenlerde gittim kiramı ödemeye, artık vakıflar bölge müdürlüğünde beni herkes tanıyor, hocam hoş geldin, ne haber, bıraktınız dosyayı dediler. Evet vallahi bıraktım, çünkü sonuçta dosya gelmiyor. İnşallah dosya gelir, ama çok açık söyleyeyim, artık hiç keyfim kalmadı, isteğim de kalmadı. 8 yılda bu dosya çıkmadı. Çıkacak, Boğaziçi İmar Müdürlüğüne tekrar gelecek, ruhsatı alınacak, o ruhsat orada 1,5, 2 yıl daha sürüyormuş, öyle diyorlar. Şimdi düşünüyorum, 35 - 40 bin TL masrafım oldu şimdiye kadar, bu da birikimlerimden gitti. O para şimdi acaba bana nasıl döner. Sanırım dönmesi de mümkün değil. Kuzguncuk'ta muhtar dahil herkes beni tanıyor ve yardımcı oluyorlar. Yalnız benim dışımda sağdaki soldaki binalar, benden sonraki o metruk binalar, patır patır yapıldı. Ama vakfın yeri, yani devletin yeri, sonuçta devlete kalacak, yanılmıyorsam 150 bin dolar filan maliyeti var, bizim inşaat profesörü arkadaşlar

öyle söylediler. Sonuçta iyi bir kira, vakfa kalacaktı, vs. benden sonra, ama olayın sonucu böyle. Çok üzgünüm ama, Türkiye'nin gerçeği bu."

Buna benzer bir durumu da İstanbul Ticaret Odası Meclis Üyesi Azmi Zeki Sarıbay şu şekilde anlatmaktadır. "Biz yaklaşık 3 yıl önce Beşiktaş'ta bir bina edindik. 2004 yılının başlangıcında yani yaklaşık 3 yıl önce, ikinci grup korunması gerekli eski eser tescili yapıldı. Takiben ki bu konuda çok profesyonelce çalıştığımızı söyleyebilirim. Yani birçoğunuz da tanırsınız. Sayın Mimar Halil Onur bu işin müellifliğini, mimarlığını üstlendi. Biz de çok aceleciyiz, çabuk yapın, sıkıştıralım, biz ne yapmamız gerekiyor ise yapalım diyoruz. Yaklaşık yılın sonunda rölövesi tasdik edildi. Takiben restorasyon projesinin restitüsyona uygun olarak, öndeki yapıya özgün haliyle, arkadaki yapı ise kontur ve gabarisine uygun olarak bina bütün denildi ki, bu binanın ön tarafı eski eser, doğru. Ama arkasında ilave bir yapı yapılmış, bu ilave yapı, 1955 yılında belediyesinden projesi tasdik edilmiş ve biz bunun projesini Ankara'da arşivde bulduk. Bina yekpare hale gelmiş, denildi ki, bu binanın ön tarafını yapın, arka tarafı yapmayın. Bina bir bütün. Sonra denildi ki, binanın yıkımı konusunda bir üniversitenin restorasyon bölümünden, hem bir restoratör, akademik kariyeri olan bir hocadan, hem de statik bilgili bir rapor getirin, Ya da yapının sağlıklı mail-i inhidam denilen, yıkımı gerektirir mi, gerektirmez mi diye bir rapor getirin denildi. O da getirildi. Sonrasında ön tarafını yapın, arka tarafını güçlendirin ve nihayet ön tarafım yapın, arka tarafa karışmayın denildi. Yani karpuz biçiminde, yani yarısını yap, yarısını kes, yarısını yapma gibi. 3 yıl geçti. Hâlâ binanın önü mü yapılacak, arkası mı yapılacak, sürecini yaşamaya devam ediyor. Yani bir belirsizlik var, aşağı yukarı da kurula 7 kez filan gidildi. Yani bu kurula girme süreci, aşağı yukarı her defası projenizi tekrar belediyeden geçiriyorsunuz, belediye tekrar bakıyor, işte kurula giriyor, kurulun raportörü inceliyor, arkasından kurulun gündemine girerse, yani yaklaşık 3,4 aylık dönemlerde tekrar bir görüşme yapılıyor."

Yasanın öngördüğü gibi kurul üyeleri politikacı, hakim, belediyeci değil; bilim ve sanat adamı önceliği ile karar vermelidir (Ayten, 1996). Türkiye'de dönemin politikacıları; bağımsız, bilimsel karar verebilecek organların görev alanlarını kısıtlayarak, deyim yerindeyse kurulları "politik amaçlarına hizmet eden" örgütlere dönüştürmüşlerdir. Kültür Bakanlığı müsteşar ve memurlarının, belediye temsilcilerinin eğilimleri doğrultusunda karar vermeye zorlandığı yerel kurullarda, bağımsız bilim ve sanat adamları azınlıkta bırakılmışlardır (Kuban, 2000).

Bir başka sorun ülke geneline yayılarak görev yapan Koruma Bölge Kurulları üyelerinin çoğunlukla büyük kentlerden kurul görevlerine gidip gelmeleridir. Bu durum üyelerin görev süreleri boyunca yapılan toplantıların sıklığını etkilemekte ve bölgeyi tanıma sorunu yaratabilmektedir. (Erşen, 2009)

Yaşanan sorunlardan bir diğeri; 5226 Sayılı kanunun 58. maddesinde belirtilen Koruma bölge kurullarının oluşumunda dikkati çeken bir nokta da kanunun "Arkeoloji, sanat tarihi, hukuk, mimari ve şehir plancılığı konularında uzmanlaşmış kişiler arasından Bakanlıkça seçilecek beş temsilci, Yükseköğretim Kurulunca, kurumlarının arkeoloji, sanat tarihi, mimarlık, şehircilik bilim dallarından aynı daldan olmamak üzere iki öğretim üyesi" bulunması hükmüdür. Yasada farklı uzmanlık dalları belirtilmediğinden, bazı kurullarda aynı uzmanlık dalında birden fazla kişi görev yapabilmektedir (Özden, 2003).

"Özellikle kurul kompozisyonundaki heterojeniteden ötürü bir konunun bazen saatlerce tartışıldığı bilindiğine göre ve kurulların en çok iki gün üst üste toplandığı da sabit olduğundan, gündemde bekleyen pek çok konu ya görüşülememekte yada üstünkörü geçiştirilmektedir. Ayrıca doğal üyeler, kendi asli görevlerinin yoğunluğundan ötürü, gündem konularına çabuk konsantre olamamakta ve kararlara bu nedenlerden ötürü sağlıklı yaklaşımlarda bulunamamaktadırlar. Zaten bu toplantılara, doğal üyeler sadece kendi bakanlıkları ve kurumlarıyla ilgili olarak katılma eğilimi göstermekte, bu nedenle pek çok kararda sadece oylamaya katılıp, pasif üye durumuna düşmektedirler" (Atay, 2001).

Diğer yandan Koruma Kurulularının sayısının artırılması kurullardaki yoğunluğa bir çözüm olarak görülmektedir. Başlarda 7 coğrafi bölgede, 7 kurul varken daha sonraları bu sayı giderek artarak 30'un üstüne çıkmıştır. Fakat kurullardaki hantal yapıya giderek sayıları artan diğer kurullar bir çözüm olmamaktadır. Kurulların belirli bir alt yapısı bulunmamaktadır. Bu kurullarda yeterli bilgiye sahip çok az sayıda personel bulunmaktadır. Kurul raportörleri eksik ve mevcudun çoğunun da konu hakkında yeterli bilgisi bulunmamaktadır. Bilgileri olmayınca da konuya hırsız polis mantığı ile yaklaşmaktalar ve hemen her konu içinden çıkılmaz hale gelmekte, şikâyetler azalacağına artmaktadır.

Bununla birlikte konunun kurul gündemine girmesi yeterli olmamakta, konunun sonuçlanması önem arz etmektedir. Defalarca kez görüşülen konuların istenildiği kadar kurul daha kurulsa da, çözüme ulaşması mümkün olmayacaktır. 15 dakikada karar verilecek bir konu eğer 3 senede içinden çıkılmaz hale getiriliyorsa gerçekte büyük bir sıkıntı var demektir.

İTO'nun Eski Eser Binaların Yapımında Yaşanan Bürokratik Zorluklar adlı konferansında Emekli öğretim üyesi Haluk Sezgin bu konuyu şu şekilde ifade etmektedir. "Şimdi ben 3.5 yıl koruma kurulu o kurulun koruma kurulunun başkanlığını yaptım ve bizim günümüzde, toplantılarımızda her toplantıda, 30 veya 35 dosya çıkıyor. Bunları biz neticelendiriyorduk ve o kurul bugüne kadar hiçbir eleştiriye maruz kalmamıştır. Ve burada o kurulda işi olan bir sürü mimar arkadaşlarımız vardır, gerek kürsüde oturan, gerekse seyirciler arasında, hepsi bize teşekkür etmişlerdir. Demek oluyor ki yani kurulların, başarısı veya işlerin gecikmesi kurulların yapısından değil, kurul üyelerinin işe bakış noktasından kaynaklanıyor. Kurulların bir görevi, ne yaparsan koru demek değil, aynı zamanda yol gösterici olmaları gereklidir ki, birçok kurul bunu yapmamaktadır." Anlaşıldığı üzere çok sayıda Koruma kurulu yerine gerçekten nitelikli, bilgili ve karar verici insanlardan oluşan az sayıdaki kurul problemleri çözme açısında daha yaralı olacaktır.

Su halde gerek Yüksek Kurulun kompozisyonu ve gerekse toplanma sıklığının yetersizliği konuların ele alınışındaki durumun zayıflığını açık olarak ortaya koymaktadır. "Kültürel ve doğal varlıklar üzerinde karar verecek, daha açıkçası yol ve yön gösterecek olan bir kurulun, çözüm bekleyen konuların yoğunluğu ve de karmaşıklığı bilindiğinden, daha sık toplanması ve kompozisyonunun da politik tercihler dışına çıkılarak, bağımsız üyelerce oluşturulması gerekmektedir" (Atay, 2001). Koruma olgusunun bürokrasi dışına taşınması gereklidir ve bu husus ivedilikle çözüme kavuşturulmalıdır. Koruma kavramında insan faktörü önemlidir. Bürokratik seviyesi ne olursa olsun doğal üyelerin de insan olduğu ve de bürokrasinin kara şemsiyesi altında karar verdikleri görülmektedir. "Kurullar aracılığıyla korumayı gerçekleştirmeye çalışan ülkemizde, her ne kadar uzmanlardan oluşması öngörülmüş olsa da, atanmaları ve görevden alınmaları bir politikacının dudakları arasında olan kişilerden oluşturulan kurulların aldığı kararların özerkliğinin tartışılması kaçınılmazdır" (Atay, 2001) .

5.3 Restorasyon Öncesi Yetersiz Hazırlanan Projelerden Kaynaklanan Sorunlar

Bir diğer konu restorasyon öncesi, projelerinin bazılarının yetersiz hazırlanmasından kaynaklanmaktadır. Bazen yetersizlik firmaların veya personelin yetersizliği değil, proje sürecinde yeterli araştırma koşullarının mevzuat gereği oluşturulamamasından kaynaklanmaktadır. Örneğin iskele kurulup, raspa yapılmadan yeterli veri elde etmek mümkün değildir. Bu durumda araştırmalar, yapının görülebilen, ulaşılabilen yerleri ile belgelerden elde edilen verilerin ötesine geçememektedir. Bu da uygulama esnasında maliyetlerde, gerçekten çok yüksek artışlara yol açmaktadır. Birçok idarede keşif artışları söz konusudur. Örneğin Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde bu artış %50'dir. Kimi zaman öngörülmeyen ve uygula esnasında ihtiyaç duyulan analizler, uygulamalar %50'lik keşif artışıyla yapılamamaktadır. Anıt eserlerin onarımı esnasında onarım öncesi bilinmeyen, öngörülmeyen müdahalelerin gerektiği durumlar olabilmektedir. Bu durumda tasfiye sürecine gidilmekte ve tasfiye süreci ve yeni bir ihale süreci ise uzun bir zaman almaktadır. Bu konuda da yeni durumlara göre idarelerin pozisyon alması açısından, ihale mevzuatında çalışmalar yapılması ve kolaylık sağlanması gerekmektedir.

Bazen ise projelerdeki yetersizlik teknik personel hatasından kaynaklanmaktadır. Proje müellifleri projelerinin kurullardan birçok kez döndüğünden şikâyet etmektedir. Bunun yanında doğru projelerin kuruldan geçtiğini unutmamak gerekir. Ciddi olarak ele alınmış, analitik rölövesi ile bilimsel restitüsyonu ile, yapıya doğru müdahaleleri öngören, bir restorasyon projesi, kurullardan hiç zorlanmadan geçmektedir. Eski eser projesi ve uygulaması yapılacaksa bunun bir prosedürü vardır. Koruma mevzuatı, bununla ilgili çalışmalar, yasal yönetmelikler gelişmiş vaziyettedir. Koruma kurullarının elbette eksikliği olabilir, bu konuda uygulamanın kolaylaşması, kolaylaştırılması yönünde, çalışmalar yapılmaktadır. Fakat mevzuat iyi incelenmeli, profesyonel müelliflerle çalışılmalı, projelerin, kurullarda problemsiz değerlendirilmesi açısından iş ehil müelliflere verilmelidir.

Örneğin; Trabzon'daki Sümela Manastırı'nda 1987 yılından bu yana yürütülen restorasyon projesinin, eksik ve hatalı olduğu gerekçesiyle yenilenmesine karar verildi. Kültür ve Turizm Bakanlığı Bilim Heyeti'nin incelemesinin ardından, manastırın üzerindeki kaya kütlesinde çatlaklar bulunduğu ve giderek büyüyebileceği belirtilerek, gerekli önlemlerin alınması istendi.Sümela Manastırı'nın restorasyonu

konusunda kamuoyunda yaşanan tartışmalar ve restorasyonun yapının tarihi dokusuna zarar verdiği yönündeki eleştiriler üzerine Kültür ve Turizm Bakanlığı, 23 Kasım 2007 tarihinde Bilimsel Danışma Kurulu oluşturularak, hem restorasyon projesi hem de çalışmaların incelenmesine karar verdi. Çalışmalarını 3 aydır sürdüren Bilim Heyeti raporunu tamamladı. Raporda 1987 yılında yapılan Sümela Manastırı'nın yenileme projesinin hatalı olduğu ve yeni bir projenin hazırlanması gerektiği vurgulandı. Mevcut proje eski teknikleri içeren yeni restorasyon uygulamalarından uzak bir proje olması nedeniyle 2007 yılında 1 milyon 700 bin YTL'lik ödenek kullandırılmadı.

Diğer bir hatalı proje örneğinde ise İzmit Kemalpaşa Mahallesi İmaret Sokak'ta bulunan tarihi İmaret Camii'nde başlatılan restorasyon, projesindeki yanlış çizim nedeniyle gecikmeye uğramıştır. Projeyi çizen mühendisler, taşıyıcı aksamlardaki çatlakları görmemesi nedeniyle hatalı çizilen proje işe başlayan bir restorasyon firmasının durumu fark etmesi üzerine tekrar yenilenmiştir. İşi yürüten firma mimarlarının yanlışı fark etmesi üzerine, yenilenen ve Vakıflar Genele Müdürlüğüne gönderilen projenin yeniden onaylanma sürecide hesaba katılacak olursa, hatalı çizilen restorasyon projesinin, restorasyonun tamamlanmasını da geciktirdiği görülmektedir.

5.4 Eski Eser Restorasyonunda Kullanılan Malzemelerin Temininden Kaynaklanan Sorunlar

Bir diğer karşılaşılan sorun, özellikle eski eser restorasyonunda kullanılan malzemelerin temininde yaşanan problemlerdir. Eski eser restorasyonlarında, yeni kullanılacak olan malzemenin özellikleri ve boyutları özgün malzeme ile birebir çakışmalıdır. Bu konuda en çok problem yaşadığımız malzemelerden biri de tuğladır. Günümüzde fabrikasyon olarak üretilen tuğla boyutları, gelenekselde kullanılmış olan boyutlardan çok farklıdır. Ayrıca içeriğindeki malzeme özellikleri de geleneksel olan ile çakışmamaktadır. Örneğin, Yenikapı Mevlevihanesi'nin restorasyonunda, kubbesi çok kötü durumdaki Muvakkithane'nin kubbesinin konsolidasyonu ve rehabilitasyonu sırasında, mevcuttan alınan 12x24cm ve 24x24cm'lik tuğla piyasada hazır bulamamıştır. Kullanılacak malzeme miktarı da fazla olmayınca, firmalar üretmek istememiş bunun üzerine, özel olarak özgün kireç ve tuğla kırığı, pirinci ve

tozu kullanarak, hazırlanan kalıplar yardımı ile tuğlaları yüklenici firma tarafından dökülmüştür.

Başka bir örnek vermek gerekirse, küfeki taşı sadece, İstanbul Hadımköy ve Kırklareli, Pınarhisar ilçelerinde bulunmaktadır. Bu kaynaklar oldukça kaliteli olsa da, zaman zaman kalitelide çıkmayabilmektedir. Doğal malzeme olduğundan, bazen her taş aynı nitelikte olmamaktadır. Malzeme şantiyeye indirildiğinde ve çıkan malzeme kontrollükçe onaylanmadığında yüklenici-İdare arasında sorun yaşanmaktadır. Bu çatışmalar tamamen kaynakların yetersiz olmasından kaynaklanmaktadır. Özel sektörün bu kaynakların yaratılması, niteliğinin artırılması konusunda özendirilmesi, teşvik edilmesi gerekmektedir. Başka bir örnekte ahşap için verilebilir. İstanbul Ticaret Odası'nın yapmış olduğu Yeni Camii Hünkar Kasrı restorasyonunda ahşap temininde büyük sıkıntı yaşanmıştır. 6 ay kuru meşe ağacı bulmak için beklenmiştir. Bu olumsuz durumlar restorasyon süreçlerini gerçekten etkilemekte, süreci uzatmakta ve maliyetleri artırmaktadır. (İstanbul Ticaret Odası İstanbul, 2011)

5.5 Eski Eser Birim Fiyatlardaki Yetersizliklerden Kaynaklanan Sorunlar

Bunun yanında birim fiyatlardaki yetersizlikler uygulama sürecinde sorunlara neden olmaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Bayındırlık ve İskan Bakanlığının birim fiyat tariflerinin ve analizlerinin dünyadaki çağdaş restorasyon uygulamalarına yönelik olarak güncellenmesi, ve bu bağlamda imalat kriterlerinin yükseltilmesi gerekir. Bu konuda yaşanan sıkıntıların en basit örneği çimento ile ilgilidir. Birim fiyatlarda yer alan bazı pozlarda hâlâ çimento ile ilgili imalatlar yer almaktadır. Bu nedenle restorasyon sırasında idarelerin yeni pozlar yapmak ve yeni fiyat analizleri oluşturmak durumunda kalmaktadır. Örnek vermek gerekirse, Yeni Camii Hünkar Kasrı'nda, bazı imalatların birim fiyatlarda karşılığı olmadığından, yaklaşık 150 adet yeni analiz yapılmak durumda kalınmıştır.

Her eski eser restorasyonunda, birinci kural, çimentolu bütün imalatların eser bünyesinden uzaklaştırılmasıdır. Bu amaçla, restorasyonlarda öncelikle çimentolu sıvalar, derzler ve harçlar, esere zarar verilmeden, itinalı olarak raspa edilmektedir. Bu raspa sırasında bulunan özgün sıvalardan alınan numuneler de, eserde kullanılacak sıva karışım oranını belirlemek amacı ile laboratuara gönderilmektedir.

Yapılan analiz sonuçlarına göre, önerilen oranlarda kuyularda söndürülmüş kireç, tuzu alınmış ve istenilen boyutlara göre tuğla kırığı kullanılarak hazırlanan horasan sıva ve derz harcı hazırlanır, restorasyon süresince bu karışım kullanılır. Ancak bu imalatın birim fiyatlardaki tanımına baktığınızda; horasan harcı olarak tanımlanan pozun içinde, karışımda çimento kullanılması önerilmektedir. Çimentolu harç daha çabuk kuruyacak ve uygulaması daha kolay olacakken yüklenici burada inisiyatif kullanarak, eserin doğru restorasyonunu tercih ederek geleneksel harcı uygulamaktadır.

Örneğin Yenikapı Mevlevihanesi'nde iç mekânlarda sahada söndürülmüş ve bekletilmiş olan kireç kullanılırken; dış beden duvarlarında daha dayanıklı olması bakımından hidrolik kireçle hazırlanmış horasan harcı kullanılmıştır. Bu imalatın karşılığı hiçbir resmî daire birim fiyatında bulunmamaktadır. ….Ayrıca, bu uygulama sırasında faydalanılan moloz taş duvar örülmesi ya da derz yapılması pozlarında da, sarf malzemesi olarak 250 dozlu Portland çimentosundan oluşan harçların kullanılması önerilmektedir. Kesme taş duvar örülmesinde, geleneksel olarak dövme demir kenet kullanılmaktadır. Ancak bugün dövme demir bulunamadığı için, paslanmaz çelik kullanılmakta, bu da pozlarda bulunmamaktadır. (Kudeb İstanbul, 2009)

Eski eser restorasyonlarında kullanılan birim fiyat tanımlarında, analizlerinde doğru ve güncel malzeme kullanımına özen gösterilebilmesi için tadilatların yapılması, çimentolu tanımların kaldırılması, sıva pozunda iç sıva için söndürülmüş kireç kullanılması önerilirken, dış sıvalarda hidrolik kireç kullanılmasının önerilmesi gerekmektedir. Kenet ve zıvana kullanımlarında paslanmaz çelik bedeli konmalı; tuğla imalatta kullanılacak malzeme bedeli günlük rayiçleri yakalamalıdır. Yok olmaya yüz tutmuş olan bazı işler ile uğraşan ustaların yetiştirilebilmesi için, ücretlerin güncelleştirilmesi gerekmektedir. (Kudeb İstanbul, 2009)

5.6 Restorasyon Uygulamalarında Çalışan Kalifiye Eleman Eksikliğinden Kaynaklanan Sorunlar

Restorasyon uygulamalarda çalışan kalifiye eleman eksikliği önemli bir sorundur. Müteahhit firmaların bünyesinde, ulusal, yada uluslar arası anlamda bağlayıcı sertifika ve deneyimlerle donatılmış, kalifiye nitelik arz eden personel barındırma

zorunluluğu olmalıdır. Restorasyon denetimiyle yükümlü kamu kurumlarında periyodik olarak kurum içi dünya normlarına uygun eğitim verilmesi, yapılan denetimlerin bu bağlamda nitelik kazanması gerekir. Akademik anlamda ulusal ve uluslar arası restorasyon seminerlerinin organize edilmesi ve pratik alanla geçirimli olarak bilgi akışının sağlanması, malzeme, teknik işçilik ve veri tabanı oluşturmaya yönelik olarak, müteahhit, denetim ve akademik ortamlar arasında verimli bir işbirliğinin olması, yetki ve sorumlulukların adil bir şekilde dağılımı sağlanmalıdır. Yabancı restorasyon, örgüt, kurum ve firmalarıyla daha sağlıklı bir işbirliği sağlanması, ve bunlarla hem akademik, hem de uygulama ortamlarında eşgüdümlü çalışabilmesi için gerekli mevzuat çalışmalarının yapılması gerekmektedir. (İstanbul Ticaret Odası İstanbul, 2007)

Alanında uzman ve kalifiye elemanın çok önem arz ettiği restorasyon ile ilgili üniversiteler bünyesinde kurulan kürsülerin sayısı ve bölümlere alınacak öğrencilerin sayısı artırılmalıdır. Yerel yönetimler ve özel teşebbüslerle işbirliği yapılması mutlaka sağlanmalıdır. (İstanbul Ticaret Odası İstanbul, 2007)

Türkiye'de sadece 7 tane üniversitemizde yüksek lisans verilmekte olup ve mimarlık eğitimi içinde de bir çok üniversitede restorasyon dersi seçmeli ders olarak verilmektedir. Diğer yandan ders verebilecek öğretim üyesi de maalesef çok az sayıdadır. Bunun bir sebebi de öğretim üyelerinin proje yapmalarının yasak olmasıdır. Öğretim üyesinin uygulama yapmadan, ne kadar etkili eğitim verebileceği ayrı bir tartışma konusudur (İstanbul Ticaret Odası İstanbul, 2007)

Bu konuda diğer bir sorun ise geleneksel yapım sistemlerini ve uygulamasını bilen usta sayısı gün geçtikçe azalmakta olmasıdır. Üniversiteler veya mimarlar odası tarafından sertifika programları yapılmalıdır. Restorasyon meslek yüksek okullarında eğitim alan öğrencilerin usta ile mimar arasında ara eleman olmaları ve ona göre eğitilmeleri gerekmektedir. Maalesef pek çok okulda eğitimin uygulama yönünün zayıf olduğunu görülmektedir. (İstanbul Ticaret Odası İstanbul, 2007)**.** Yüklenici bünyesinde gerek proje çalışmalarında gerekse sahada, uygulamayı denetleyecek, işi üretecek kündekari ustası olsun, taş ustası olsun konusunda uzman yetişmiş eleman sayısında eksikler bulunmaktadır. Bu da nitelikli iş üretme sorununu doğurmaktadır. Eski eser restorasyonunun en önemli adımı, bilimsel analizlere ve verilere dayalı

kaliteli bir rölöve, restitüsyon ve restorasyon projesi, sonraki adım ise işin ehliyle uygulamayı bilimsel çerçevede sürdürmektir. (İstanbul Ticaret Odası İstanbul, 2011)

5.7 Kurumlar Arası Koordinasyondan Kaynaklanan Sorunlar

Diğer bir husus Kurumlar arası koordinasyon ve iletişimdir. Marmaray çalışma süreci örneğinde olduğu gibi, bir kültür varlığının restorasyonu sırasında da tüm kurumları (İstanbul Vakıflar 1. Bölge Müdürlüğü, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı, Fatih Belediye Başkanlığı, İl Özel İdaresi, 2010 AKB Ajansı, Üniversiteler, STK'lar v.b.) ilgilendiren durumlar söz konusudur. Bu kurumlar bu sürece, kimi zaman mülk sahibi, kontrollük ve denetim, kimi zamanda sponsor olarak katılmaktadırlar. Elbet de böyle karmaşık bir ilişki ortamında, bu kadar çok aktörün rol aldığı bir süreçte çeşitli sorunlarla karşılaşılmaktadır. Doğru iletişim kurulamaması, kimi zaman denetim ve kontrol açısından sorun yaratmaktadır. Örneğin, Vakıflar genel Müdürlüğüne ait yerlerde, alandaki bir çok eserin restorasyon çalışmalarına başlanması sırasında idarenin haberi dahi olmamaktadır. Bu uygulamalar alanda yapılan kontroller sırasında ortaya çıkmakta ve kimi zaman eser açısından sıkıntılara neden olmaktadır. İşte uygulamada birliğin sağlanması, denetimin etkin ve verimli yürütülebilmesi için bu kurumların çok iyi bir işbirliği içinde olması gerekmektedir. Uygulamada birliğin sağlanması, telafisi güç konuların ortaya çıkmasının önlenmesi açısından önemlidir. Bu nedenle kurumların koordinasyon içinde olması gerekmektedir.

Bu bağlamda Koruma Bölge Kurulları arasında da işbirliği sağlanarak benzer konulara yaklaşımda, her kuruldan farklı bir karar çıkmasının önüne geçilebilir.

5.8 Restorasyon Öncesinde Kamulaştırma Sürecinde Yaşanan Sorunlar

Kamulaştırma problemleri restorasyon projelerinde karşılaşılan diğer bir sorundur. Devlet ve kamu tüzelkişilerinin, kamu yararının gerektirdiği hallerde ve gerçek karşılıklarını peşin olarak ödemek kaydıyla özel mülkiyette bulunan taşınmaz mallara zorla el atması anlamını taşıyan kamulaştırma, taşınmazı asıl sahibine yani kamunun kendisine kazandıran etkili bir kamusal tercihtir. (Köycü, 2006)

Kamulaştırma işlemi ile yönetimler, kendilerine yasalarla verilmiş güç ve yetkilere dayanmak kaydıyla, özel mülkiyete konu olmuş bir kentsel toprak kesitine zor alım yoluyla sahip olabilmekte ve onu kamuya mal edebilmektedirler. Bu zor alım hareketi, toplumun ortak çıkarlarının bir çeşit kavramsal sistematizasyonu olan kamu yararı amacına dayalıdır. Kamu yararının gözetilmediği bir kamulaştırma işlemi, hukuka aykırı ve zorbaca bir özel mülkiyete saldırı hareketinden başka bir şey olarak değerlendirilmeyecektir. (Köycü, 2006)

Ülkemizde, 1982 Anayasası'nın 46. maddesiyle anayasal temeli oluşturulmuş bulunan kamulaştırma, 1983 yılında yürürlüğe giren ve 2001 yılında önemli ve köklü değişikliklere tabi tutulan 2942 Sayılı Kamulaştırma Kanunu ile tüzel altyapısını sağlam bir temele oturtmuş bulunmaktadır. (Köycü, 2006)

Ancak ne var ki, kamulaştırma işlemi, her ne kadar sağlam ve tutarlı yasal temellere sahip kılınsa da, uygulama safhasında kamu yönetimlerine, taşınmaz malı kamulaştırılan kişilere hatta tüm topluma yönelik zararlara sebebiyet verebilmektedir. Uygulamada kamulaştırma, söz konusu kesimler arasında çeşitli anlaşmazlıklara, sıkıntılara ve bunalımlara yol açmaktadır.
Kamulaştırma işleminin hem ilgili kuruluş, hem de taşınmazları kamulaştırılacak yurttaşlar bakımından en önemli unsurlarından biri, kamulaştırılacak taşınmaza, günün şartlarına göre tutarlı, geçerli, adil bir bedelin takdir edilmesidir.

Kamulaştırma bedelinin tespitinde su ölçüyü unutmamak gerekir ki, kamulaştırma, mal sahibini sebepsiz bir zenginleştirme ve kendisine piyango isabet ettirme olmadığı gibi, malını da elinden, değerinden çok düşük bir para karşılığı alarak onu fakirleştirme de degildir. Kamulaştırma karşılığı ile mal sahibi, kamulaştırmadan önceki yaşamını sürdürebilmeli; devletin kendisine haksızlık yaparak malını elinden zorla aldığı gibi bir duyguya kapılmamalı ve bunalıma düşmemelidir. (Köycü, 2006)

Kamu yönetimlerinin kamulaştırma konusunda önünde duran sorunlardan birisi de, kamu hizmetleri için ihtiyaç duydukları taşınmaz malları kamulaştırmak için gerekli mali kaynaklara sahip olamamalarıdır.

Bir başka önemli sorun ise, kamulaştırma süreci içerisinde adli ve idari yargı mekanizmalarının isleyişinde yaşanan gecikmelerden kaynaklanan sorunlardır. 2001 yılında yapılan değişikliklerle süreçteki önemi daha da artan yargı mekanizmasında

çeşitli nedenlerden dolayı yaşanan gecikmeler, kamulaştırma ile amaçlanan yararın edinilmesinin gecikmesine ve hatta ortadan kalkmasına neden olabilmekte, özellikle bedel tespitindeki gecikme ve mahkeme sürecinde bilirkişilik kurumunun objektif nitelik taşımayabilen bazı hareketleri nedeniyle de taşınmaz malı kamulaştırılan kişiler maddi ve manevi zararlar görebilmektedirler.

Adli ve idari yargı mekanizmasında yaşanan bu sorunların çözümü, adli yapımızın geçmişte ve günümüzde yaşanan gecikmeleri bertaraf edecek şekilde modernleştirilerek fiziki ve beşeri yönlerden geliştirilmesiyle çözülebilir. Mahkeme ve adli personel sayısının artırılması, adli eğitim sürecinin etkin bir şekilde isletilmesi gibi yöntemlerle yargı mekanizmasının daha isler hale getirilmesi mümkün olabilir. (Köycü, 2006)

Kamulaştırma işleminin yürütülmesini sağlayacak yetişmiş personel ve teknik altyapıdan yoksunluk durumu da, uygulamada kamu yönetimlerinin karsı karsıya oldukları sorunlardır. Kamulaştırma işlemlerinin kesintiye uğramasına neden olan bu durumun da çözülmesi, tıpkı yargı mekanizmasında olduğu gibi, yönetimlerin fiziki ve beşeri kapasitelerinin artırılması ve konuyla ilgili mesleki eğitim faaliyetlerinin geciktirilmeden yapılması ile mümkün olacaktır. (Köycü, 2006)

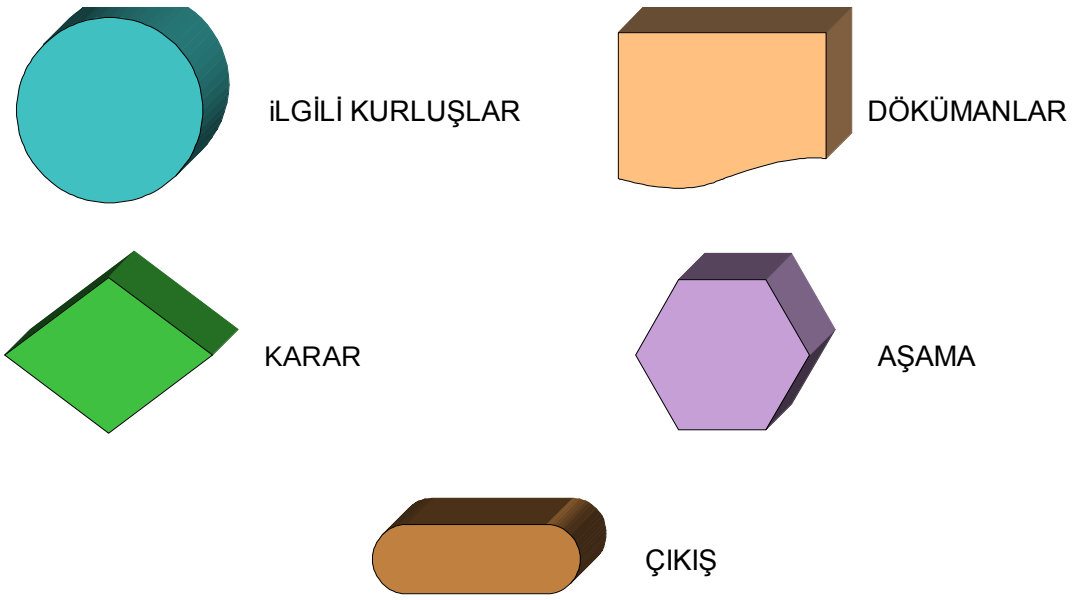
Kamulaştırma işleminin uygulanması sonucunda karşılaşılan sorunlar içerisinde yer verebileceğimiz son öğe, taşınmaz malı kamulaştırılacak kişilerin, kent yönetimlerine, çeşitli ekonomik, psikolojik ve sosyal kaygılar sonucunda duyabilecekleri tepkiler ile ortaya çıkacak sorunlardır. (Köycü, 2006)

Kamulaştırma sorununa örnek olarak"Çininin Kıblesi" olarak bahsedilen Rüstem Paşa Camii'nin restorasyonuna başlanamaması verilebilir. Kurul kararlarında, caminin altındaki dükkanlarda müdahaleler olduğu belirtilmektedir. Bu dükkanların 14 adedinin mülkiyeti bir şekilde Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden çıkmış özel şahıslara geçmiştir. Öncelikle, dükkanlarda çeşitli mekansal ve statik müdahaleler yapılmış, bu nedenle caminin statiğinde önemli şekilde etkiler meydana gelmiştir. Bu örnekte, bu mahallerin kamulaştırılmasının yapılması, restorasyonu ciddi şekilde etkilemektedir. Ancak kamulaştırma maddi manevi kolay bir süreç olmadığından 3, 4 yıldır kamulaştırma ile ilgili işlemler devam etmektedir. Gelinen süreçte 14 adet taşınmazın sadece 7 tanesi kamulaştırılabilmiştir. Diğerleri ile ilgili çözülmesi gereken bir çok sorun mevcuttur. Kamulaştırma Kanunu'nda; Marmaray'da olduğu

gibi hızlı ve etkin bir kamulaştırma yapılması, kurumların da önünü açacak mevzuat değişikliği yapılması gerekmektedir. (İstanbul Ticaret Odası İstanbul, 2011)

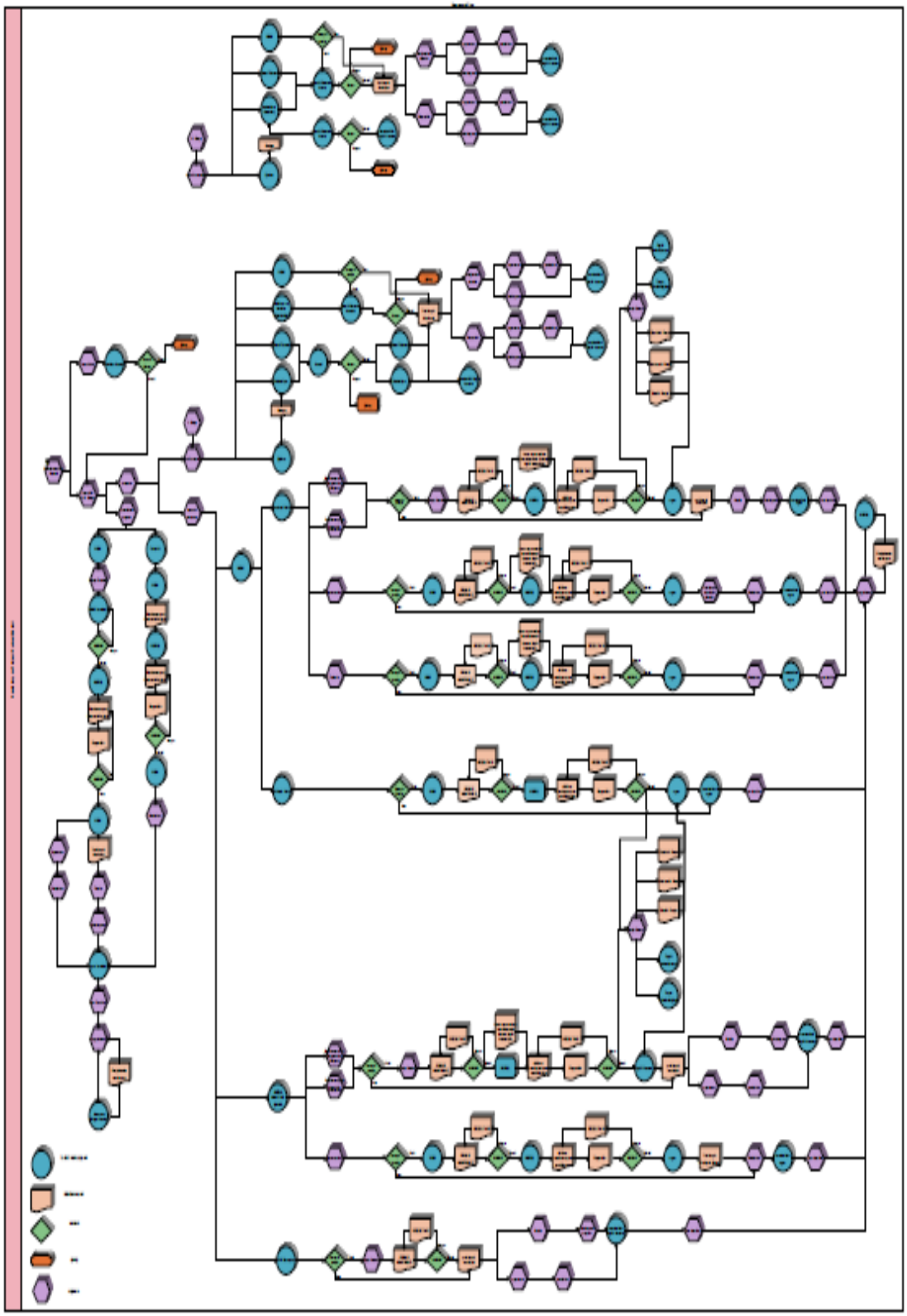
5.9 Restorasyon Sürecinin Haritalanması Ve Bir Örnek

Restorasyon sürecinde yaşanan sorunlar, konu hakkında yazılmış makalelerin taranması, düzenlenen seminerlerin ve basılı yayınların takibi, bilhassa restorasyonun bilfiil gerçekleştirildiği saha uygulamalarının gözlemlenmesi sonucu elde edilen veriler ışığında belirlenmiş ve sekiz ana başlık altında toplanmıştır. Restorasyon sürecinde karşılaşılan bu sorunların sürecin hangi kısımlarında meydana geldiğinin daha net algılanabilmesi adına restorasyon süreç haritası çıkarılmıştır. Süreç haritasında yer alan elamanlar aşağıdaki şekilde gösterilmektedir.

Şekil 2: Restorasyon Süreç Haritası Elamanları

5.9.1 Restorasyon süreç haritası

Şekil 3: Restorasyon Süreç Haritası

Restorasyon sürecinin ilk aşaması restorasyona karar vermektir. Restorasyonu yapılcak binanın tescil belgesi yok ise anıtlar kuruluna tescil belgesi için başvuru yapılır. Anıtlar kurulu raporunda binanın tarihi eser olmadığı kararı çıkarsa restorasyon süreci başlamaz. Eğer anıtlar kurulu binanın tarihi eser olduğunda karar verir ve bina adına tescil belgesi düzenlerse restorasyon süreci başlamış olur. Ardından restorasyon çeşidine(onarım veya yeniden yapım) karar verilir.

Yeniden yapım restorasyonuna, eserin ait olduğu kurum tarafından karar verilirse ilk olarak proje ihalesine çıkılır. Yüklenici tarafından hazırlanan restorasyon ve recontruksiyon projeleri ilk olarak ilgili kurum tarafından kontrol edildikten sonra Koruma Kuruluna gönderilir. Koruma Kurulu gerekli düzenlemeleri yaptıktan sonra projeler ilgili kuruma gelir ve restorasyon projesinin yaklaşık maliyeti hesaplanır. Daha sonra restorasyon uygulama ihalesine çıkılır, sözleşme ve yer teslimi yapılarak uygulama aşamasına geçilir. Ayrıca, koruma kurulunda gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra ilgili kuruma gelen projelerin yaklaşık maliyeti hazırlanmadan sponsorluk anlaşması yapılarak, ilgili kurum kontrollüğünde uygulama aşamasına da geçilebilir.

Onarım restorayonuna başlanacak olursa ilk aşama, onarımın basit onarım veya esaslı onarım olacağına karar vermektir. Basit onarım restorasyon sürecinde, esere sahip olan tüzel veya gerçek kişilerin yapması gereken aşamalar değişiklikler göstermektedir. Esere sahip olan gerçek kişi ise basit onarım için ilk olarak, başvuru dilekçesi, tescil/grup kararı(varsa), güncel fotoğraflarla, eski fotoğraflar(varsa), tapu fotokopisi ile bağlı bulunduğu belediyeye başvurmalıdır. Belediye ve İl özel idaresi basit onarımı kararını verebilmek için koruma kurullarına başvurur. Koruma kurullarından gelen olumlu karar ile birlikte hazırlanan yaklaşık maliyetin ardından, doğrudan temin veya pazarlık usulü ihale yapılarak sözleşme veya sponsorluk imzalanır ve uygulama aşamasına geçilir.

Basit onarımı yapacak olan kurumların Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü olması durumunda basit onarım kararı koruma kurullarına sorulmaz. Bu kurumların kendi bünyelerinde basit onarım kurulları vardır. Diğer bir husus ise basit onarımı yapılacak eserin II. Grup eser olması durumunda, Belediye ve İl özel idaresinin yapacağı basit onarımlarda dahil olmak üzere basit onarım kararı koruma kurllarına danışılmaz.

Esaslı onarımın Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yapılması durumunda ilk olarak eserin kendi mülkiyetine veya diğer vakıfların mülkiyetine ait olunduğuna bakılır. Eser Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün kendi mülkiyetinde ise restorasyonu yapılacak eserin onaylı projelerinin var olup olmadığına bakılır. Eğer onaylı projesi yok ise proje ihalesine çıkılır, yüklenicinin hazırladığı rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri kurum tarafından kontrol edildikten sonra koruma kurullarına gönderilir. Koruma kurulları tarafından projeler onayladıktan sonra yaklaşık maliyet hazırlanır, ihale sürecinin ardından ihaleyi kazanan yüklenici ile sözleşme yapılır. Ardından yer teslimi yapılarak uygulama aşamasına geçilir. Dikkat edilmesi gereken husus eğer restorasyon sponsorluk ve tahsis yolu ile yapılcak ise onaylı projelerin bulunmaması durumunda, tahsis edilen veya sponsor olacak kişiler tarafından Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerinin getirilmesi gerekmektedir. Restorasyonun sponsorluk yoluyla yaptırılması durumunda yaklaşık maliyet kurum tarafından hazırlanmaz, sadece onaylanır. Ayrıca tahsis yolu ile yapılcak restorasyon projelerinde koruma kurulları tarafından kontrol edilerek kuruma gelen rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerinin ardından yaklaşık maliyet hazırlanmaz doğrudan protokol yapılarak kurum kontrollüğünde uygulama aşamasına geçilir.

Eserin Vakıflar Genel Müdürlüğü bünyesinde bulunan diğer vakıflara ait olması durumunda restorasyonu yapılacak eserin onaylı projelerinin var olup olmadığına bakılır. Eğer eserin onaylı projesi yok ise diğer vakıflar tarafından hazırlanan rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne verilir ve kurum tarafından kontrol edildikten sonra koruma kurullarına gönderilir. Koruma kurulları tarafından projeler onayladıktan sonra yaklaşık maliyet hazırlanmaz, kurum kontrollüğünde uygulama aşamasına geçilir.

Eserin diğer kamu kurum ve kuruluşları tarafından restorasyonu yaptırılacak ise restorasyonu yapılacak eserin onaylı projelerinin var olup olmadığına bakılır. Eğer onaylı projesi yok ise proje ihalesine çıkılır, yüklenicinin hazırladığı rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri kurum tarafından kontrol edildikten sonra koruma kurullarına gönderilir. Koruma kurulları tarafından projeler onayladıktan sonra yaklaşık maliyet hazırlanır, ihale sürecinin ardından ihaleyi kazanan yüklenici ile sözleşme yapılır. Ardından yer teslimi yapılarak uygulama aşamasına geçilir. Dikkat edilmesi gereken husus, restorasyon sponsorluk ile yaptırılcak ise koruma

kurulları tarafından projeler onayladıktan sonra ilgili kurum tarafından yaklaşık maliyet onayı verilir, sponsor olacak kişi ile protokol imzalanarak kurum kontrollüğünde uygulama aşamasına geçilir.

Restorasyonun milli saraylar daire başkanlığı tarafından gerçekleştirlmesi durumunda restorasyonu yapılacak eserin onaylı projelerinin var olup olmadığına bakılır. Eğer onaylı projesi yok ise proje ihalesine çıkılır, yüklenicinin hazırladığı rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri kurum tarafından kontrol edildikten sonra yaklaşık maliyet hazırlanır, ihale sürecinin ardından ihaleyi kazanan yüklenici ile sözleşme yapılır. Ardından yer teslimi yapılarak uygulama aşamasına geçilir. Yaklaşık maliyetin ardından sponsorluk anlaşması ile de kurumun kontrollüğünde uygulama aşamasına geçilebilir.

5.9.2 Restorasyon sürecine bir örnek: Arap Camii

Restorasyon süreç haritasının daha net anlaşılabilmesi için mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait olan, Beyoğlu İlçesi, Arap Camii Mahallesi, 260 pafta, 1472 ada, 2 parselde bulunan ve Haliç'in Galata yakasındaki en büyük camisi olan Arap Camii'nin restorasyon süreci örnek olarak verilmiştir.

Yapının esasının, Bizans'ı kuşatmaya gelen kuşatmaya gelen Arap Kuvvetleri tarafından 716-717'de kurulduğu yolunda bir efsane vardır. Bazı tahminlere göre Arap Camii olna binanın yerinde evvelce bir bizans kilisesi vardı. Kilisenin Aya Eirene adına olduğu yolundaki görüş ise sadece bir tahmine dayanır. Bu Bizans dönemi kalıntıları üzerinde 13. Yüzyılda Latinler tarafından bir kilise inşa edilmiştir. Bu sırada Galata, İtalyan şehirlerinden Cenova'nın idaresindedir. Kilisenin San Paolo adına olduğu bilinir. Papa XII. Gregorius'un 1407'de tamiri için destek olduğu kilise, 14. Yy. içlerinde burayı kullanan Dominiklerin, tarikat başı olan azizin adını alarak St. Domenico Kilisesi olmuş ve her iki ad beraberce kullanılmıştır. İstanbul'un fethinden sonra 1475'e doğru Galata Camii adı ile camiye çevrilmiştir. Eski Kilise doğrudan doğruya Fatih vakıflarından biri olarak cami yapılmıştır. Bir görüşe göre de 1492'de İspanya'dan göçe zorlanan Endülüs Araplarının bu cami çevresine yerleşmesi ile de Arap Camii olarak adlandırılmıştır.

Arap camii III. Mehmed döneminde bir tamir görmüştür. 1731'deki Galata yangınının arkasından 1734'de Galata'nın bu bölgesinde hayır eserleri yaptıran I.

Mahmud'un annesi Saliha Sultan tarafından restore edilmiş, şadırvan yaptırılmıştır. Camii 1807'de yangın geçirmiş ve tamir edilmiştir. Bu tamir sırasında Dıvan-ı Hümayun katiplerinden Hacı emin Efendi tarafından binanın mazlum tarihçesi yazılarak taşa işlenmiş ve mihrabın sağındaki duvara konulmuştur. Arap Camii'nin bütük bir onarımı da 1868'de II. Mahmud'un kızı Adile Sultan ve kocası Mehmet Ali Paşa tarafından yapılmıştır. Bu sırada avlunun altında bir sarnıç ve şimdi görülen şadırvanda inşa edilmiştir. 1913'te yine bir onarım yapılmış ve binada büyük ölçüde değişklikler olmuştur. Son Cemaat yeri ilave edilmiş, mahfiller ahşap direkler üzerinde yeniden inşa edilmiştir.

1999 depremi sonrası Arap Camii'nin sıvalarının bir kısmı dökülmeye başlaması, cami genelinde yapısal sorunların mevcut oluşu, çatının su alması, tavanda çürümelerin meydana gelmiş oluşu, yapıda muhdes eklerin var oluşu, cephelerde kirlenmelerin ve malzeme kayıplarının meydana gelmesi, derz boşalmalarının görülmesi nedeniyle Arap Camii'nin restorasyonuna karar verilmiştir.

Bu nedenlerden dolayı restorasyon proje ihalesi için 13.02.2007 tarihinden ihale onay belgesi alınmıştır. 21.03.2007 tarihinde Vakıflar Genel Müdürlüğü adına kayıtlı Arap Camii Rölöve, Restitüsyon, Restorasyon projelerinin hazırlanması ile Statik Raporlarının alınması ilgili Bölge Koruma Kurullarından projelerin tasdiki ve Kurul Kararlarının alınması işi ihaleye çıkılmıştır. İhale Komisyonu kararı sonucu Arap Camii 2007 yılı proje çizim işine ait ihale Dor Yapı -Cem Bilginperk uhdesinde kalmış ve 04.04.2007 tarihinde sözleşmeye davet yazısı gönderilmiştir. Yüklenici ile 12.04.2007 tarihinde sözleşme yapılmış ve yükleniciye 17.04.2007 tarihinde yer teslimi yapılmıştır. Yüklenici söz konusu projeleri 19.11.2007 tarihinde Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne teslim etmiş ve yapılan kontroller sonucu projeler Koruma Bölge Kuruluna gönderilmiştir. Yüklenici taahhütü altında tamamlanan Arap Camii Rölöve, Restitüsyon, Restorasyon projelerinin hazırlanması ile Statik Raporlarının alınması ilgili Bölge Koruma Kurullarından projelerin tasdiki ve Kurul Kararlarının alınması işine ait projeler 24.12.2008 tarihinde Koruma Bölge Kurulunca onaylanmıştır. Koruma Kurulunda projelerin bekleme süresinin 13 ayı aşkın olduğu görülmektedir.

Onaylanan rölöve, restitüsyon projesi, restorasyon projesi, restitüsyon raporu, rölöve ve restorasyon raporu, statik rapor, elektrik ve tesisat projeleri vakıflar genel müdürlüğü'ne yüklenici tarafından teslim edilmiştir.

İstanbul II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 24.12.2008 tarih ve 2265 sayılı kararı;
"İstanbul İli, Beyoğlu İlçesi, Arap Camii Mahallesi, 260 pafta, 1472 ada, 2 parselde bulunan, İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 07.07.1993 gün ve 4720 sayılı kararı ile belirlenen Kentsel Sit Alanı içerisinde kalan, İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun29.11.2006 gün ve 674 sayılı kararı ile korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilen Vakıflar mülkiyetindeki Arap Camii'nin rölöve, restitüsyon, restorasyonunun iletildiği Vakıflar Genel Müdürlüğü İstanbul Bölge Müdürlüğü'nün 14.12.2007 gün ve 5453 sayılı yazısı ile, restorasyon projesinin imar mevzuatına göre uygun bulunarak iletildiği Beyoğlu Belediye Başkanlığı'nın 20.05.2008 gün ve GD-2806 sayılı yazısı okundu, ekleri incelendi, yapılan görüşmeler sonucunda;
İstanbul İli, Beyoğlu İlçesi, Arap Camii Mahallesi, 260 pafta, 1472 ada, 2 parselde bulunan Arap Camii'nin rölöve, restitüsyon ve restorasyon projesinin uygun olduğuna, koruma grubunun I olarak belirlenmesine, projenin uygulanması sırasında mimarlık ve el sanatları alanında uzman sanat tarihçisi, mimarlık tarihi uzmanı, restoratör mimar ve statikçiden oluşacak bilim kurulu denetiminde yapulmasına ve uygulamaın Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kuruluun 22.03.2001 gün ve 680 sayılı ilke kararı uyarınca mesleki denetim sorumluluğunun müellif mimar tarafından üstlenilmesine karar verildi."

Arap Camii'nin projeleri onaylandıktan sonra 28.01.2010 tarihinde restorasyon ihalesi yapılarak HB Restorasyon İnşaat Taahhüt Ticaret Ltd. Şti. – Hak-İş İnşaat Sanayi Ticaret Ltd. Şti. (İş Ortaklığı) ile 28.05.2010 tarihinde sözleşme imzalanmış, 08.06.2010 tarihinde yer teslimi yapılarak restorasyon çalışmalarına başlanmıştır.

Projede, malzemede, detayda, imalat veya imalat miktarlarında öngörülmeyen durumlar nedeniyle zorunlu olarak revizyon yapılması gerekli olmuştur. Uygulama esnasında, yapılan raspalar sonucu çıkan bulgular projelendirilmiştir. Raspa bulgularına bağlı olarak rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri yeniden çizilmiştir. Yapılan imalatlar restorasyon projesine eklenmiştir. Projeler kurula iki

aşamada gönderilmiştir. İlk aşamada gönderilen projeler için iki ay, ikinci aşamada gönderilen projeler için yaklaşık bir ay beklenilmiştir. Onaylanacak imalatlar için uygulama durdurulmuş, projenin onayı beklenilmiştir.

İşin tamamlanabilmesi için bilim kurulunca onaylanan aşağıdaki ilave imalatların;
1) Cami genelinde ve kulede sıva raspası sonrası ortaya çıkan çatlaklara kenetlerle dikiş yapılarak enjeksiyonlarının yapılması, kule ahşap sereninin güçlendirilmesi,
2) Mahfil katı döşemelerinin paslanmaz çelik hatıllarla güçlendirilmesi,
3) Raspa sonrası ortaya çıkan dolgu alanlarının yerine ahşap hatıllar yapılması,
4) Kule üst ahşap katının projelendirilirek yeniden yapılması
5) Son cemeaat mahallinde çimento raspası sonucu ortaya çıkan ve eski fotoğraf arşivlerinde görülen filatoların cami ana sahasındaki pencerelerin etrafına yapılması,
6) Harimdeki pencerelerin alt kısımlarına ahşap kaplama yapılması,
7) Raspa sonucunda bulunan verilere göre son cemaat mahallinde çıkan filatoralrın tamamlanması,
8)Yapıda orijinal olduğu tespit edilen alçı kartonpiyerlerin itinalı raspası ve eksiklerinin tamamlanması,
9)Cami duvarlarına yapılcak sıvaların duvar eğriliklerinden kaynaklanan kalınlıkların oluştuğu yerlere tutturulması için paslanmaz çelikten çivilerle takviye yapılması,
10) Cami genelinde Doç. Dr. Ahmet Güleç tarafından verilen terkip doğrultusunda nefaset sıvası yapılması,
11) Tarihi caminin ahşap elemanlarının fazlalığı nedeniyle yangına karşı korunması için alınan önlemler kapsamında elektrik imalatlarının yapılması gerektiğinden dolayı iş belirtilen maliyette bitirilememiştir.

Arap Camii Restorasyonu İşinin mihrap mahalli ve çevre düzenlemesi kısımları hariç bir an önce tamamlanabilmesi için anılan işin sözleşmesinin 28.1 maddesi, uygulama işleri genel şartnamesinin 22. Maddesine istinaden %28,32 iş artışının, aynı sözleşme şartları içerisinde, süre hariç, işin yüklenicisi HB Restorasyon İnşaat Taahhüt Ticaret Ltd. Şti. – Hak-İş İnşaat Sanayi Ticaret Ltd. Şti. (İş Ortaklığı)'ne yaptırılmıştır.

Arap Camii restorasyonu işine, Vakıflar Genel Müdürlüğünün 28.03.2011 tarihinde makam oluru ile %28,32 sözleşme artışı yapılmış ve cami sahin bölümü ibadete açılabilecek duruma getirilmiştir. Sözleşme bedelinin büyük bir bölümü harcanmış (yaklaşık %99,90) ancak mihrap, çevre düzenlemesi, şadırvan ve sarnıçların

restorasyonunun bu ihale kapsamında tamamlanması mümkün olmadığı görülmüş, söz konusu işin tasfiye edilmesine ve yeniden ihale edilerek onarımı tamamlanamayan mahallerin restorasyonunun tamamlanmasına karar verilmiştir.

İkinci etapta Arap Camii Tamamlama (Onarım ve Restorasyon) ve Çevre Düzenlemesi 2011-2012 İşi Vakıflar Genel Mdürülüğü tarafından 06.10.2011 tarihinde ihale edilerek HB Restorasyon İnşaat Taahhüt Ticaret Ltd. Şti. – Hak-İş İnşaat Sanayi Ticaret Ltd. Şti. (İş Ortaklığı) ile 24.10.2011 tarihinde sözleşmesi yapılmıştır, 28.10.2011 tarihinde yer teslimiyapılarak Vakıflar Genel Müdürlüğü kontrollüğünde restorasyon çalışmalarına başlanmıştır. Restorasyon çalışmaları 03.07.2012 tarihinde tamamlandıktan sonra ibadete açılacaktır.

6. RESTORASYON SÜRECİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLARIN TESPİTİNE AİT ANKET ÇALIŞMASI

Tezin amacı doğrultusunda restorasyon uygulamaları öncesinde ve sırasında süreci ve maliyeti etkileyecek etkenler belirlenerek bunlara çözüm bulunmaya çalışılmıştır. Restorasyon sürecinde yaşanan sorunlar, konu hakkında yazılmış makalelerin taranması, düzenlenen seminerlerin ve basılı yayınların takibi, bilhassa restorasyonun bilfiil gerçekleştirildiği saha uygulamalarının gözlemlenmesi ile belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmalar sonucunda restorasyon ihale sürecinden uygulama aşamasına kadar bir çok sorunun varlığı görülmüştür. Bu sorunlar eserin restorasyon kararının verilmesi ile başlamaktadır. Restorasyon sürecinde karşılaşılan bu sorunlar, ihale usulü seçiminden kaynaklanan, koruma yüksek kurullarının yapısından kaynaklanan, restorasyon öncesi yetersiz hazırlanan projelerden kaynaklanan, eski eser restorasyonunda kullanılan malzemelerin temininden kaynaklanan, eski eser birim fiyatlardaki yetersizliklerden kaynaklanan, restorasyon uygulamalarında çalışan kalifiye eleman eksikliğinden kaynaklanan, kurumlar arası koordinasyondan kaynaklanan ve restorasyon öncesinde kamulaştırma sürecinden kaynaklanan sorunlar olmak üzere sınıflandırılarak sekiz başlık altında toplanmıştır.

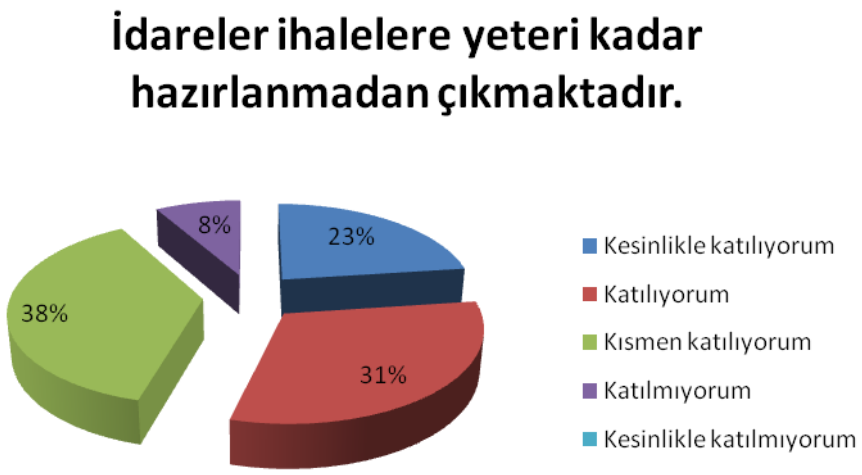
Yukarıda sözü edilen sınıflandırılrak sekiz başlık altında toplanmış restorasyon sürecine ilişkin sorunların, restorasyon konusunda uzman kişilerin görüşlerini alarak daha derinden irdelemek amacıyla bir anket çalışması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Tespit edilen bu sorunlar üzerine düzenlenen 41 soruluk anket, Türkiye'nin çeşitli illerinde çalışan, restorasyon konusunda uzman mimar, inşaat mühendisi, restoratör ve sanat tarihçilerinin oluşturduğu 48 kişilik örneklem grubuna uygulanmıştır. Literatür araştırmaları ve saha çalışmaları sonucunda hazırlanmış olan bu ankete katılan uzmanların, restorasyon sürecinde yaşanan sorunlarla ilgili düşünceleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anket soruları;

- Literatür araştırmaları sonucu elde edilen veriler,
- Konferans ve seminerlerden elde edilen veriler,
- Geçmişte restorasyon sürecinde sorun yaşayan gerçek ve tüzel kişilerden alınan bilgiler,
- Restorasyon saha uygulamalarından elde edilen veriler,
- Restorasyon çalışması yapan şantiye sorumluları ile görüşmeler,
- Koruma Kurulu toplantılarının gözlemlenmesi sonucu elde edilen veriler ışığında;

restorasyon uygulama çalışmalarının yürütüldüğü Vakıflar İstanbul 1. Bölge Müdürlüğü çalışanları Mimar Derya Aras, Mimar Gülin Türk, İnşaat Y. Mühendisi Haluk Yıldız, İnşaat Mühendisi Oktay Özel ve Tekniker Samet Önal ile yapılan kritik sonucu oluşturulmuştur.

6.1 İhale Usulü Seçiminden Kaynaklanan Sorunlar

Şekil 4: İdareler ihalelere yeteri kadar hazırlanmadan çıkmaktadır

Ankete katılan bireylerin %92'si idarelerin ihalelere yeteri kadar hazırlanmadan çıktığı görüşündedir. Yükleniciler yetersiz hazırlık yapılarak çıkılan ihalelerinden şikâyetçi olmaktadır. İdarelerin ihaleye çıkmak için çok aceleci davranmaması ve ihaleye çıkmak için gerekli dokümanları dikkatli şekilde hazırlanması gerekmektedir. Proje ve uygulamanın başında çok sayıda statik ve malzemeye ilişkin analiz yapılarak raporlar hazırlanmalıdır.

Şekil 5: Restorasyon ihaleleri, belli istekliler arasında ihale usulü ile yapılmalıdır

Şekil 6: Restorasyon ihaleleri, açık ihale usulü ile yapılmalıdır

Ankete katılan bireylerden %61'i ihalelerin açık ihale usulü ile yapılması görüşünde, %75'i ise ihalelerin belirli istekliler arasında ihale usulü ile yapılması görüşündedir. Açık ihale usulü ile yapılan işlerde karşılaşılan en önemli problem, bir şekilde iş bitirmeyi elde eden firmaların ihalelere girmesi ve çok aşırı kırılımlarla işi almalarıdır. Böyle durumlarda idareler herhangi bir şaibenin olmaması için aşırı düşük teklif veren kişilere de bu eseleri teslim edilebilmektedir. Bu durum işin normal şartlarda ve kalitede tamamlanması konusunda sıkıntılara, kimi zaman işin tasfiye esilmesine neden olmaktadır.

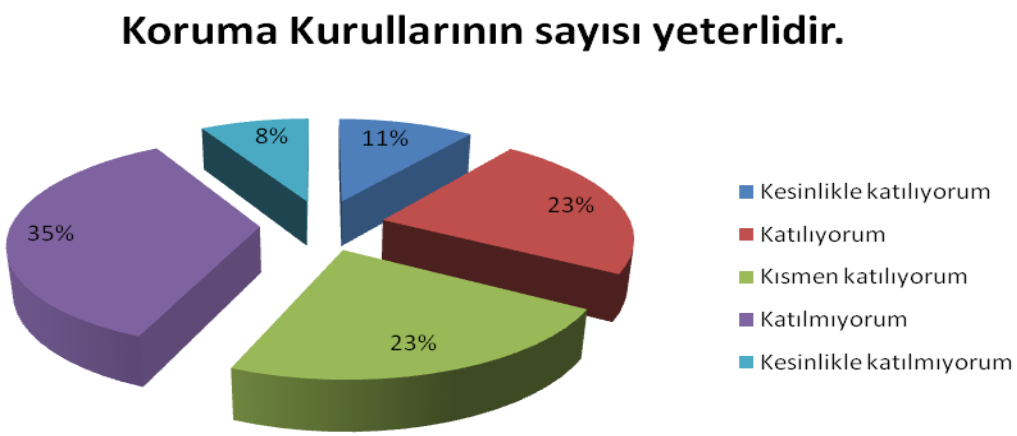
Diğer taraftan idareler davetiye usulü ile yapılan işlerde çeşitli suçlamalarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu ihale türünde davet edilen firmalar belli olmaktadır. Burada, aralarından birisini seçme yolu ile değil, onların kendi ararında yarışması yoluyla karar verilmekte olup idare hakkında art niyetli düşünülmemelidir.

Şekil 7: İdareler ihaleleri genelde yılsonuna doğru çıkmakta, bu da yükleniciyi, restorasyonu uygun olmayan iklim koşullarında yapmaya zorlamaktadır.

Bir diğer husus restorasyon uygulama ihalelerin idarelerce uygun zamanda yapılması gerektiğidir. Bilindiği üzere yılsonu yaklaşınca bütün ihaleler artar. Kamu ihale mevzuatının, taşınmaz kültür varlıkları restorasyonu uygulamalarında nitelik, özgünlük ve kaliteyi ön plana çıkaracak şekilde açılımının yapılması gerekir. Onarım ve restorasyonlarla ilgili ödeneklerin zamanında temin edilerek, çalışmaların gerektirdiği özenden dolayı, uygulamaların aceleye getirilmeden uygun iklim koşullarında yapılması sağlanmalıdır. Ankete katılımcılarının %77'si de restorasyon uygulamalarının uygun iklim koşullarında yapılması için idareler tarafından ihalelere uygun dönemlerde çıkılması gerektiği görüşündedir.

6.2 Koruma Yüksek Kurullarının Yapısından Kaynaklanan Sorunlar

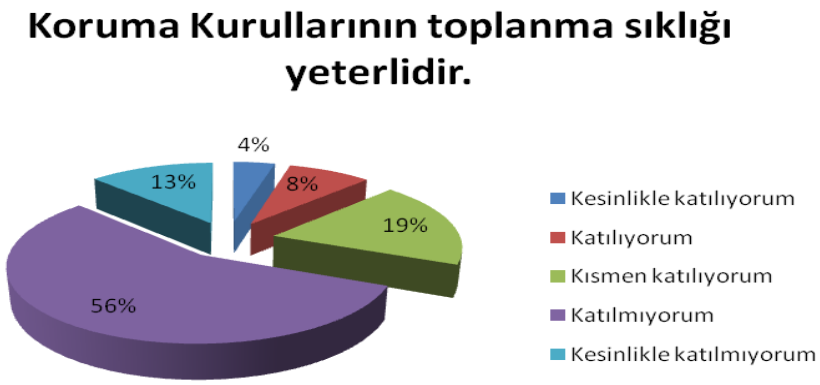
Şekil 8: Koruma Kurullarının sayısı yeterlidir.

Anketin uygulandığı katılımcıların bir kısmı Koruma Kurullarının sayısını yeterli bulurken bir kısmı yetersiz bulmuştur. İlk bakışta bu sonucun çelişkili bir sonuç olduğu düşünülsede durum öyle değildir. Koruma Kurulları 34 adet olmakla birlikte Türkiye'nin çeşitli illerinde hizmet vermektedir. Bazı illerimizde Koruma Kurulları taleplere gecikme yaşanmadan cevap verebilmekte iken İstanbul gibi bir çok tarihi eseri bünyesinde bulunduran ilde talebin fazlalığından dolayı geç cevap verilebilmektedir.Taleplere geç cevap verilen illerimizde Koruma Kurullarının sayısının artırılması, Kurullarda bekleyen projelerin daha hızlı onay sürecine girmesi açısından faydalı olacaktır.

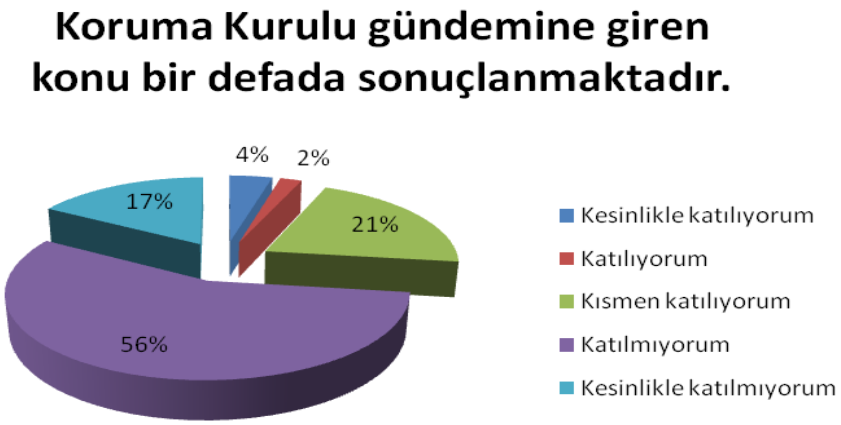
Şekil 9: Koruma Kurullarının sayısının artması kurullarda yaşanan yoğunluğa çözüm olabilir

Koruma Kurullarının sayısının artması ankete katılan bireylerin çoğunluğu tarafından kurullarda yaşanan yoğunluğa çözüm olarak görülmektedir. Bununla birlikte katılımcıların %23'ü Koruma Kurullarının sayısının artmasının yoğunluğa çözüm olacağına inanmamaktadır. Kurullardaki hantal yapıya giderek sayıları artan diğer kurullar bir çözüm olmamaktadır. Sayıları arttıkça giderek birbirinden kopuk, zaman zaman çelişkili, bilimdışı görüşlerin ağır bastığı kurumlara dönüşen Koruma Bölge Kurullarının oluşumunun yeniden gözden geçirilmesi kaçınılmazdır.

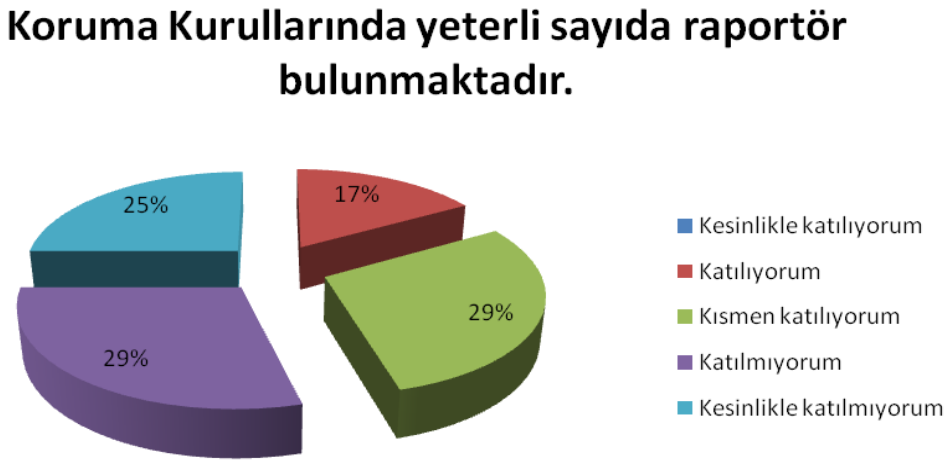
Şekil 10: Koruma Kurullarının toplanma sıklığını yeterlidir

Koruma Kurullarının sayısını yeterli bulan kesim de dahil olmak üzere büyük çoğunluk Kurulların toplanma sıklığını yetersiz bulmuşdur. Kurul üyelerinin kendi asli görevlerinin yoğunluğundan ötürü Koruma Kurulları haftada bir gün toplanabilmekte, gündemde bekleyen pek çok konu ya görüşülememekte yada üstünkörü geçiştirilmektedir.

Şekil 11: Koruma Kurulu gündemine giren konu bir defada sonuçlanmaktadır

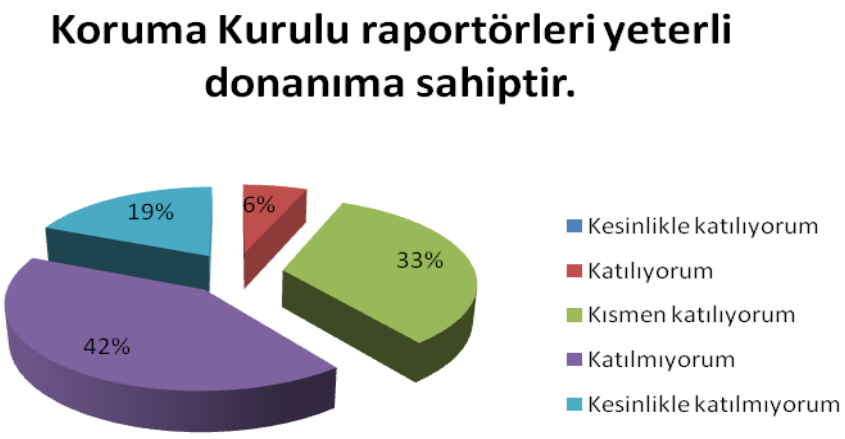
Ankete katılan bireylerin %73'ü Koruma Kurulunun gündemine giren konunun bir defada sonuçlanmadığı görüşündedir. Bu durum kurul üyelerinin işe bakış noktasından kaynaklanmaktadır. Kurulların bir görevi, ne yaparsan koru demek değil, aynı zamanda yol gösterici olmaları gereklidir ki, birçok kurul bunu yapmamaktadır. Anlaşıldığı üzere çok sayıda Koruma kurulu yerine gerçekten nitelikli, bilgili ve karar verici insanlardan oluşan az sayıdaki kurul problemleri çözme açısında daha yaralı olacaktır.

Şekil 12: Koruma Kurullarında yeterli sayıda raportör bulunmaktadır

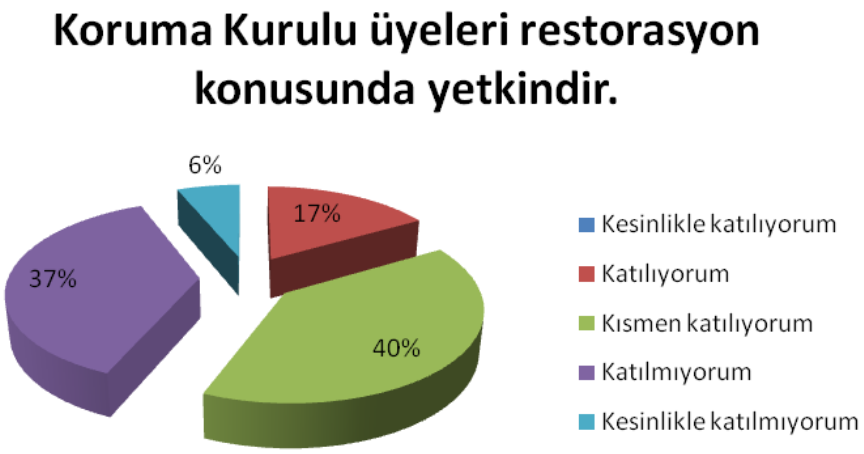
Şekil 13: Koruma Kurulu raportörleri görevli oldukları konu hakkında yeteri kadar çalışma yapamamaktadır

Şekil 14: Koruma Kurulu raportörleri yeterli donanıma sahiptir

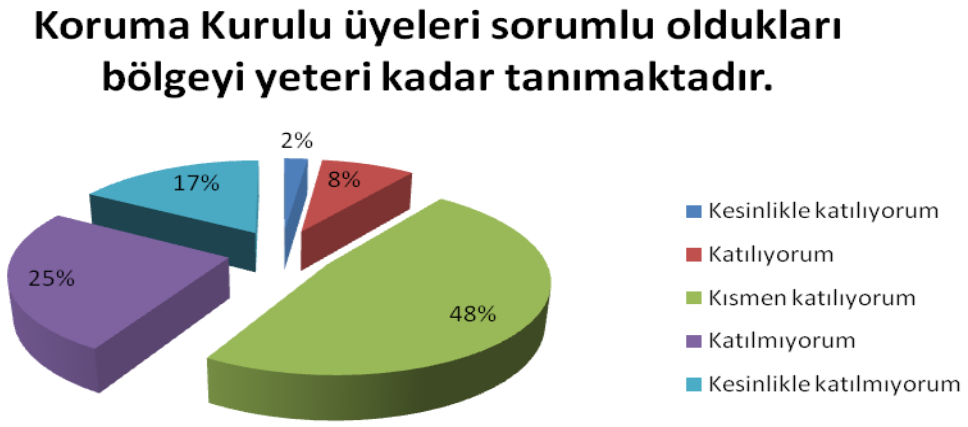
Katılımcıların şekil 13 den de görüleceği üzere tamamına yakını Koruma Kurullarında yeterli sayıda raportörün bulunmadığını belirtmiştir. Bu durum beraberinde bazı sorunlar doğurmaktadır. Raportörlerin iş yükünün fazlalığı ve mevcut raportör sayısının yetersiz oluşu, raportörlerin kurula gelen projelerin üzerinde gerektiği kadar çalışamamasına neden olmaktadır. Üzerinde yeteri kadar çalışılmayan konuların kurul gündeminde konuşulması ve kararlar alınmasının ne kadar sağlıklı olduğu düşündürücüdür.

Mevcut raportör sayısının yetrsiz oluşunun yanısıra bu raportörlerin yeterli donanıma da sahip olmadığı anket katılımcılarının yarısından fazlası tarafından doğrulanmaktadır.

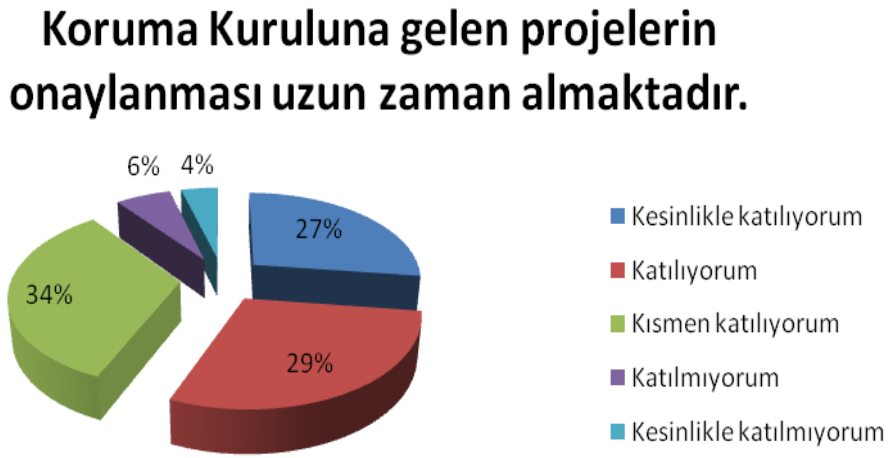
Şekil 15: Koruma Kurulu üyeleri restorasyon konusunda yetkindir

Koruma Kurulu üyeleri Arkeoloji, sanat tarihi, hukuk, mimari ve şehir plancılığı konularında uzmanlaşmış kişilerden oluşmaktadır. Katılımcıların %57'si koruma kurulu üyelerinin konularında yetkin, % 43 ü konularında yetkin olmadığı görüşündedir. Bilhassa katılımcıların üzerinde durduğu mesele doğu bölgelerinde, konularında yetkin personelin yeterli sayıda olmamasıdır.

Şekil 16: Koruma Kurulu üyeleri sorumlu oldukları bölgeyi yeteri kadar tanımaktadır

Bir başka sorun ülke geneline yayılarak görev yapan Koruma Bölge Kurulları üyelerinin çoğunlukla büyük kentlerden kurul görevlerine gidip gelmeleridir. Bu durum üyelerin görev süreleri boyunca yapılan toplantıların sıklığını etkilemekte ve bölgeyi tanıma sorunu yaratabilmektedir. Ankete katılan bireylerin %42'si Kurul üyelerinin sorumlu oldukları bölgeyi yeteri kadar tanımadığını belirtmiştir.

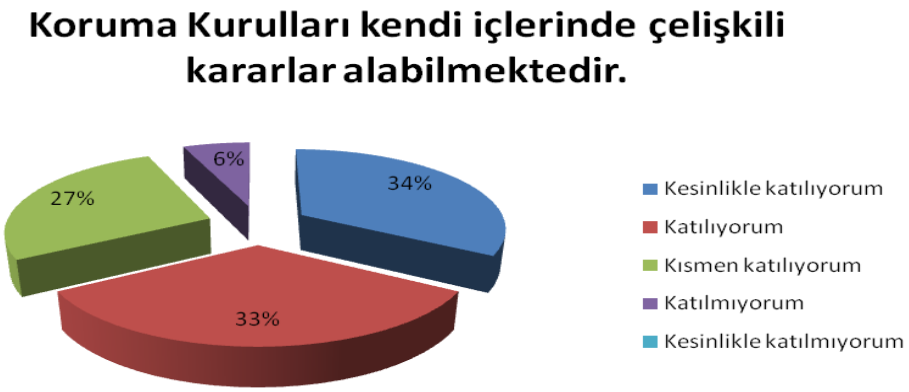
Şekil 17: Koruma Kuruluna gelen projelerin onaylanması uzun zaman almaktadır

Koruma Kurullarına gelen projelerin onaylanması sürecinin uzun zaman aldığı, katılımcıların neredeyse tamamı tarafından verilen cevaplardan açıkça görülmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, Şekil-1 de görüleceği üzere Koruma Kurullarının sayısını yeterli bulanların dahi projelerin onaylanma sürecini uzun bulmasıdır. Bu tespitlerden hareketle, Koruma Kurllarının bu konuyu dikkate almaları ve daha etkin süreçlerle çalışmaları gerekmektedir.

Şekil 18: Koruma Kurulu kararları bazen politik çıkarlar doğrultusunda alınmaktadır

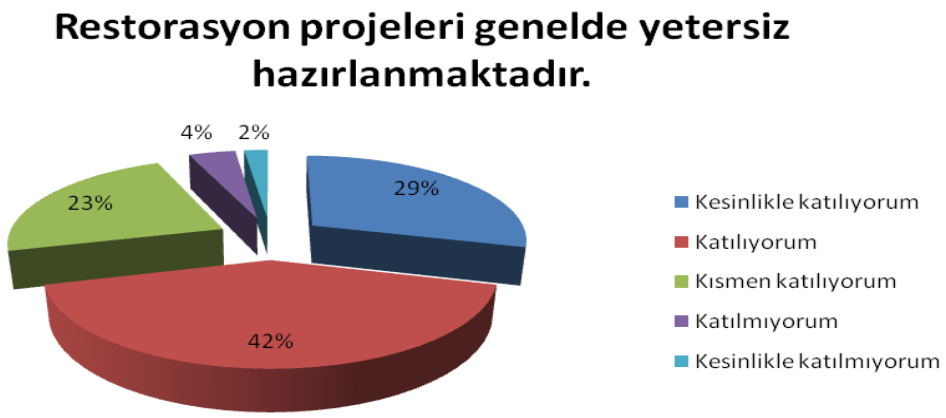
Katılımcıların nerdeyse tamamı Koruma Kurullarında alınan kararların politik çıkarlar doğrultusunda olduğunu belirtmiştir. Koruma kurullarının her ne kadar uzmanlardan oluşması öngörülmüş olsa da, Koruma Kurulu üylerinin atanmaları ve görevden alınmaları bir politikacının dudakları arasında olmasından dolayı kurulların aldığı kararların özerkliğinin tartışılması kaçınılmazdır. Koruma olgusunun bürokrasi dışına taşınması gereklidir ve bu husus ivedilikle çözüme kavuşturulmalıdır.

Şekil 19: Koruma Kurulları kendi içlerinde çelişkili kararlar alabilmektedir

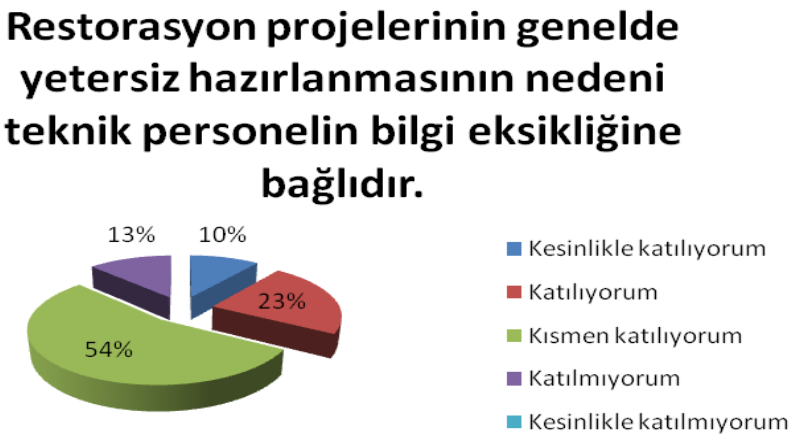
Koruma Kurulları aldığı kararlar arasında bazen uyuşmazlıklar yaşanabilmektedir. Benzer bir konuya bir Koruma Kurulu onay verirken diğer bir Koruma Kurulu aksi yönde karar verebilmektedir. Anket katılımcıları da %94 oranında verdiği cevaplarda Koruma Kurullarının çelişkili karar aldıklarını düşünmektedirler.

6.3 Restorasyon Öncesi Yetersiz Hazırlanan Projelerden Kaynaklanan Sorunlar

Şekil 20: Restorasyon projeleri genelde yetersiz hazırlanmaktadır

Anketin uygulandığı örneklem grubunun %94'ü restorasyon öncesi, projelerin yetersiz hazırlandığı konusunda görüş bildirmiştir. Bazen yetersizlik firmaların veya personelin yetersizliği değil, proje sürecinde yeterli araştırma koşullarının mevzuat gereği oluşturulamamasından kaynaklanmaktadır. Örneğin iskele kurulup, raspa yapılmadan yeterli veri elde etmek mümkün değildir. Bu durumda araştırmalar, yapının görülebilen, ulaşılabilen yerleri ile belgelerden elde edilen verilerin ötesine geçememektedir.

Şekil 21: Restorasyon projelerinin genelde yetersiz hazırlanmasının nedeni teknik personelin bilgi eksikliğine bağlıdır

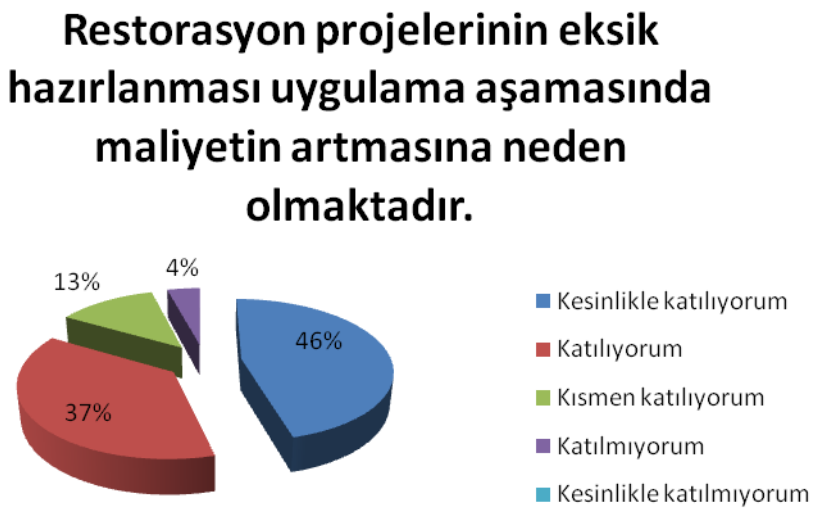
Bazen ise projelerdeki yetersizlik teknik personel hatasından kaynaklanmaktadır. Katılımcıların %87'si restorasyon projelerinin eksik hazırlanmasının nedenini teknik personelin bilgi eksikliğine bağlamıştır. Proje müellifleri projelerinin kurullardan bir çok kez döndüğünden şikâyet etmektedir. Bunun yanında doğru projelerin kuruldan geçtiğini unutmamak gerekir. Mevzuat iyi incelenmeli, profesyonel müelliflerle çalışılmalı, projelerin, kurullarda problemsiz değerlendirilmesi açısından iş ehil müelliflere verilmelidir.

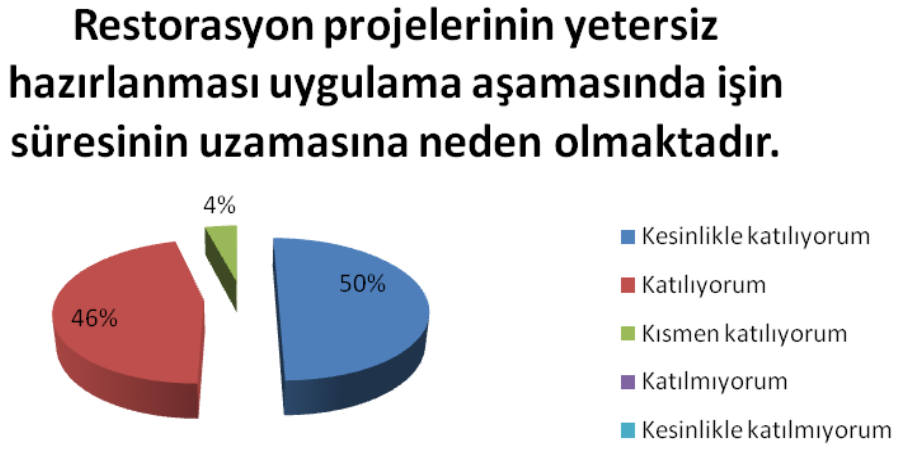
Şekil 22: Restorasyon projelerinin genelde yetersiz hazırlanmasının nedeni işin müteahhit tarafından düşük bedel ile alınmasına bağlıdır.

Ankete katılan bireylerin %71'i projelerin yetersiz hazırlanmasının nedeni işin yüklenici tarafından düşük bedel ile alınmasına bağlamıştır. Restorasyon projeleri

çizimi esnasında öngörülmeyen müdahaleler, maliyetlerde gerçekten çok yüksek artışlara yol açmaktadır. İşi alabilmek için düşük teklif veren yüklenici, ihtiyaç duyulan analizleri yapmaktan kaçınmakta, bu durum da projelerin yetersiz hazırlanmasına neden olmaktadır.

Şekil 23: Restorasyon projelerinin yetersiz hazırlanması uygulama aşamasında maliyetin artmasına neden olmaktadır

Şekil 24: Restorasyon projelerinin yetersiz hazırlanması uygulama aşamasında işin süresinin uzamasına neden olmaktadır

Ankete katılan örneklem grubunun %96'sı restorasyon projelerinin yetersiz hazırlanmasının uygulama aşamasında hem maliyetin artmasına hem de restorasyon süresinin uzamasına neden olacağı görüşündendir. Yetersiz hazırlanan restorasyon projelerinden dolayı eserlerin onarımı esnasında öngörülmeyen müdahaleler ortaya

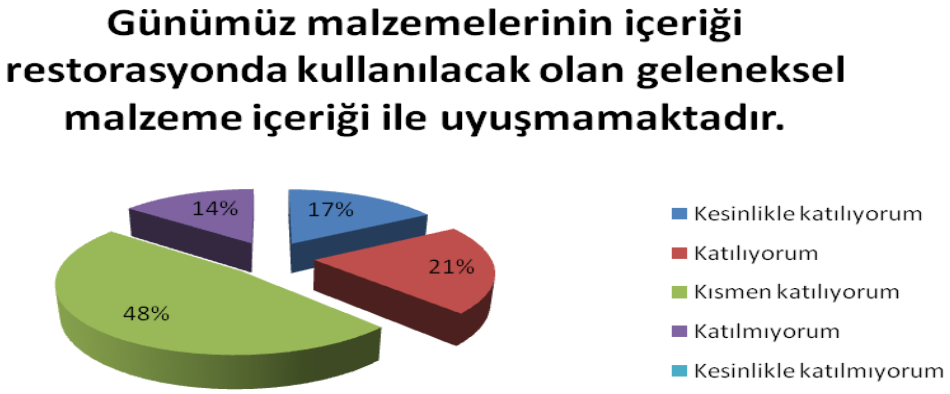
çıkmaktadır. Bu durumda tasfiye sürecine gidilmekte ve tasfiye süreci ve yeni bir ihale süreci ise uzun bir zaman almaktadır. Bu konuda da yeni durumlara göre idarelerin pozisyon alması açısından, ihale mevzuatında çalışmalar yapılması ve kolaylık sağlanması gerekmektedir.

6.4 Eski Eser Restorasyonunda Kullanılan Malzemelerin Temininden Kaynaklanan Sorunlar

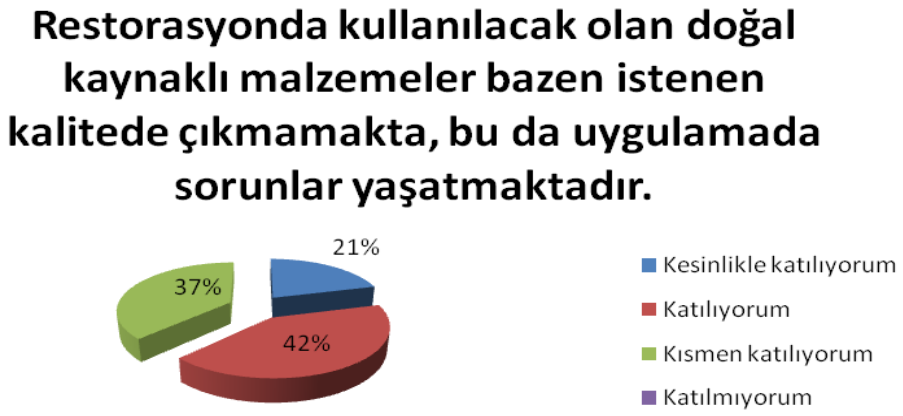
Şekil 25: Restorasyon sırasında kullanılan malzemelerin temininde zorluk çekilmektedir

Anketin uygulandığı örneklem grubunun %71'i restorasyon sırasında kullanılan mazlemelerin temininde zorluk çekildiğini belirtmektedir. Bazı kaynaklarının üretim tesislerinin sınırlı sayıda olması, bundan dolayı talep yoğunluğunun oluşması, bu tesislerin özel ölçülerde üretim adedinin gerekli olan malzemeden fazla olmasından dolayı malzeme temininde zorluklar çekilmektedir.

Şekil 26: Günümüz malzemelerinin içeriği restorasyonda kullanılacak olan geleneksel malzeme içeriği ile uyuşmamaktadır

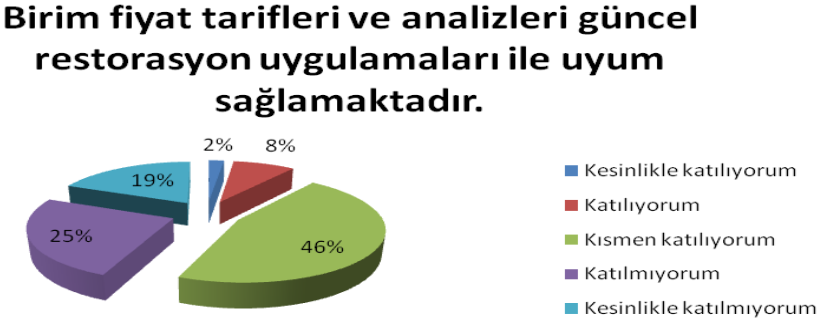
Restorasyon kullanılan malzemeler bazen geleneksel malzeme içeriği ile uyuşmamaktadır. Anket katılımıcılarının %86'sı da malzeme içeriğinin uyuşmadığını belirtmektedir. Bu durum en çok taş tuğla örneğinde karşımıza çıkmaktadır. Firmalar istenen boyutta ve içerikte taş tuğla üretmekten kaçınmakta, üretse de çok yüksek adetlerde üretmektedirler. Bu durumda yüklenici zor durumda kalmaktadır.

Şekil 27: Restorasyonda kullanılacak olan doğal kaynaklı malzemeler bazen istenen kalitede çıkmamakta, bu da uygulamada sorunlar yaşatmaktadır

Malzeme temininde yaşanan bir başka sorun ise doğal kaynaklı malzemelerin bazen istenen kalitede çıkmamasıdır. Ankete katılan bireylerin tamamı bu durumun uygulama aşamasında sorunlara neden olduğunu belirtmiştir. Malzeme şantiyeye indirildiğinde ve çıkan malzeme kontrollükçe onaylanmadığında yüklenici-İdare arasında sorun yaşanmaktadır. Bu durum uygulama aşamasının gecikmelere ve maliyetlerin artmasına neden olmaktadır.

6.5 Eski Eser Birim Fiyatlardaki Yetersizliklerden Kaynaklanan Sorunlar

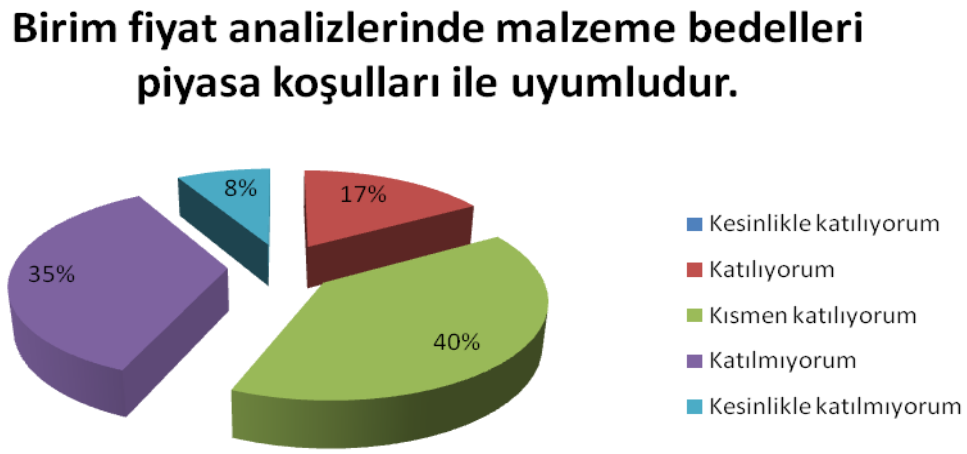

Şekil 28: Birim fiyat tarifleri ve analizleri güncel restorasyon uygulamaları ile uyum sağlamaktadır

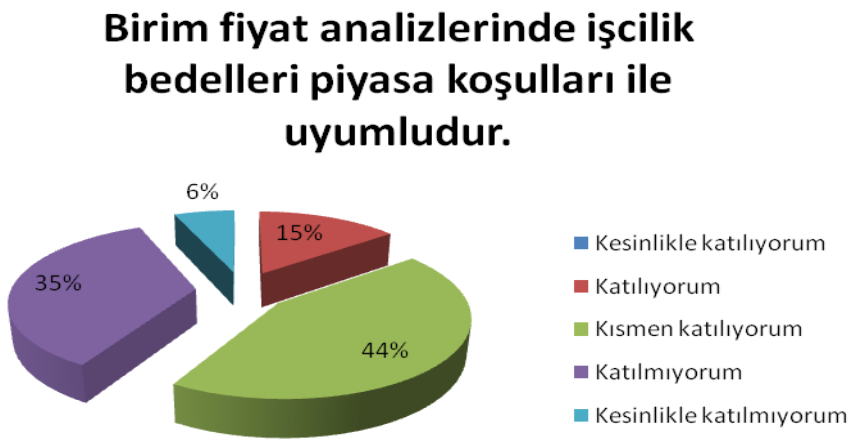

Şekil 29: Birim fiyat tariflerinde ve analizlerinde doğru ve güncel malzeme kullanılmaktadır

Ankete katılan bireylerin %44'ü birim fiyat tarifleri ve analizlerinin güncel restorasyon uygulamaları ile uyum sağlamadığını belirtmektedir. Ayrıca katılımcıların %38'i birim fiyat tariflerinde ve analizlerinde doğru ve güncel malzeme kullanılmadığını düşünmektedir Her eski eser restorasyonunda, birinci kural, çimentolu bütün imalatların eser bünyesinden uzaklaştırılma-sıdır. Fakat birim fiyatlarda yer alan bazı pozlarda hâlâ çimento ile ilgili imalatlar yer almaktadır. Birim fiyat tariflerinin ve analizlerinin dünyadaki çağdaş restorasyon uygulamalarına yönelik olarak güncellenmesi, ve bu bağlamda imalat kriterlerinin yükseltilmesi gerekmektedir.

Şekil 30: Birim fiyat analizlerinde malzeme bedelleri piyasa koşulları ile uyumludur

Şekil 31: Birim fiyat analizlerinde işcilik bedelleri piyasa koşulları ile uyumludur

Anketin uygulandığı örneklem grubunun %43'ü birim fiyat analizlerinde malzeme bedellerinin piyasa koşulları ile uyumlu olmadığını, %41'i ise birim fiyat analizlerinde işcilik bedellerinin piyasa koşulları ile uyumlu olmadığını belirtmiştir.

Anketin uygulandığı bireyin verdiği bir örnekte;

Vakıflar Genel Müdürlüğü pozlarından V.1993'te tezyini çıtalı çok müzeyyen klasik ahşap tavan veya göbek yapılması tarif edilmektedir. Pozunun birim metrekare maliyeti 2011 yılı fiyatı 287,78 TL'dir. İmalatın yapım aşamaları şu şekildedir;

Şekil 32: Tezyini çıtalı çok müzeyyen klasik ahşap tavan veya göbek yapılması imalat aşamaları

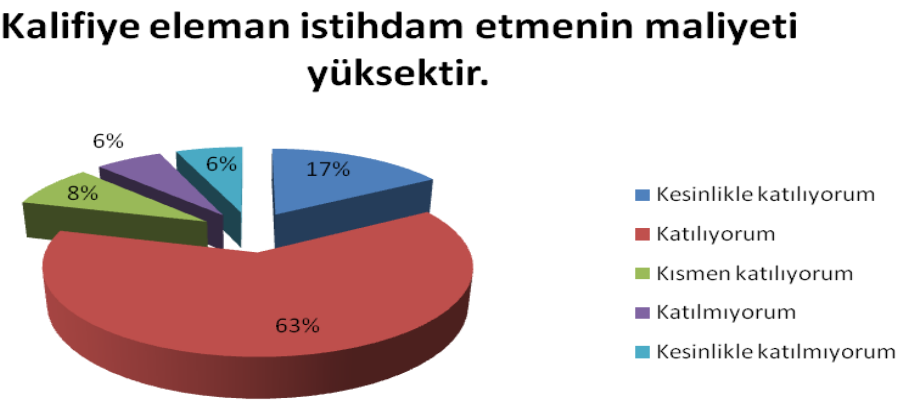
Şekil 33 devam: Tezyini çıtalı çok müzeyyen klasik ahşap tavan veya göbek yapılması imalat aşamaları

Bu imalatın m2'sini 287,78 TL'ye yapan yüklenicinin bundan daha fazlasını hakettiği çok açık şekilde gözükmekte olup biran önce birim fiyat analizlerinde malzeme ve işçilik bedellerinin piyasa koşullarına göre güncellenmesi gerekmektedir.

6.6 Restorasyon Uygulamalarında Çalışan Kalifiye Eleman Eksikliğinden Kaynaklanan Sorunlar

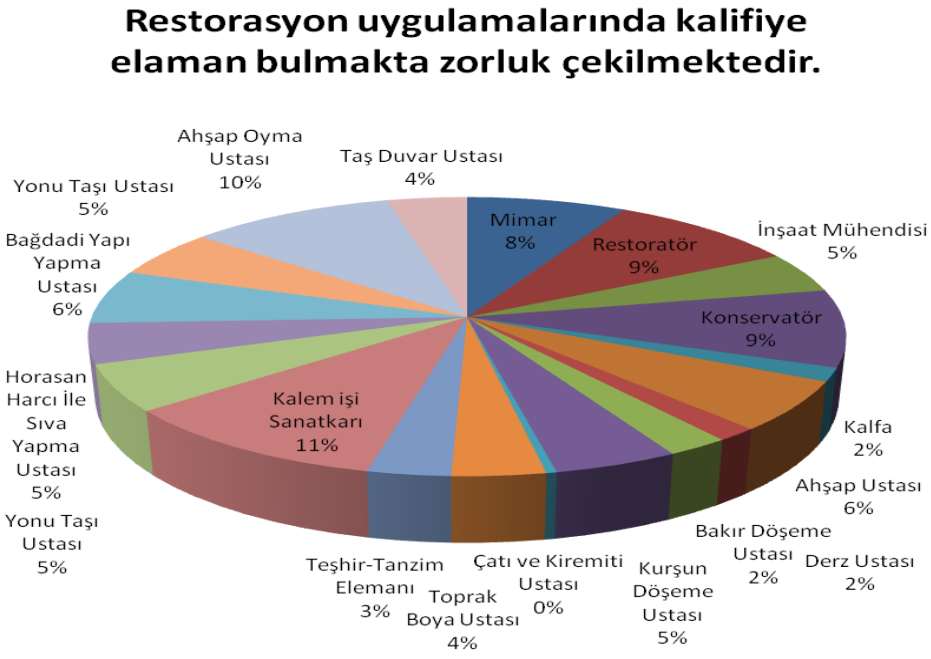

Şekil 34: Restorasyon uygulamalarında kalifiye eleman bulmakta zorluk çekilmektedir

Şekil 35: Kalifiye eleman istihdam etmenin maliyeti yüksektir

Ankete katılan bireylerin %98'i restorasyon uygulamalarında kalifiye eleman bulunmakta zorluk çekildiği belirtmiştir. Restorasyon uygulamaları uzmanlık gerektirdiğinden konularına hakim ve deneyimli personele ihtiyaç duyulmaktadır. Gerek proje çalışmalarında gerekse sahada, uygulamayı denetleyecek, işi üretecek konusunda uzman yetişmiş eleman sayısında eksikler bulunmaktadır. Diğer yandan konusunda hakim elamanları istihdam etmekte maliyetli olabilmektedir. Anket katılımcılarının %88'i kalifiye elaman istihdam etmenin maliyetinin yüksek olduğunu görüşündedir.

Şekil 36: Restorasyon uygulamalarında bulmakta zorluk çekilen kalifiye elemanlar

Şekil-34 de Restorasyon uygulamalarında bulunmakta zorluk çekilen kalifiye elemanlar grafikleştirilerek gösterilmiştir.

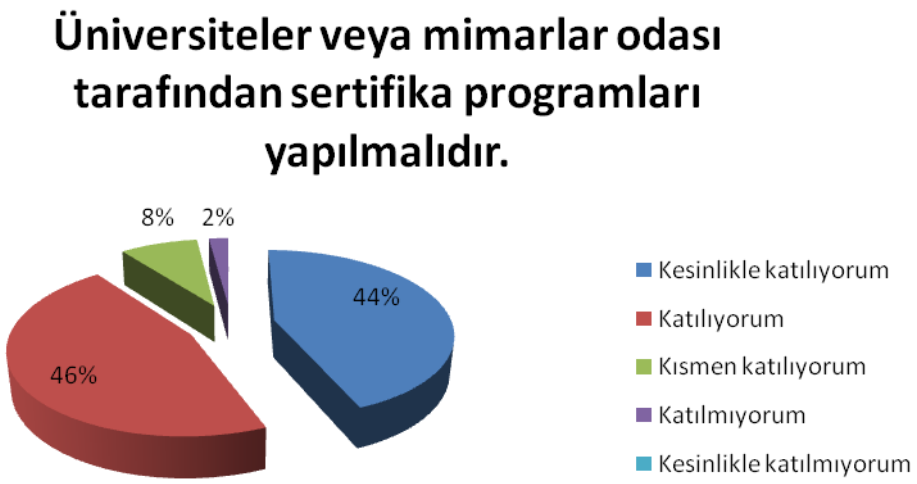

Şekil 37: Restorasyon firmaların bünyesinde kalifiye eleman bulundurma zorunluluğu getirilmelidir

Anket uygulanan örneklem grubunun tamamı restorasyon firmalarının bünyesinde kalifiye eleman bulundurma zorunluluğunun olması konusunda hemfikirdir. Konusunda uzman olmayan kişilerle çalışmak nitelikli iş üretiminde sıkıntılara yol açmaktadır. Yüklenici firmaların bünyesinde, ulusal, yada uluslar arası anlamda bağlayıcı sertifika ve deneyimlerle donatılmış, kalifiye nitelik arz eden personel barındırma zorunluluğu olmalıdır. Eski eser restorasyonunun işin ehliyle yapılması restorasyon konusunda en kritik noktalardan biridir.

Şekil 38: Restorasyon denetimiyle yükümlü kamu kurumlarında uluslararası normlara uygun periyodik olarak kurum içi eğitim verilmesi gereklidir

Şekil 39: Üniversiteler veya mimarlar odası tarafından sertifika programları yapılmalıdır

Restorasyon denetimiyle yükümlü kamu kurumları kurum içinde eğitim vererek, hem kontrollük teşkilatı olarak daha eğitimli olacak hemde tespitlerini bilimsel verilere dayandırarak daha sağlam ve güvenilir kararlar almasını sağlayacaktır. Ankete katılan bireylerin tamamı restorasyon denetimiyle yükümlü kurumlarda periyodik eğitimlerin verilmesi gerektiği görüşündedir. Ayrıca anketin uygulandığı örneklem grubunun %98'i üniveristeler veya mimarlar odası tarafından restorasyon konusunda sertifika programlarının yapılması gerektiği düşüncesindedir.

Şekil 40: Üniversiteler bünyesinde restorasyon ile ilgili kurulan kürsülerin sayısı ve bölümlere alınacak öğrencilerin sayısı artırılmalıdır

Ankete katılan bireylerin %92'si üniversiteler bünyesinde, alanında uzman ve kalifiye elemanın çok önem arz ettiği restorasyon ile ilgili kurulan kürsülerin sayısı

ve bölümlere alınacak öğrenci sayısının artırılması görüşündedir. Türkiye'de sadece 7 tane üniversitemizde restorasyon konusunda yüksek lisans verilmekte olup ve mimarlık eğitimi içinde de bir çok üniversitede restorasyon dersi seçmeli ders olarak verilmektedir. Restorasyon meslek yüksek okullarında eğitim alan öğrencilerin usta ile mimar arasında ara eleman olmaları ve ona göre eğitilmeleri gerekmektedir.

6.7 Kurumlar Arası Koordinasyondan Kaynaklanan Sorunlar

Şekil 41: Yüklenici, kontrollük teşkilatı ve akademik çevreler arasında verimli bir işbirliğinin olması gereklidir

Malzeme, teknik işçilik ve veri tabanı oluşturmaya yönelik olarak, müteahhit, denetim ve akademik ortamlar arasında verimli bir işbirliğinin olması, yetki ve sorumlulukların adil bir şekilde dağılımı sağlanmalıdır. Böylelikle taraflar arasında yaşanan çatışmalar bertaraf edilebilecektir. Anket katılımcılarının tamamı böyle bir işbirliğinin olması gerektiği kanaatindedir.

Şekil 42: Kurullar arasında iletişimin sağlanması ile her kuruldan benzer konular hakkında farklı kararlar çıkmasının önüne geçilebilir

Kurullarda benzer konular hakkında alınan kararlar arasında bazen çelişkili durumlar meydana gelebilmektedir. Ankete katılan bireylerin %98'i koruma kurulları arasında iletişimin sağlanması ile her kuruldan benzer konular hakkında farklı kararlar çıkmasının önüne geçileceği düşüncesindedir.

6.8 Restorasyon Öncesinde Kamulaştırma Sürecinde Yaşanan Sorunlar

Şekil 43: Restorasyon öncesinde yaşanan kamulaştırma sorunu mali kaynakların yetersizliğinden kaynaklanmaktadır

Şekil 44: Restorasyon öncesinde yaşanan kamulaştırma sorunu adli ve idari yargı mekanizmasından kaynaklanmaktadır.

Kamulaştırma işlemi, her ne kadar sağlam ve tutarlı yasal temellere sahip kılınsa da, uygulama safhasında kamu yönetimlerine, taşınmaz malı kamulaştırılan kişilere hatta tüm topluma yönelik zararlara sebebiyet verebilmektedir. Uygulamada kamulaştırma, söz konusu kesimler arasında çeşitli anlaşmazlıklara, sıkıntılara ve bunalımlara yol açmaktadır. Restorasyon öncesi yaşanan kamulaştırma sorununu katılımcıların %87'si mali kaynakların yetersizliğine, %81'i ise adli ve idari yargı mekanizmasına bağlamıştır.

Şekil 45: İdarelerde kamulaştırma işleminin yürütülmesini sağlayacak yetişmiş personel ve teknik altyapı eksikliği vardır

Kamulaştırma işleminin yürütülmesini sağlayacak yetişmiş personel ve teknik altyapıdan yoksunluk durumu da, uygulamada kamu yönetimlerinin karsı karsıya

oldukları sorunlardır. Kamulaştırma işlemlerinin kesintiye uğramasına neden olan bu durumun çözülmesi yönetimlerin fiziki ve beşeri kapasitelerinin artırılması ve konuyla ilgili mesleki eğitim faaliyetlerinin yapılması ile mümkün olacaktır. Ankete katılan bireylerin %88'i idarelerde kamulaştırma işleminin yürütülmesini sağlayacak yetişmiş personel ve teknik altyapı eksikliğinin bulunduğu görüşündendir.

6.9 Anket Verilerinin Değerlendirilmesi

Literatür ve saha araştırmaları sonucunda elde edilen veriler ışığında restorasyon sürecinde yaşanan sorunlar, ihale usulü seçiminden kaynaklanan, koruma yüksek kurullarının yapısından kaynaklanan, restorasyon öncesi yetersiz hazırlanan projelerden kaynaklanan, eski eser restorasyonunda kullanılan malzemelerin temininden kaynaklanan, eski eser birim fiyatlardaki yetersizliklerden kaynaklanan, restorasyon uygulamalarında çalışan kalifiye eleman eksikliğinden kaynaklanan, kurumlar arası koordinasyondan kaynaklanan ve restorasyon öncesinde kamulaştırma sürecinden kaynaklanan sorunlar olmak üzere sınıflandırılarak sekiz başlık altında toplanmıştır. Restorasyon sürecine ilişkin sorunlar hakkında, restorasyon konusunda uzman kişilerin görüşleri anket yoluyla tespit edilmiştir.

Restorasyon sürecinin ilk aşaması olan ihale sürecinde yükleniciler idare tarafından yapılan ihale hazırlıklarının yetersizliğinden şikayetçi olmaktadır. İhale suslünün seçimi ise ayrı bir sorun teşkil etmektedir. Açık ihale usulünde karşılaşılan en önemli problem, bir şekilde iş bitirmeyi elde eden firmaların ihalelere girmesi ve çok aşırı kırılımlarla işi almalarıdır. Bu durum işin normal şartlarda ve kalitede tamamlanması konusunda sıkıntılara, kimi zaman işin tasfiye esilmesine neden olmaktadır. Diğer ihale usulü olan davetiye usulü ile yapılan işlerde ise idareler çeşitli suçlamalarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu ihale türünde ihaleye katılanların kendi aralarında yarışarak ihaleyi kazandığı göz ardı edilmemelidir. Dahası işi alan yüklenicinin iş deneyimi göz önünde bulundurulduğunda işin daha sağlıklı yürütüleceği aşikardır.

Restorasyon sürecinde yaşanan diğer bir sorun Koruma kurulları ile alakalıdır. Koruma kurullarının sayıca yeterliliği bölgeden bölgeye değişmektedir. Katılımcılar koruma kurullarının sayısının yetersiz olduğu bölgelerde bu sayının artmasının sorunlara çözüm olacağına inanmamaktadır. Koruma kurullarının sayısının artmasında öte, verimli şekilde çalışmaları önemlidir. Sayıları arttıkça giderek

birbirinden kopuk, zaman zaman çelişkili, bilimdışı görüşlerin ağır bastığı kurumlara dönüşen koruma kurullarının oluşumunun yeniden gözden geçirilmesi gerekmetedir. Haftada bir kez toplanan koruma kurullarının gündemine giren konuların defada sonuca bağlanamaması sorunların birikmesine neden olmaktadır. Diğer yandan koruma kurullarında çalışan personelin konularında yeteri kadar yetkin olmadıkları, bulundukları bölgeyi yeteri kadar tanımadıkları görülmektedir. Ayrıca, bazen koruma kurulları kararları politik çıkarlar doğrultusunda alınmakta bu da çelişkişli durumlar yaratmaktadır. Bundan dolayı koruma olgusunun bürokrasi dışına taşınması gereklidir ve bu husus ivedilikle çözüme kavuşturulmalıdır.

Diğer bir husus ise restorasyon öncesi yetersiz hazırlanan projelerden kaynaklanan sorunlardır. Proje müellifleri projelerinin kurullardan bir çok kez döndüğünden şikâyet etmektedir. Bunun yanında doğru projelerin kuruldan geçtiğini unutmamak gerekir. Mevzuat iyi incelenmeli, profesyonel müelliflerle çalışılmalı, projelerin, kurullarda problemsiz değerlendirilmesi açısından iş ehil müelliflere verilmelidir. Bu yetersizlik her zaman firmaların veya personelin yetersizliğinden değil, bazende proje sürecinde yeterli araştırma koşullarının mevzuat gereği oluşturulamamasından kaynaklanmaktadır. Restorasyon projelerinin yetersiz hazırlanmasının uygulama aşamasında hem maliyetin artmasına hem de restorasyon süresinin uzamasına neden olmaktadır. Yetersiz hazırlanan restorasyon projelerinden dolayı eserlerin onarımı esnasında öngörülmeyen müdahaleler ortaya çıkmaktadır. Bu durumda tasfiye sürecine gidilmekte ve tasfiye süreci ve yeni bir ihale süreci ise uzun bir zaman almaktadır.

Eski eser restorasyonunda kullanılan malzemelerin temininden zorluklar çekilmektedir. Restorasyonda kullanılan bazı kaynkaların üretim tesislerinin az sayıda olması, kaynaklara olan talebin fazlalığı teminde güçlüklere neden olmaktadır. Diğer yandan geleneksel malzeme ile günümüz malzemesinin içeriğinin uyuşmaması ayrı bir soruna neden olmaktadır. Ayrıca restorasyon esnasında kullanılan doğal kaynaklı malzemelerin bazen istenen kalitede çıkmaması, yüklenici-idare arasında uygulama aşamasında sorunlar yaşanmasına neden olmatadır. Bu durum uygulama aşamasının gecikmelere ve maliyetlerin artmasına neden olmaktadır.

Eski eser birim fiyatlarındaki yetersizlikler restorasyon sürecini olumsuz etkileyen diğer bir sorundur. Birim fiyat tarifleri ve analizleri restorasyon uygulamaları ile

uyum sağlamayabilmektedir. Bazı birim fiyat analizlerinde malzeme ve işcilik bedellerinin piyasa koşulları ile uyumlu olmadığı görülmektedir. Birim fiyat tariflerinin ve analizlerinin dünyadaki çağdaş restorasyon uygulamalarına yönelik olarak güncellenmesi ve bu bağlamda imalat kriterlerinin yükseltilmesi gerekmektedir.

Eğitimin önemi tartışmasız kabul edilen bir gerçektir. Restorasyon konusunda görev yapacak kişilerin teorik ve pratik eğitimden geçmeleri verdikleri hizmetin kalitesini artırmaktadır. Restorasyon uygulamalarında çalışacak kalifiye eleman eksikliği yaşanırken mevcut teknik elemanlarında hizmet içi eğitim ihtiyaçları mevcuttur. Konusunda uzman olmayan kişilerle çalışmak nitelikli iş üretiminde sıkıntılara yol açmaktadır. Diğer yandan konusunda hakim elamanları istihdam etmenin maliyetide yüksek olmaktadır.

Restorasyon denetimiyle yükümlü kamu kurumları kurum içinde eğitim vererek, hem kontrollük teşkilatı olarak daha eğitimli olacak hemde tespitlerini bilimsel verilere dayandırarak daha sağlam ve güvenilir kararlar almasını sağlayacaktır. Ayrıca üniveristeler ve mimarlar odası tarafından restorasyon konusunda sertifika programlarının yapılması gerekmektedir. Alanında uzman ve kalifiye elemanın çok önem arz ettiği restorasyon ile ilgili kurulan kürsülerin sayısı ve bölümlere alınacak öğrenci sayısı artırılmalıdır. Restorasyon meslek yüksek okullarında eğitim alan öğrencilerin usta ile mimar arasında ara eleman olmaları ve ona göre eğitilmeleri gerekmektedir.

Restorasyon sürecinde yaşanan sorunlardan biriside kurumlar arası koordinasyon eksikliğidir. Malzeme, teknik işçilik ve veri tabanı oluşturmaya yönelik olarak, yüklenici, denetim ve akademik ortamlar arasında verimli bir işbirliğinin olması, yetki ve sorumlulukların adil bir şekilde dağılımı sağlanmalıdır. Böylelikler taraflar arasında yaşanan çatışmalar bertaraf edilebilecektir.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Her kültür varlığı zaman içerisinde tahrip olmaya mahkûmdur. Bilinçsiz kullanım, art niyetli kullanım ve doğal şartlar sonucunda, her tarihi eser bozulmaya yüz tutmakta ve olumsuzlukların ağırlaşması ile de ortadan kaybolmaya kadar giden bir yolculuğa çıkmaktadır.

Geçmişten günümüze değin süre gelen tarihin yaşatılması için, onun belgesi niteliğinde olan ve tarihe tanıklık eden eserlerin onarımı ve korunması gerekmektedir. Ancak eserlerin restorasyonu sürecinde karşılaşılan bir takım sorunlar mevcuttur.

Araştırmalar sonucunda restorasyon ihale sürecinden uygulama aşamasına kadar bir çok sorunun varlığı görülmüştür. *"*Restorasyon Sürecinin Proje, İhale Ve Uygulama Aşamalarında Karşılaşılan Sorunlar*"* başlıklı tez çalışması kapsamında restorasyon sürecinde yaşanan sorunlar ele alınmıştır. Çalışmada sorunların daha net algınabilmesi adına restorasyon süreç haritası çıkarılmıştır. Liteartür ve saha araştırmaları yapılarak elde edilen veriler ışığında anket çalışması yapılmıştır. Anket çalışmasının verileri değerlendirilerek sorunlara çözüm üretilmeye çalışılmıştır.

Restorasyon sürecinde yaşanan sorunlar eserin restorasyon kararının verilmesi ile başlamaktadır. Çalışma kapsamında elde edilen veriler ışığında restorasyon sürecinde yaşanan sorunlar ihale usulü seçiminden kaynaklanan, koruma yüksek kurullarının yapısından kaynaklanan, restorasyon öncesi yetersiz hazırlanan projelerden kaynaklanan, eski eser restorasyonunda kullanılan malzemelerin temininden kaynaklanan, eski eser birim fiyatlardaki yetersizliklerden kaynaklanan, restorasyon uygulamalarında çalışan kalifiye eleman eksikliğinden kaynaklanan, kurumlar arası koordinasyondan kaynaklanan ve restorasyon öncesinde kamulaştırma sürecinde yaşanan sorunlar olarak sınıflandırılmıştır.

Restorasyon sürecinde karşılaşılabilecek sorunların en aza indirgenmesi için;

- Restorasyon ihalesine çıkmadan önce ihale dökümanlarının tam ve doğru şekilde hazırlanması ve doğru ihale usulünün seçilmesi gerektiği,

- Restorasyon projelerinin hazırlanması aşamasında daha detaylı çalışma yapılması, profesyonel müelliflerle çalışılması ve yeterli araştırma koşullarının oluşması için mevzuatta değişiklikler yapılması gerektiği,

- Koruma kurullarının sayılarının, toplanma sıklıklarının ve verimliliklerin arttırılması, koruma kurullarında görevli personelin sayısının ve restorasyon konusunda yeterli bilgi düzeyine ulaşmaları sağlanması, koruma olgusunun bürokrasi dışına taşınması gerektiği,

- Restorasyon uygulama projelerinde kullanılan geleneksel malzemelerin temininde sıkıntı yaşanmaması için özel sektörün ihtiyaç duyulan malzemelerin üretimine özendirilmesi gerektiği,

- Birim fiyat tarifleri ve analizlerinde yer alan güncel işçilik ve malzeme bedellerinin piyasa koşullarını dikkate alarak yeniden düzenlenmesi, birim fiyat tariflerinde yer alan çelişkili anlatımların gözden geçirilmesi gerektiği,

- Alanında uzman ve kalifiye elemanın çok önem arz ettiği restorasyon ile ilgili kurulan kürsülerin sayısı ve bölümlere alınacak öğrenci sayısının artırılması, üniveristeler veya mimarlar odası tarafından restorasyon konusunda sertifika programlarının yapılması, restorasyon denetimiyle yükümlü kamu kurumları kurum içinde eğitim vermeleri, yüklenici firmaların bünyesinde, ulusal, yada uluslar arası anlamda bağlayıcı sertifika ve deneyimlerle donatılmış, kalifiye nitelik arz eden personel barındırma zorunluluğu olması gerektiği,

- Restorasyon sürecinde malzeme, teknik işçilik ve veri tabanı oluşturmaya yönelik olarak, müteahhit, denetim ve akademik ortamlar arasında verimli bir işbirliğinin olması, yetki ve sorumlulukların adil bir şekilde dağılımı sağlanması gerektiği,

- Restorasyon öncesi yaşanan kamulaştırma sorununu aşmak için yönetimlerin fiziki ve beşeri kapasitelerinin artırılması, hızlı ve etkin bir kamulaştırma

yapılması için kurumların da önünü açacak mevzuat değişikliği yapılması gerektiği sonucuna varılmıştır.

KAYNAKLAR

Atay, Ç. (2001). *Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Olgusu*. İzmir Ticaret Odası, İzmir.

Ayten, A., M., (1996). *Türkiye"de Kentsel Sit Alanlarının Temel Sorunları Sorunların Çözümüne Yönelik Politikalar*, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir Ve Bölge Planlama Bölümü Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Erder, C. (1975). *Tarihi Çevre Bilinci* (18). Odtü Mim. Fakültesi Ankara.

İstanbul Ticaret Odası. (2007) *Eski Eser Binaların Yapımında Yaşanan Bürokratik Zorluklar* Yayın No: 2007-42 İstanbul.

İstanbul Ticaret Odası. (2011) Eski Eserlerin Onarımında Karşılaşılan Zorluklar Sorunlar Ve Çözüm Önerileri Yayın No: 2011-22 İstanbul.

Keleş, R., (1998). *Türkiye'de Kent Yönetimi*, Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara.

Kuban, D., (2000). *Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu*, Yem Yayınları, İstanbul.

Kudeb (28-29 Eylül 2009). *Kâgir Yapılarda Koruma Ve Onarım Semineri*, İstanbul

Örnek, E., (1996). *Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurullarının İşleyişine Bir Örnek Olay İncelemesi: Edirne Ktvkk*, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Özden, E., Ö., (2003). *Taşınmaz Kültür Ve Tabiat Varlıklarının Korunmasında Planlama Koruma İlişkisi Üzerine Yeni Bir Sistem Önerisi*, Yıldız Teknik Üniversitesi Şehir Planlama Bölümü Doktora Tezi, İstanbul.

Erşen, A., (2009). *Tarihi Kentlerin Korunmasında Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Kararlarının Edirne Kenti Örneğinde Değerlendirilmesi*, Doktora Tezi 2009.

Köycü, H., (2006). *Türkiye'de Kentsel Toprak Politikalarının Uygulama Aracı Olarak Kamulaştırma*, Yüksek Lisans Tezi 2006.

Yıldız Teknik Üniversitesi. (1990). *Kentsel Yenileme*-Koruma Bilim Dalı Seminer Çalışması.

Zeren, N. (1981). *Kentsel Alanlarda Alınan Koruma Kararlarının Uygulanabilirliği*, Doktora Tezi. İTÜ.

EKLER

Ek A: Restorasyon Teknikleri

Ek B: Venedik Tüzüğü

Ek C: Restorasyon Süreç Haritası

Ek D: Anket Formu

Ek E: Bilgisayar programı CD'si

Ek A

Restorasyon uygulamalarına geçmeden önce yapılan araştırmalar ve belgeleme çalışmaları (yapının tarihi, estetik ve teknik yönden incelenmesi, rölövesinin hazırlanması ve bozulmalarının saptanması) binanın ayrıntılı olarak tanınmasını sağlar. Ön araştırmalar sonunda elde edilen bilgiler hasar nedenlerini ortadan kaldıracak veya etkilerini azaltacak koruma tekniklerinin seçilerek uygulanmasına temel oluşturur. Onarımlarda geleneksel tekniklerin yanı sıra, çağdaş teknolojiden de yararlanılmaktadır.

Günümüzde anıtların korunmasındaki temel yaklaşım sürekli bakımlarının sağlanmasıdır. Birçok ülkede tarihi yapılar yıllık ve beş yıllık programlar çerçevesinde incelenir ve saptanan hasarlara göre gerekli bakım ve onarımları yapılır; böylece yüksek maliyetli müdahalelere gerek kalmadan korunmaları sağlanır. Birdenbire ortaya çıkan yangın, deprem, toprak kayması gibi felaketler ise büyük ölçekli müdahaleler yapılmasını gerektirebilir.

Anıtların onarımları için genel olarak 1. Sağlamlaştırma, 2. Bütünleme, 3. Yenileme, 4. Yeniden yapma (Rekonstrüksiyon), 5. Temizleme, 6. Taşıma, tekniklerinden yararlanılır. çoğu kez bir anıtın restorasyonu için yukarıda sıralanan tekniklerden birkaçı bir arada uygulanır. Örneğin yeniden kullanılması kararlaştırılan bir Osmanlı kervansarayının gelişigüzel eklerden arındırılması, tehlikeli durumda olan taşıyıcılarının sağlamlaştırılması, bir bölümü yıkılmış olan tonozlarının yeniden yapılması ve içinin çağdaş kullanıma uygun olarak donanımı gerekli olabilir. Depremde kubbesi çatlayan , son cemaat yeri ve minaresi yıkılan bir caminin, hem strüktürel açıdan sağlamlaştırılması, hem de yıkılan son cemaat yeri ve minare gibi öğelerinin yeniden yapımı ile tekrar mimari bütünlüğüne kavuşturulması söz konusu olabilir.

Bilimsel restorasyonda olabildiğince az müdahaleyle, anıtın tarihi belge ve estetik değerinin korunması amaçlanır. Onarım sırasında yapılan müdahalelerin derecesi, sağlamlaştırmadan yeniden yapıma doğru artar. Koruma açısından en uygunu, sağlamlaştırmayla yetinmektir. Ancak anıttaki hasar derecesi arttıkça, müdahalenin kapsamı genişler; tarihi yapıya ekler getiren, dokusunu değiştiren tekniklerin (örneğin: bütünleme, yenileme) uygulanması zorunlu olabilir.

SAĞLAMLAŞTIRMA

Sağlamlaştırma çalışmaları, anıtın malzemesinin, taşıyıcı sisteminin ve üzerinde bulunduğu zeminin sağlamlaştırılması olmak üzere üç düzeyde ele alınabilir.

Anıtın yapıldığı malzemelerin sağlamlaştırılması

Anadolu'nun i.ö. 7000'e kadar giden yerleşik tarihi içinde binalar yörenin olanaklarına ve geleneklere bağlı olarak kerpiç, tuğla, ağaç, taş gibi doğal kökenli malzemelerle yapılmışlardır. Malzemeler doğal etkilerle, zamanla bozulup harap olur. Açıkta kalan kerpiç yağmur karşısında eriyip dağılır, tuğla aşınır, çatlayıp ayrışır, ağaçtan yapılan kiriş ve dikmeler, çatılar çürür. Soylu ve dayanıklı olarak kabul edilen taşlar da düzgün yüzeylerini yitirir, oyuk ve çatlaklarla dolu, kötü bir görünüm sergilerler. Koruma uzmanları özel kimyasal birleşimler kullanarak malzemelerin dokusunu sağlamlaştırır; bozulma sürecini bir ölçüde yavaşlatıp, özgün yapıyı daha uzun süre yaşatmaya çalışırlar.

Kerpiç malzemenin sağlamlaştırılması

Arkeolojik kazılarda ortaya çıkarılan ve açıkta, doğanın insafına bırakılan kerpiç buluntular: kent surları, konutlar, temel izleri yağışlarla yumuşayıp erimekte, güneşte çatlamakta, rüzgarIa aşınıp toz olmaktadır. Kayıpları önlemek için çeşitli yöntemler denenmiştir. Eski koruma uygulamalarında, kerpiç mimari kalıntılar zift sürülerek, yada üstleri çimentolu harçla sıvanarak korunmaya çalışılmıştır. Renk ve doku açısından kerpiç malzemeyle uyumlu olmayan bu müdahaleler artık terk edilmiştir. Kerpiç kalıntılar ve hala içinde yaşanmakta olan köy evleri, binlerce yıldır Anadolu'da uygulandığı gibi, sürekli bakım yöntemiyle, çamur harcı ile sıvanarak korunabilir. Yenilenebilir olan bu sıva, kerpiç yapıyı hava koşullarına karşı korur, eriyerek yok olmasını engeller. Ancak kerpiç üzerine yapılmış bir kabartma ya da boyalı bezemenin korunması daha gelişmiş yöntemlerle çalışan uzmanların çabalarını gerektirir. Malzemenin dağılmaması için çatlamış, ayrılmak üzere olan sıva tabakaları miller ve/veya mikro enjeksiyon yardımıyla ana taşıyıcıya tutturulur; hava koşullarından etkilenecek konumda bulunan kalıntılar müzeye taşınır, ya da yerinde korunması için üzerine çatı yapılır.

Ahşap mimari öğelerin korunması

Geleneksel Türk evini ve anıtsal mimarlığımızın yoğun bezemeli öğelerinin ana malzemesini oluşturan ahşap nem etkisiyle zamanla çürümekte; kurt yenikleri ile dayanımı azalmaktadır. Kapı, pencere kapağı, minber gibi mobilya niteliğinde işlenmiş mimari öğelerin, furuş, balkon korkuluğu, tavan bezemesi gibi ayrıntıların böceklerinin öldürülmesi ve dokularının sağlamlaştırılması için kimyasal maddelerle işlem görmeleri söz konusudur. Pahalı ve zahmetli olan bu tür konservasyon çalışmaları önemli kültür varlıklarımızın ahşap minber, kapı, pencere kapağı, rahle ve benzeri ahşap öğelerinin onarımlarında uygulanmaktadır. Çoğu kez yörede bulunan yumuşak ağaçlarIa yapılan geleneksel konutlarımızda ise ahşap iskeletin eskimiş olan öğeleri yenilenmekte; onarımlarda emprenye edilmiş ahşap kullanılarak, yeni öğelerin yaşamlarının daha uzun süreli olması güvence altına alınmaktadır.

Taş öğelerin sağlamlaştırılması

Günümüzde taşların sağlamlaştırılması, atmosfer etkilerinden korunması için sürekli araştırmalar yapılmakta, bu konuda bilimsel çabalar sürmektedir. Bozulma sürecini geriye döndürmek olası değildir ancak çok önemli özel ayrıntıların (rölyefler, yazıtlar, figürlü plastik) dayanımlarını arttırmak, özgün ayrıntıları daha uzun süre yaşatabilmek için sağlamlaştırma uygulamalarına gidilmektedir. Taşa püskürtülerek, fırça ile sürülerek veya vakumla uygulanan taş sağlamlaştırıcıların uzmanlar tarafından seçilmesi ve onların önerileri doğrultusunda, denetim altında uygulanması gerekir. Sağlamlaştırma yöntemi taşın türüne ve bozulma durumuna göre belirlenir. Kimya sanayiinin geliştirdiği ve "harikalar yaratıyor" diyerek piyasaya sunduğu malzemelerin dayanımları, eskime süreçleri bilinmeden kullanılmaları sakıncalıdır.

Taşıyıcı sistemin sağlamlaştırılması

Depremler, zemin hareketleri, anıtların taşıyıcı sistemlerinde hasara neden olmaktadır. Tarih boyunca mimarlar anıtların duvar ve örtülerinde oluşan düşeyden ayrılma, çatlama gibi hasarları payandalarla desteklemiş, gergiler yerleştirmiş, ya da aksak olan bölümleri yıkıp yeniden yaparak binanın ayakta durmasını, işlevini sürdürmesini sağlamışlardır. Eski restorasyonlarda uygulanan strüktürel sağlamlaştırma tekniklerine günümüzde çağdaş teknolojinin sağladığı enjeksiyon, ön

germe, ankraj, temel genişletme ve sağlam zemine inen kazıklı temellerle destekleme gibi teknikler eklenmiştir.

Kesit genişletme, mantolama

Düşeyden ayrılan yapılarda taşıyıcı sistemin güvenliği kabaca "üçte bir" kuralına göre değerlendirilir. Eğer bir yapının ağırlık merkezinden sarkıtılan çekül, onun zemine oturduğu alanın ortadaki üçte biri içinde kalıyorsa, yapının güvenli olduğu kabul edilir. Ağırlık merkezinden sarkıtılan çekül, duvarın zemindeki izinin dışına düşüyorsa, ciddi bir yıkılma tehlikesi vardır. Kesit genişletme işlemlerinde yapının veya duvarın tabanına ek kütle yapılarak ağırlık merkezinin güvenlik sınırları içinde kalması sağlanır.

Günümüzde kargir ve ahşap tarihi strüktürler üzerinde deneyim sahibi mühendisler restore edilecek anıtı inceler, hasarları saptar ve depreme, ya da düşey yüklere karşı yetersiz buldukları öğelerin (temel, duvar, sütun, ayak, kemer) sağlamlaştırılması için öneriler geliştirirler. Anıtın genel görünümünü bozan, değiştiren müdahaleler tercih edilmediğinden, bu tür sakıncalar yaratacak sağlamlaştırma önerilerinden olabildiğince kaçınılır. Anıtın iç bünyesinde gizlenebilen, görünmeyen sağlamlaştırma teknikleri yeğlenir.

Destekleme - payandalama

Zemindeki aksaklıklar, deprem, kemer, tonoz, kubbe gibi eğrisel öğelerden duvarlara gelen itkiler onların düşeyden ayrılmasına, çatlamasına neden olabilir. Eski mimar ve ustalar hasar görmüş kargir yapıları özellikle köşelere, kemer mesnet hizalarına masif, ya da uçan payandalar yerleştirerek sağlamlaştırmışlardır. Deprem kuşağı üzerinde yer alan yurdumuzda, yer sarsıntıları da ciddi hasarlar yaratmıştır. Birçok önemli anıtta deprem sonrası onarımlara ait izler gözlenmektedir.

Osmanlı dönemi onarımlarında masif payandalar çoğunluktadır. Kuzey Anadolu fay hattı üzerinde yer alan tarihi kentlerimizde bulunan tarihi yapılarda deprem sonrası onarımlara ait izleri gözlemek mümkündür.

Payandalama günümüzde de uygulanan bir sağlamlaştırma yöntemidir. Ancak görsel nedenlerle, eskiden yapıldığı gibi anıtın genel görünüşünü bozan, ağır kütleli

payandalar yapmaktan kaçınılmaktadır. Çoğu kez geçici payandalar uygulanmakta; taşıyıcı sistem sağlamlaştırıldıktan sonra payandalar kaldırılmaktadır. İngiltere'de York Katedrali'nin onarımı sırasında doğu ve batı cephelerine yerleştirilen çelik makas türündeki payandalar onarım sonrasında kaldırılmışlardır. Payandaların duvar yüzeyine tek noktadan uygulanan destekler biçiminde tasarlanması tehlikelidir; yan itkilerle zorlandığında payanda duvarı delerek hasar verebilir. Bu nedenle yastıklama yapılması, desteklerin geniş bir yüzey üzerine uygulanması tercih edilir. Payandaların cephelerin özel ayrıntılarının bulunduğu bölümlerine yerleştirilmemesine, bundan kaçınılamıyorsa, cephe bezemelerinin zedelenmesini engelleyecek önlemlerin alınmasına özen gösterilmelidir.

Çemberleme, bağlantı çubukları- gergi uygulanması

Çatlamış, dağılma tehlikesi gösteren düşey taşıyıcıların çevrelerinin metal çemberlerle sarılarak sıkıştırılması çok eski çağlardan bu yana uygulanan bir sağlamlaştırma tekniğidir. Bu tekniğin uygulandığı örnekler İstanbul'da sıkça gözlenir; camilerin son cemaat yerlerinde, ya da iç mekanlarında deprem, yangın gibi nedenlerle çatlayan sütunlar, çemberlerle sarılarak pekiştirilmişlerdir.

Metal gergiler ya da çubuklar kullanılarak duvarlar birbirine bağlanır, ya da düşeyden ayrılmış bir duvar gerideki sağlam bölüme tutturularak, yerinde korunmaya çalışılır. 19. yüzyılda İstanbul'da yapılan kargir duvarlı, ahşap veya volta döşemeli binalarda karşılıklı duvarları birbirine bağlayan gergilerin uçları kılıçlarIa sıkıştırılmıştır. Su deposu, hazne gibi binalar da yanal itkiler nedeniyle açılma tehlikesine karşı duvarları sağlamlaştırmak için gelişmiş gergi sistemleri ya da kuşaklama uygulanmıştır.

Osmanlı Klasik dönem yapılarında gergiler strüktürün iç bünyesinde kalır, dış cepheye yansımazlar. Ancak onarımlarda konulan gergi ve kılıçları cephelerde gözlemek olasıdır. Günümüzde de strüktürlerin depreme karşı takviye edilmesinde kuşaklama ve gergilerden yararlanılmaktadır. Bir bölümü yıkılmış olan arkeolojik kalıntılarda, strüktürel açıdan desteksiz, tehlikeli durumda olan parçalar metal çubuklarla geriye bağlanarak yıkılmaları önlenir.

BÜTÜNLEME (REİNTEGRASYON)

Bir bölümü hasar görmüş, ya da yok olmuş yapı ve öğeleri ilk tasarımlarındaki bütünlüğe kavuşturacak biçimde geleneksel, ya da çağdaş malzeme kullanarak tamamlama işlemine "bütünleme reintegrasyon" denilmektedir. Bütünlemeyi yönlendiren etmenler estetik, işlevsel, ya da strüktürel denge kaygıları olabilir. Yıkık durumda göze hoş gelmeyen bir yapı bütünlenerek, hem estetik bütünlüğüne kavuşur, kullanılabilir duruma getirilir, hem de tümüyle yok olmaktan kurtarılabilir. ilk yapılışındaki işlevini yitirmiş, tekrar kullanılamayacak durumda olan arkeolojik yapıların bütünlenmesi söz konusu değildir. Arkeolojik ve peyzaj değeri taşıyan kalıntıların sağlamlaştırılarak korunması daha uygun bir yaklaşımdır.

Bütünleme yapabilmek için ilk tasarıma ilişkin sağlıklı veriler gereklidir; örneğin bir son cemaat yerinin yarısı yıkılmışsa, tekrar eden öğelerin varlığından ve simetriden yararlanılarak bütünleme yapılabilir. Bütünleme ancak gerçek yapısal verilere, ya da belgelere dayandırıldığında kabul edilebilen bir uygulamadır. Güvenilir verilere dayanmadan, yalnız varsayım ve analojilerden hareket edilerek yapılan bütünlemelerin hatalı olması kaçınılmazdır. Yeni bölümlerin özgün olandan ayrılabilmesi için farklı bir yüzey dokusu uygulanması olumlu sonuç verebilir. Onarım sonrasında anıtın uygun bir yerine restorasyonun yapıldığı tarih, yaptıran ve yapan mimarla ilgili bir yazıt konulur.

YENİLEME (RENOVASYON, REHABİLİTASYON)

Zamanla değişen yaşam biçimi ve ona bağıl istekler nedeniyle birçok tarihi yapı özgün işlevini yitirmekte, ilk yapılış amacından farklı bir işleve hizmet etmek için uyarlanmaktadır. Hamam, kervansaray, tekke, manastır gibi tarihi yapı türleri ancak özel durumlarda özgün işlevlerini sürdürdüklerinden, bu yapı türlerinin farklı amaçlarIa kullanılmaları zorunlu olmaktadır. Konut, otel gibi işlevleri günümüzde de geçerli olan binalar ise bugün yapılan benzerlerinin konfor koşullarını sunmaktan uzak olduklarından, işlevsel olarak eskiyerek standart altı kalmakta, güncelleştirme yapılmadığında, terk edilerek harap olmaktadır. Yeniden işlevlendirme eski binaların yıkımdan kurtarılması için bir araçtır.

Yeniden işlevlendirilmesi büyük zorlamalar getirecek olan tarihi binaların müzeye dönüştürülmesi yoluna gidilmektedir. Özel mülkiyete geçmiş olan hamam, tekke gibi

vakıf yapılarının yeniden işlevlendirilmeleri, önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeni kullanım zorlamasıyla eklenen ara katlar, duvarlara açılan yeni geçitler özgün mekansal özellikleri zedelemektedir.

Çevresel özellikleri nedeniyle korunması istenen yapıların yeniden kullanımlarında, yeni işlevin dış görünümü bozmadan gerçekleştirilmesi arzu edilir. Bu binaların kurtarılması için tek ekonomik yol olan yeniden kullanım sırasında, iç düzenlemede daha esnek uygulamalara gidilmesi söz konusudur. Yangın, bakımsızlık nedeniyle döşeme ve tavanlarını yitirmiş ve ilk tasarıma ait yeterli veri bulunamayan 2. grup yapılarda, yeni bir iç düzenleme yapılmasına izin verilebilir. Çok önemli plan ve iç mekan değerlerine sahip olan yapılarda ise yeni kullanıma elverişli, serbest iç düzenlemeler uygulanmaktan çok tarihi mekanların anısını sürdüren düzenlemelere gidilmesi uygun olur.

ÇAĞDAŞ EK

Venedik Tüzüğü'nün 13. maddesinde "Eklemelere ancak yapının ilgi çekici bölümlerine, geleneksel konumuna, kompozisyonuna, dengesine ve çevresiyle olan bağlantısına zarar gelmediği durumlarda izin verilebilir" denilmektedir. Tarihi yapıların yeniden kullanılmaları, çağdaş yaşam içinde etkin olarak yer almaları amacıyla yapılan projelerin başarılı olabilmesi bazı eklerle birlikte düşünülmelerini gerektirmektedir. Örneğin müzeye dönüştürülen tarihi evlerde bekçinin barınabileceği ve ziyaretçilere ikram, tuvalet vb. hizmetleri sunmaya elverişli mekanlara gerek duyulmaktadır. Bu durumda mümkün olduğunca görünümü az etkileyen, çevreye uyan çağdaş tasarımlar geliştirilir. Ekler bu ölçütler gözetilerek tasarlandığında başarılı olmaktadır. Yeniden kullanımları sırasında ağır programlar yüklenen tarihi binalarda, ekler büyümekte, kütlesel uyum sağlanamamaktadır.

YENİDEN YAPIM (REKONSTRÜKSVON)

Tümüyle yıkılmış, yok olmuş, ya da çok harap durumda olan bir anıtın veya satın elde bulunan belgelere dayanılarak yeniden yapılması ancak özel durumlarda kabul edilen bir uygulamadır. Yeni yapı, yerine yapıldığı anıtın tarihi dokusuna, özgün malzeme ve işçiliğine sahip değildir. Bir kopya, tarihi yapının kütle ve mekanlarını

ancak biçimsel olarak canlandırabilir, anıtın yerini alması olanaksızdır; kısaca tarihi değer taşımaz.

Bazı durumlarda yeniden yapıma gitmek kaçınılmaz olabilir. Bir kentin siluetinin önemli bir parçası, tarihi bir kompozisyonun öğesi olan yapıların yeniden yapılması gerekebilir. Rekonstrüksiyonun gerçekleşebilmesi için yeniden yapımı olanaklı kılacak teknik verilerin, fotoğraf, rölöve ve benzeri grafik belgelerin var olması gerekir. Yıkılan yapıya/ yapılara ait korunmuş parçaların, kapı, pencere, tavan bezemesi , silmeler vb. özenle ayrılarak saklanması, sağlanabilen tüm özgün parçaların yeni yapıda kullanılması rekonstrüksiyonun tarihi yapıyla ilişkilerini güçlendireceğinden yararlıdır.

Bir anıtın tıpkısını inşa etme uygulaması tarihi açıdan bir anlam taşımasa da, bir yapım tekniğini sürdürme, geleneği yaşatma bakımından korumaya yönelik olabilmektedir. Mevcut bir yapının başka bir yerde tıpkısını yapmak türünden uygulamalar ise, ancak özel durumlarda gerçekleşmektedir.

TEMİZLEME

Anıtların ve kentsel sitlerin genel etkisini bozan, tarihi ve estetik değer taşımayan eklerden arındırılması işlemidir. Bir binaya, uzun yaşamı sırasında, çeşitli tarihlerde, değişen sanat akımlarının temsilcileri tarafından yapılan ek ve bezemelerin üslup birliğine ulaşma kaygısıyla kaldırılması ise temizleme değildir. 19. yüzyılda geçerli olan "stilistik rekompozisyon üslup birliğine varma" anlayışının hortlaması olarak yorumlanabilecek bu tutum, çağdaş koruma ilkelerine aykırıdır. Topkapı Sarayı'nın mekanlarının bütünlüğünü veya estetik etkisini değiştiren, gizleyen birçok ek Cumhuriyet dönemi restorasyonları sırasında kaldırılmış; böylece gizlenen olağanüstü güzellikleri ortaya çıkarmak mümkün olmuştur.

Kaldırılacak eklerle ilgili karar verme yetkisi Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları'na aittir. Kaldırılması istenen yapısal ekler (duvar, döşeme, çıkma vb.) farklı bir gösterimle (renk veya tarama) plan, kesit ve görünüş rölöve paftalarına işlenir ve temizlik sonrası durum öneri proje olarak Kurul'a sunulur. Yetkili Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'ndan onay alındığı takdirde, ekler kaldırılabilir. Temizleme işleminden önce ve işlem sırasında fotoğrafik belgeleme yapılmalıdır.

Bezeme temizliği

Anıtların restorasyonu sırasında, iç veya dış mekanlarında çeşitli sıva, boya tabakaları ile karşılaşılır. Kalem işi, fresk gibi bezemelerin onarımları bu konularda yetişmiş uzmanlar tarafından yürütülür.

Geç dönem sanatçılarının eseri olan bezeme programlarını yok eden, onların yerine klasik dönem kopyalarını koyan bu müdahalelerin de terk edilmesi gerekmektedir.

Cephe temizliği

Otomobil egzostlarından, ev ve fabrika bacalarından çıkan kurum ve isler havayı kirletir ve binaların cephelerinin kararmasına neden olurlar. Koyu bir kir tabakası mimari güzellikleri gizler; cepheleri kirli yapılar, çevrede yaşayanlara kasvet verir. Özellikle güneşe hasret kuzey ülkelerinde kara cepheli endüstri kentleri insanları olumsuz olarak etkilediklerinden, kent yönetimleri cephe temizliğine önem vermektedir. Cephe temizliği Turizm açısından da önemlidir. Bakımlı, temiz cepheli tarihi çevreler daha çekici olduklarından, Londra, Paris, Roma gibi kentlerde anıtların cephe temizlikleri periyodik olarak ele alınmaktadır. Tarihi binaların cephelerinin temizliği, dikkatli yapılması gereken bir işlemdir; özensiz yapıldığında yüzeye zarar verir, bozulmayı hızlandırır. Temizliğin hangi teknikle yapılmasının uygun olduğuna karar verilebilmesi için önce cepheyi oluşturan malzemenin türü, kir tabakasının niteliği, yüzey bozulmaları ve yapının bulunduğu ortamın özellikleri incelenir. Bu araştırmalar koruma kimyacıları tarafından yürütülür. İstanbul'da Kültür Bakanlığı'na bağlı Konservasyon ve Restorasyon Merkez Laboratuarı uzmanları bu konuda bilimsel araştırma ve uygulamalar yapmaktadırlar. Örneğin taş yüzeylerin temizliği için tel fırça, zımpara kağıdı veya spiral gibi aşındırıcılar kullanılarak yüzeyler zedelenmektedir. izin alınmadan temizlenen Molla Çelebi Camii cephesinde taşçı ustaları tarak ve madırga ile cephenin en üst tabakasını kazımışlardır. Temizleme işlemi sırasında yalnız kir tabakasının kaldırılmasına, taş veya tuğla yüzeyin tahrip edilmemesine özen gösterilmelidir. Oysa bu tür denetimsiz uygulamalarda, hem ilk taşçı ustasının taşı işlerken yüzeyde bıraktığı özgün izler, hem de taşın zamanla kazanmış olduğu patina yok edilmektedir. Temizlik için mekanik, kimyasal, ya da ısı kaynaklı teknikler arasından seçim yapılması söz

konusudur. Bu amaçla önceden yüzey üzerinde değişik teknik ve kimyasallarla temizlik denemeleri yapılır ve koruma açısından en uygun olanı seçilir.

Mekanik temizlik

Aşındırıcı kum, cam küresi ya da alüminyum tanelerinin düşük basınçla püskürtülmesiyle yüzeydeki kirlerin uzaklaştırılması sağlanabilir. Aşındırmanın fazla olmaması için düşük basınçla ve özenli çalışılmalıdır. Bu teknikte çalışan kişilerin iyi yetişmiş olmasına dikkat edilmesi gerekir. Bu teknik, bezemesiz, büyük yüzeylerin temizliği için uygundur. Bozulmuş yüzeylere kumlama uygulanması doğru değildir.

Kimyasal temizlik

Bezemeli, sanat ve tarihi değeri yüksek, hasara uğramış yüzeylerde bu teknikle temizleme yapılması tercih edilir. Kağıt hamuruna emdirilen kimyasal madde cepheye uygulanır. Belli bir süre bekletildikten sonra, bol suyla yıkanır. Eğer ilk uygulamada istenilen temizlik sağlanamıyorsa yüzeyin korunma durumuna göre, aynı işlem birkaç kez tekrarlanabilir. Kimyasal maddenin yüzeye zarar vermemesi için her uygulamadan sonra yıkama işleminin tekrarlanmasına dikkat edilmelidir.

Suyla yıkama

Cephelerin yıkanarak temizlenmesi, suda çözünen kirler söz konusu olduğunda başarılı sonuç vermektedir. Ancak cepheye fazla su verilmesi sakıncalıdır. Kılcallıkla (kapilarite) su taşın yüzeyinden içeri doğru hareket etmekte, duvar bünyesi içindeki tuzları harekete geçirerek, iç yüzeyde çiçeklenmelere neden olmaktadır. Bunu önlemek için suyu zerre halinde püskürten özel uçlar kullanılır. Adeta bir bulut gibi yayılarak kirli yüzeyi saran su zerreleri sayesinde çok az su ile geniş yüzeyleri ıslatıp temizlemek mümkün olmaktadır.

Emici kil ve kağıt hamurları uygulama

Çok kirli, çiçeklenme sorunu olan cephelerde, sepiolite ve attapulgite gibi killerle hazırlanan hamur yüzeye sıvanır, sıvanan tabaka kuruduktan sonra kaldırılır. Gerektiğinde bu işlem tekrar edilerek duvar, içindeki çözünür tuzlardan, yüzeyindeki yağ, mum gibi yabancı maddelerden arındırılabilir. Cephenin çözünebilir tuzlardan

arındırılması için deiyonize su ile hazırlanan kağıt hamurundan da yararlanılmaktadır.

Emici jeller uygulanması

Düşey yüzeylere uygulanan şeffaf jeller çok zayıf bazik karışımlardır. Fırça ile yüzeye sürülen macun kıvamındaki çözeltinin üstü plastik veya alüminyum folyo ile örtülür; çözücünün buharlaşmasına engel olmak için kenarları sıkıca kapatılır. Belli bir süre sonra üstü açılır, yüzey temizlenir ve deiy6nize su ile yıkanarak bazik kimyasal maddelerin uzaklaşması sağlanır. Yıkama güçlüğü nedeniyle bu yöntemi bol gözenekli taşlarda uygulamak pratik değildir.

TAŞIMA

Bayındırlık etkinlikleri (yol, baraj yapımı), jeolojik yapı, ya da Doğal Afetler bir anıtın, ya da tarihi yerleşmenin bulunduğu yerde korunmasını zorlaştırabilir, hatta olanaksız kılabilir. Bu durumda anıt veya yerleşmenin önceden belirlenen uygun bir konuma taşınarak orada yaşamını sürdürmesi gerekebilir. Taşıma işlemi, anıtın boyutlarına, malzemesine ve yapım tekniğine göre çeşitli tekniklerle gerçekleştirilmektedir. En kolay olanı anıtın tüm elemanlarının numaralanarak sökülmesi, başka bir yerde kurulmasıdır. Ahşap yapılar bu uygulama için çok elverişlidir. Yerinde korunamayacak taş anıtlar taşınmadan önce ayrıntılı rölöveleri yapılır ve fotoğrafları çekilir. iç ve dış cepheler üzerindeki her taş sırası ve her taş numaralandırılır; taşların birbirleriyle ilişkisini göstermek üzere her sırayı kateden yatay ve her taşın komşularıyla ilişkisini belirleyen düşey çizgiler çizilir; genel durum ve ayrıntı fotoğrafları çekilir. Sonra yapı özenle, taş sökülür ve yeni konumunda yatay sıralar karışmayacak biçimde düzenli olarak istiflenir. Söküm sırasında dağılan, yeniden kullanılamayacak durumda olan blokların yerine benzer malzemeden yenisi hazırlanır ve önceki numaralama düzenine uygun olarak parçalar hazırlanan temel üzerinde birleştirilir. Bu teknik kesme taştan yapılmış anıtların taşınmasında uygulanmaya elverişlidir. Moloz taşla yapılmış binaları bu teknikle taşımak olası değildir. Söküm sırasında dağılan taşları tekrar aynı ilişkiler içinde birleştirmek çok zahmetli, hatta olanaksızdır. Bu durumda anıtın parçalanmadan bir bütün olarak taşınması olasılığının araştırılması uygun olur. Anıtın en az hasarla taşınmasına olanak veren bu teknik ileri mühendislik bilgisi gerektirir. Anıtın

taşınacağı uzaklık, aradaki yol durumu, anıtın boyutları, ağırlığı, taşıma sistemini etkiler.

EK B

Tanımlar

Madde 1- Tarihi kültür varlığı kavramı sadece bir mimari eseri içine almaz, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de kapsar. Bu kavram yalnız büyük sanat eserlerini değil, ayrıca zamanla kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de kapsar.

Madde 2- Kültür varlığının korunması ve onarımı için, mimari mirasın incelenmesine ve korunmasına yardımcı olabilecek bütün bilim ve tekniklerden yararlanılmalıdır.

Amaç

Madde 3- Kültür varlığının korunmasında ve onarılmasındaki amaç, onları bir sanat eseri olduğu kadar, bir tarihi belge olarak da korumaktır.

Koruma

Madde 4- Kültür varlığının korunmasındaki temel tutum korumanın kalıcı olması, sürekliliğinin sağlanmasıdır.

Madde 5- Kültür varlığının korunması, her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırılabilir. Bunun için bu tür bir kullanma arzu edilir, fakat bu nedenle yapının planı, ya da beze-meleri değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde yeni işlevin gerektirdiği değişiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir.

Madde 6- Kültür varlığının korunması, ölçeği dışına taşmamak koşuluyla çevresinin de bakımını içine almalıdır. Eğer gelenek-sel ortam varsa, olduğu gibi bırakılmalıdır. Kütle ve renk ilişkilerini değiştirecek hiçbir yeni eklentiye, yok etmeye ya da değiştir-meye izin verilmemelidir.

Madde 7- Bir kültür varlığı tanıklık ettiği tarihin ve içinde bulunduğu ortamın ayrılmaz bir parçasıdır. Kültür varlığının tümü-nün, ya da bir parçasının başka bir yere taşınmasına kültür varlığının korunması bunu gerektirdiği ya da çok önemli ulusal veya uluslararası çıkarların bulunduğu durumlar dışında izin verilmemelidir.

Madde 8- Kültür varlığının tamamlayıcı öğeleri sayılan heykel, resim gibi süslemeler, ancak bunları korumanın başka çaresi yoksa yerlerinden kaldırılabilir.

Onarım

Madde 9- Onarım uzmanlık gerektiren bir iştir. Amacı, kültür varlığının estetik ve tarihi değerini korumak ve ortaya çıkarmaktır. Onarım kendine temel olarak aldığı

özgün malzeme ile güvenilir belgelere saygıyla bağlıdır. Faraziyenin başladığı yerde onarım durmalıdır; yapılması gerekli her-hangi bir eklemenin mimari kompozisyon-dan farkı anlaşılabilmeli ve gününün damgasını taşımalıdır. Herhangi bir onarım işi-ne başlamadan önce ve bittikten sonra, kül-tür varlığının arkeolojik ve tarihi bir incelemesi yapılmalıdır.

Madde 10- Geleneksel tekniklerin yetersiz kaldığı yerlerde, koruma ve inşa için bilim-sel verilerle ve deneylerle geçerliliği sap-tanmış herhangi çağdaş bir teknik kullanılarak kültür varlığı sağlamlaştırılabilir.

Madde 11- Kültür varlığına mal edilmiş farklı dönemlerin geçerli katkıları saygı görmelidir; zira onarımın amacı üslup birliği değildir. Bir kültür varlığı üst üste çeşitli dönemlerin izlerini taşıyorsa, alttaki dönemleri açığa çıkarmak ancak bazı özel durumlarda yok edilen malzemenin önemi azsa, açığa çıkarılan malzeme büyük tarihi, arkeolojik ya da estetik değer taşıyorsa ve korunma durumu böyle bir davranışı gerekli gösterecek kadar iyi ise haklı çıkarılabilir. İlgili unsurların öneminin değerlendirilmesi ile ilgili yargıyı ve neyin yok edileceği üze-rinde kararı vermek, sadece bu işi üzerine almış kimseye bırakılamaz.

Madde 12- Eksik kısımlar tamamlanırken, bütünle uyumlu bir şekilde bağdaştırıl-malıdır; fakat bu onarımın, aynı zamanda sanatsal ve tarihi tanıklığı yanlış bir biçim-de yansıtmaması için, özgünden ayırt edilebilecek bir şekilde yapılması gereklidir.

Madde 13- Eklemelere, ancak yapının ilgi çekici bölümlerine, geleneksel konumuna, kompozisyonuna, dengesine ve çevresiyle olan bağıntısına zarar gelmediği durumlar-da izin verilebilir.

Tarihi Yerler

Madde 14- Kültür varlığının bulundukları yerler, bütünlüğün korunması, sağlıklı kılınıp, yaşanır şekilde ortaya konması için özel bir dikkat gerektirir. Böyle yerlerde yapılacak koruma ve onarım çalışmaların-da, daha önceki maddelerde açıklanan ilkelerden esinlenmelidir.

Kazılar

Madde 15- Kazılar 1956 yılında UNESCO tarafından kabul edilmiş arkeolojik kazılar-da uygulanması istenilen uluslararası ilkelerle tanımlanan kararlara ve bilimsel standartlara uygun olarak yapılmalıdır.

Yıkıntılar korunmalı, mimari unsurların ve buluntuların sürekli olarak korunması için gerekli önlemler alınmalıdır. Bundan başka, kültür varlığının anlaşılmasını kolaylaştıracak ve anlamını hiç bozmadan açığa çıkartacak her çareye

başvurulmalıdır.

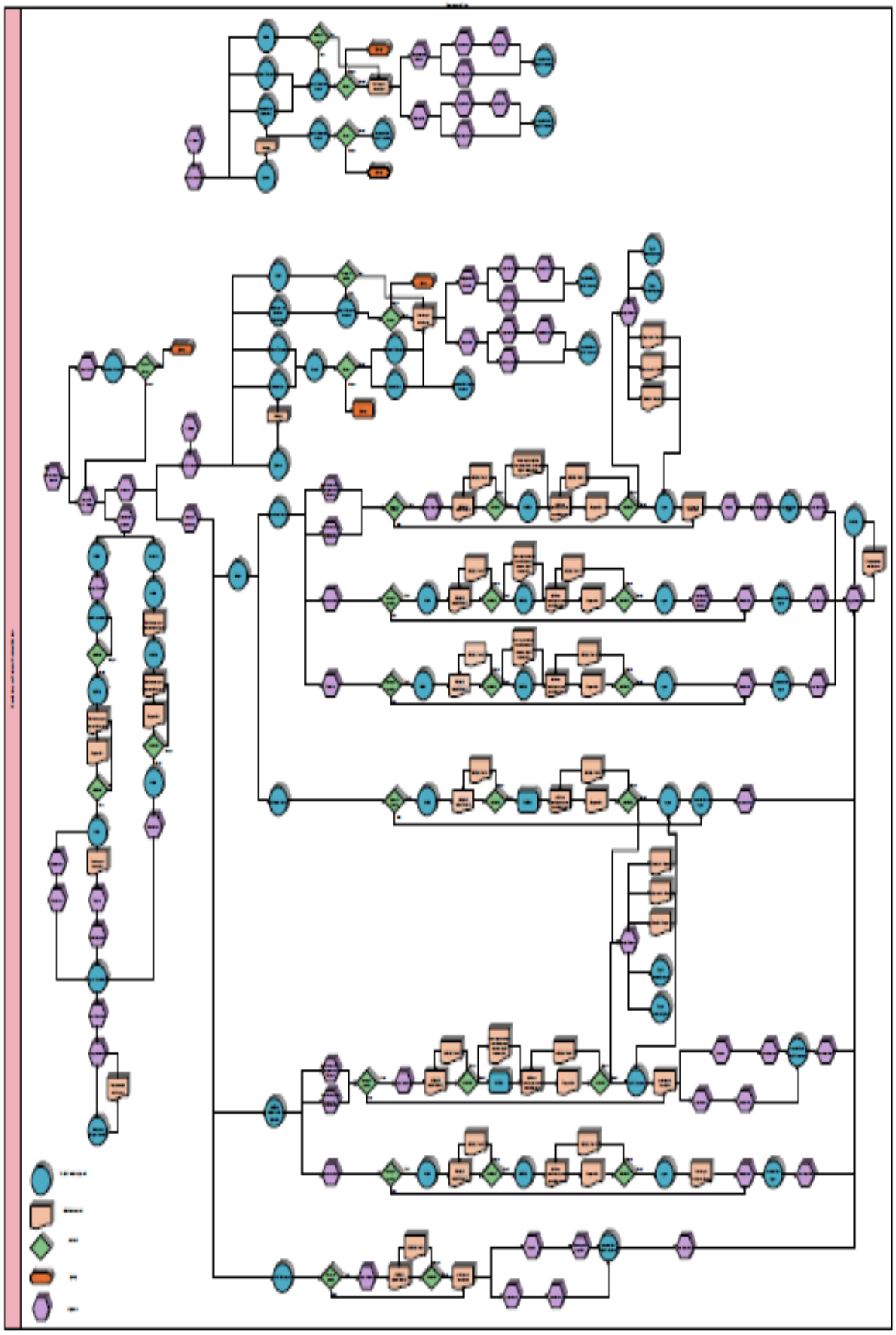
Bütün yeniden inşa işlemlerinden peşinen (a priori) vazgeçilmelidir. Yalnız anastylosis'e, yani mevcut fakat birbirinden ayrılmış parçaların bir araya getirilmesine izin verilebilir. Birleştirmede kullanılan madde her zaman ayırt edilebilecek bir nitelikte olmalı ve bu, kültür varlığının korunmasını sağlamak ve eski haline getirmek için mümkün olduğunca az kullanılmalıdır.

Yayın

Madde 16- Bütün koruma, onarım ve kazı işlerinde her zaman çizim ve fotoğraflarla açıklık kazanmış çözüm getirici ve eleştirici raporlar halinde kesin belgeler hazırlan-malıdır.

Temizlemenin, sağlamlaştırmanın, yeniden düzenlemenin ve birleştirmenin her safhası -çalışma sırasında ortaya çıkan, tanımlanmış biçimsel ve teknik özellikler göz önünde tutularak- raporda gösterilmelidir. Bu belgeler bir resmi kurumun arşivine konmalı ve araştırıcılar bundan yararlana-bilmelidir. Bu raporların yayınlanması tavsiye edilir.

EK C

EK D

1. Koruma Kurullarının sayısı yeterlidir.

☐Kesinlikle katılıyorum ☐Katılıyorum ☐Kısmen katılıyorum ☐Katılmıyorum ☐Kesinlikle katılmıyorum

2. Koruma Kurullarının toplanma sıklığını yeterlidir.

☐Kesinlikle katılıyorum ☐Katılıyorum ☐Kısmen katılıyorum ☐Katılmıyorum ☐Kesinlikle katılmıyorum

3. Koruma Kurullarında yeterli sayıda raportör bulunmaktadır.

☐Kesinlikle katılıyorum ☐Katılıyorum ☐Kısmen katılıyorum ☐Katılmıyorum ☐Kesinlikle katılmıyorum

4. Koruma Kurulu raportörleri yeterli donanıma sahiptir.

☐Kesinlikle katılıyorum ☐Katılıyorum ☐Kısmen katılıyorum ☐Katılmıyorum ☐Kesinlikle katılmıyorum

5. Koruma Kurulu raportörleri görevli oldukları konu hakkında yeteri kadar çalışma yapamamaktadır.

☐Kesinlikle katılıyorum ☐Katılıyorum ☐Kısmen katılıyorum ☐Katılmıyorum ☐Kesinlikle katılmıyorum

6. Koruma Kurulu üyeleri restorasyon konusunda yetkindir.

☐Kesinlikle katılıyorum ☐Katılıyorum ☐Kısmen katılıyorum ☐Katılmıyorum ☐Kesinlikle katılmıyorum

7. Koruma Kuruluna gelen projelerin onaylanması uzun zaman almaktadır.

☐Kesinlikle katılıyorum ☐Katılıyorum ☐Kısmen katılıyorum ☐Katılmıyorum ☐Kesinlikle katılmıyorum

8. Koruma Kurulu kararları bazen politik çıkarlar doğrultusunda alınmaktadır.

☐Kesinlikle katılıyorum ☐Katılıyorum ☐Kısmen katılıyorum ☐Katılmıyorum ☐Kesinlikle katılmıyorum

9. Koruma Kurulu üyeleri sorumlu oldukları bölgeyi yeteri kadar tanımaktadır.

☐Kesinlikle katılıyorum ☐Katılıyorum ☐Kısmen katılıyorum ☐Katılmıyorum ☐Kesinlikle katılmıyorum

10. Koruma Kurullarının sayısının artması kurullarda yaşanan yoğunluğa çözüm olabilir.

☐Kesinlikle katılıyorum ☐Katılıyorum ☐Kısmen katılıyorum ☐Katılmıyorum ☐Kesinlikle katılmıyorum

11. Koruma Kurulları kendi içlerinde çelişkili kararlar alabilmektedir.

☐Kesinlikle katılıyorum ☐Katılıyorum ☐Kısmen katılıyorum ☐Katılmıyorum ☐Kesinlikle katılmıyorum

12. Koruma Kurulu gündemine giren konu bir defada sonuçlanmaktadır.

☐Kesinlikle katılıyorum ☐Katılıyorum ☐Kısmen katılıyorum ☐Katılmıyorum ☐Kesinlikle katılmıyorum

13. Koruma Kurulları bütün yetkiyi kendilerinde toplamakta ve yetki paylaşımı yapmaktan kaçınmaktadırlar.

☐Kesinlikle katılıyorum ☐Katılıyorum ☐Kısmen katılıyorum ☐Katılmıyorum ☐Kesinlikle katılmıyorum

14. İdareler ihalelere yeteri kadar hazırlanmadan çıkmaktadır.

☐Kesinlikle katılıyorum ☐Katılıyorum ☐Kısmen katılıyorum ☐Katılmıyorum ☐Kesinlikle katılmıyorum

15. Restorasyon ihaleleri, belli istekliler arasında ihale usulü ile yapılmalıdır.

☐Kesinlikle katılıyorum ☐Katılıyorum ☐Kısmen katılıyorum ☐Katılmıyorum ☐Kesinlikle katılmıyorum

16. Restorasyon ihaleleri, açık ihale usulü ile yapılmalıdır.

☐Kesinlikle katılıyorum ☐Katılıyorum ☐Kısmen katılıyorum ☐Katılmıyorum ☐Kesinlikle katılmıyorum

17. İdareler ihaleleri genelde yılsonuna doğru çıkmakta, bu da yükleniciyi, restorasyonu uygun olmayan iklim koşullarında yapmaya zorlamaktadır.

☐Kesinlikle katılıyorum ☐Katılıyorum ☐Kısmen katılıyorum ☐Katılmıyorum ☐Kesinlikle katılmıyorum

18. Restorasyon projeleri genelde eksik hazırlanmaktadır.

☐Kesinlikle katılıyorum ☐Katılıyorum ☐Kısmen katılıyorum ☐Katılmıyorum ☐Kesinlikle katılmıyorum

19. Restorasyon projelerinin genelde eksik hazırlanmasının nedeni teknik personelin bilgi eksikliğine bağlıdır.

☐Kesinlikle katılıyorum ☐Katılıyorum ☐Kısmen katılıyorum ☐Katılmıyorum ☐Kesinlikle katılmıyorum

20. Restorasyon projelerinin genelde eksik hazırlanmasının nedeni işin müteahhit tarafından düşük bedel ile alınmasına bağlıdır.

☐Kesinlikle katılıyorum ☐Katılıyorum ☐Kısmen katılıyorum ☐Katılmıyorum ☐Kesinlikle katılmıyorum

21. Restorasyon projelerinin eksik hazırlanması uygulama aşamasında maliyetin artmasına neden olmaktadır.

☐Kesinlikle katılıyorum ☐Katılıyorum ☐Kısmen katılıyorum ☐Katılmıyorum ☐Kesinlikle katılmıyorum

22. Restorasyon projelerinin eksik hazırlanması uygulama aşamasında işin süresinin uzamasına neden olmaktadır.

☐Kesinlikle katılıyorum ☐Katılıyorum ☐Kısmen katılıyorum ☐Katılmıyorum ☐Kesinlikle katılmıyorum

23. Restorasyon sırasında kullanılan malzemelerin temininde zorluk çekilmektedir.

☐Kesinlikle katılıyorum ☐Katılıyorum ☐Kısmen katılıyorum ☐Katılmıyorum ☐Kesinlikle katılmıyorum

24. Günümüz malzemelerinin içeriği restorasyonda kullanılacak olan geleneksel malzeme içeriği ile uyuşmamaktadır.

☐Kesinlikle katılıyorum ☐Katılıyorum ☐Kısmen katılıyorum ☐Katılmıyorum ☐Kesinlikle katılmıyorum

25. Restorasyonda kullanılacak olan doğal kaynaklı malzemeler bazen istenen kalitede çıkmamakta, bu da uygulamada sorunlar yaşatmaktadır.

☐Kesinlikle katılıyorum ☐Katılıyorum ☐Kısmen katılıyorum ☐Katılmıyorum ☐Kesinlikle katılmıyorum

26. Birim fiyat tarifleri ve analizleri güncel restorasyon uygulamaları ile uyum sağlamaktadır.

☐Kesinlikle katılıyorum ☐Katılıyorum ☐Kısmen katılıyorum ☐Katılmıyorum ☐Kesinlikle katılmıyorum

27. Birim fiyat tariflerinde ve analizlerinde doğru ve güncel malzeme kullanılmaktadır.

☐Kesinlikle katılıyorum ☐Katılıyorum ☐Kısmen katılıyorum ☐Katılmıyorum ☐Kesinlikle katılmıyorum

28. Birim fiyat analizlerinde malzeme bedelleri piyasa koşulları ile uyumludur.

☐Kesinlikle katılıyorum ☐Katılıyorum ☐Kısmen katılıyorum ☐Katılmıyorum ☐Kesinlikle katılmıyorum

29. Birim fiyat analizlerinde işcilik bedelleri piyasa koşulları ile uyumludur.

☐Kesinlikle katılıyorum ☐Katılıyorum ☐Kısmen katılıyorum ☐Katılmıyorum ☐Kesinlikle katılmıyorum

30. Birim fiyat tariflerinin ve analizlerinin piyasa koşulları ile uyumlu olmayışı kontrollük teşkilatı ile yüklenici arasında ihtilafa yol açmaktadır.

☐Kesinlikle katılıyorum ☐Katılıyorum ☐Kısmen katılıyorum ☐Katılmıyorum ☐Kesinlikle katılmıyorum

31. Restorasyon uygulamalarında kalifiye eleman bulmakta zorluk çekilmektedir.

☐Kesinlikle katılıyorum ☐Katılıyorum ☐Kısmen katılıyorum ☐Katılmıyorum ☐Kesinlikle katılmıyorum

32. Restorasyon uygulamalarında kalifiye eleman bulmakta zorluk çekilmektedir.

☐ Mimar ☐ Restoratör ☐ İnşaat Mühendisi

☐ Konservatör ☐ Kalfa ☐ Ahşap Ustası

☐ Demirci Ustası ☐ Derz Ustası ☐ Çatı ve Kiremiti Ustası

☐ Ahşap Oyma Ustası ☐Bakır Döşeme Ustası ☐ Kurşun Döşeme Ustası

☐ Taş Duvar Ustası ☐ Yonu Taşı Ustası ☐ Kalem işi Sanatkarı

☐ Toprak Boya Ustası ☐ Teşhir-Tanzim Elemanı

☐ Bağdadi Yapı Yapma Ustası ☐ Horasan Harcı İle Sıva Yapma Ustası

33. Kalifiye eleman istihdam etmenin maliyeti yüksektir.

☐Kesinlikle katılıyorum ☐Katılıyorum ☐Kısmen katılıyorum ☐Katılmıyorum ☐Kesinlikle katılmıyorum

34. Restorasyon firmaların bünyesinde kalifiye eleman bulundurma zorunluluğu getirilmelidir.

☐Kesinlikle katılıyorum ☐Katılıyorum ☐Kısmen katılıyorum ☐Katılmıyorum ☐Kesinlikle katılmıyorum

35. Restorasyon denetimiyle yükümlü kamu kurumlarında uluslararası normlara uygun periyodik olarak kurum içi eğitim verilmesi gereklidir.

☐Kesinlikle katılıyorum ☐Katılıyorum ☐Kısmen katılıyorum ☐Katılmıyorum ☐Kesinlikle katılmıyorum

36. Yüklenici, kontrollük teşkilatı ve akademik çevreler arasında verimli bir işbirliğinin olması gereklidir.

☐Kesinlikle katılıyorum ☐Katılıyorum ☐Kısmen katılıyorum ☐Katılmıyorum ☐Kesinlikle katılmıyorum

37. Üniversiteler bünyesinde restorasyon ile ilgili kurulan kürsülerin sayısı ve bölümlere alınacak öğrencilerin sayısı artırılmalıdır.

☐Kesinlikle katılıyorum ☐Katılıyorum ☐Kısmen katılıyorum ☐Katılmıyorum ☐Kesinlikle katılmıyorum

38. Restorasyonun başarılı olabilmesi için restorasyon ile ilgili kurumların (VGM, İBB, Üniversiteler, Kültür ve Turizm Bakanlığı vb.) koordinasyon içinde olması gerekmektedir.

☐Kesinlikle katılıyorum ☐Katılıyorum ☐Kısmen katılıyorum ☐Katılmıyorum ☐Kesinlikle katılmıyorum

39. Kurullar arasında iletişimin sağlanması ile her kuruldan benzer konular hakkında farklı kararlar çıkmasının önüne geçilebilir.

☐Kesinlikle katılıyorum ☐Katılıyorum ☐Kısmen katılıyorum ☐Katılmıyorum ☐Kesinlikle katılmıyorum

40. Restorasyon konusunda gelişmiş ülkelerdeki uygulama teknikleri yakından takip edilmektedir.

☐Kesinlikle katılıyorum ☐Katılıyorum ☐Kısmen katılıyorum ☐Katılmıyorum ☐Kesinlikle katılmıyorum

41. Üniversiteler veya mimarlar odası tarafından sertifika programları yapılmalıdır.

☐Kesinlikle katılıyorum ☐Katılıyorum ☐Kısmen katılıyorum ☐Katılmıyorum ☐Kesinlikle katılmıyorum

42. Restorasyon meslek yüksek okullarında eğitim alan öğrencilerin usta ile mimar arasında ara eleman olmaları ve ona göre eğitilmeleri gerekmektedir.

☐Kesinlikle katılıyorum ☐Katılıyorum ☐Kısmen katılıyorum ☐Katılmıyorum ☐Kesinlikle katılmıyorum

43. Restorasyon öncesinde yaşanan kamulaştırma sorunu mali kaynakların yetersizliğinden kaynaklanmaktadır.

☐Kesinlikle katılıyorum ☐Katılıyorum ☐Kısmen katılıyorum ☐Katılmıyorum ☐Kesinlikle katılmıyorum

44. Restorasyon öncesinde yaşanan kamulaştırma sorunu adli ve idari yargı mekanizmasından kaynaklanmaktadır.

☐Kesinlikle katılıyorum ☐Katılıyorum ☐Kısmen katılıyorum ☐Katılmıyorum ☐Kesinlikle katılmıyorum

45. İdarelerde kamulaştırma işleminin yürütülmesini sağlayacak yetişmiş personel ve teknik altyapı eksikliği vardır.

☐Kesinlikle katılıyorum ☐Katılıyorum ☐Kısmen katılıyorum ☐Katılmıyorum ☐Kesinlikle katılmıyorum

46. Restorasyon öncesinde yaşanan kamulaştırma sorununa, kamulaştırma mevzuatında yapılacak değişiklikler çözüm olacaktır.

☐Kesinlikle katılıyorum ☐Katılıyorum ☐Kısmen katılıyorum ☐Katılmıyorum ☐Kesinlikle katılmıyorum

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad:	Ömer Faruk SERT
Doğum Yeri ve Tarihi:	Eskişehir/22.06.1986
Adres:	Başak Mahallesi Yıldırım Beyazıt Caddesi 5. Etap 2. Kısım Beylerbeyi Apt No:3 Kat:1 Daire:6 Başakşehir/İstanbul
E-Posta:	omerfaruksert@hotmail.com
Lisans:	Yıldız Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesi İnşaat Mühendisliği

Mesleki Deneyim ve Ödüller:

22.06.1986 yılında Eskişehir'de dünyaya gelen Ömer Faruk SERT ilk ve orta öğrenimini Eskişehir'de tamamladıktan sonra 2005 yılında Eskişehir Fatih Anadolu Lisesi'nden mezun olmuştur. Aynı yıl Yıldız Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesi, İnşaat Mühendisliği Bölümü'ne girmiş, 2010 yılında İnşaat Mühendisi unvanıyla mezun olmuş ve çeşitli özel sektör ve kamu kuruluşlarında çalışmıştır. İnşaat Mühendisliği öğreniminin ardından iyi bir proje yöneticisi olmayı hedefleyen Ömer Faruk SERT, 2010 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesi, İnşaat Mühendisliği Bölümü, Yapı İşletmesi yüksek lisans programına kabul edilmiştir.